ЕЎРАПЕЙСКІ ГУМАНІТАРНЫ УНІВЕРСІТЭТ

Акадэмічны дэпартамент гісторыі

Праграма бакалаўра гісторыі
Беларусістыка: Ахова і выкарыстанне культурнай спадчыны

СЕРЫКАВА ВОЛЬГА
Студэнтка IV курса

БРАТЫ ЛУЦКЕВІЧЫ ЯК СТВАРАЛЬНІКІ І ЗАХАВАЛЬНІКІ БЕЛАРУСКАГА МУЗЕЯ Ў ВІЛЬНІ (1921-1945)

БАКАЛАЎРСКАЯ ПРАЦА

Кіраўнік працы: доктар гіст. навук, праф. Смалянчук А.Ф.

Вільнюс, 2009

pawet.net

Серыкава, Вольга

Браты Луцкевічы як стваральнікі і захавальнікі Беларускага музея ў Вільні (1921-1945) : бакалаўрская праца / Вольга Серыкава; навуковы кіраўнік доктар гіст. навук, дацэнт А. Ф. Смалянчук ; Еўрапейскі гуманітарны універсітэт. Акадэмічны дэпартамент гісторыі. – Вільнюс, 2009. – 61, [2] л. : Библиогр.: с. 59–61 (51 наз.).
UDK

Ключавыя словы: *Беларускае нацыянальнае Адраджэнне пачатку XX ст., Віленскі беларускі музея імя І. Лукцевіча, Іван Луцкевіч, Антон Луцкевіч, Беларускае Навуковае Таварыства, музейная справа Беларусі.*

Аб’ект бакалаўрскай працы - развіццё і лёс беларускай культуры ў Вільні. *Мэта даследавання* – ахарактарызаваць ролю кожнага з братоў у стварэнні і развіцці Віленскага беларускага музея імя Івана Луцкевіча ў кантэксце іх дзейнасці на ніве беларускага Адраджэння. *Задачы даследавання*: ахарактарызаваць дзейнасць братоў Луцкевічаў па развіццю беларускай культуры і ролю кожнага з іх у стварэнні і дзейнасці Віленскага беларускага музея; зрабіць аналітычнае апісанне фондаў Віленскага беларускага музея; апісаць лёс музейнай калекцыі пасля арышту Антона Луцкевіча.

Выкарыстоўваючы такія *метады* даследавання як гісторыка-генетычны, гісторыка-параўнальны і гісторыка-сістэмны, былі зроблены вывады, што музейная дзейнасць братоў Луцкевічаў мела вялікае значэнне не толькі для Адраджэння Беларусі ўвогуле, але і для развіцця музейнай справы на Беларусі, і менавіта Антон Луцкевіч стварыў музей як навуковую і ўпарадкаваную ўстанову. Культурніцкай дзейнасці братоў Луцкевічаў, дзейнасці музея і яго лёсу пасля арышту А. Луцкевіча прысвечаны шэраг энцыклапедычных, навуковых і публіцыстычных даследаванняў беларускіх гісторыкаў і навукоўцаў. У беларускай гістарыяграфіі даследаванымі з’яўляюцца палітычная і грамадская дзейнасць братоў Луцкевічаў, у тым ліку ў галіне беларускага школьніцтва і выдавецтва беларускіх газет, дзейнасць І. Луцкевіча па збіранню музейнай калекцыі, літаратурная дзейнасць А. Луцкевіча. Даследаваны ў некаторай ступені і найбольш каштоўныя з пункту гледжання шэрагу даследчыкаў экспанаты Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча. Крыніцы па жыццю і культурніцкай дзейнасці братоў Івана і Антона Луцкевічаў носяць у асноўным характар успамінаў. Не ўсе з існуючых крыніц належным чынам прааналізаваныя. Пра Антона Луцкевіча ў апошняе дзесяцігоддзе з’явілася шмат даследаванняў. На сенняшні дзень вельмі грунтоўна

даследавана літаратурная, выдавецкая і палітычная дзейнасць Антона Луцкевіча. Гэта ў асноўным даследаванні А. Сідарэвіча. Але асоба славутага беларуса яшчэ не атрымала належнай ацэнкі гісторыкаў. У прыватнасці, даследаванне існавання і дзейнасці Віленскага беларускага музея ў асноўным звязана з іменем Івана Луцкевіча, пры гэтым не даследавана роля малодшага брата Антона ў стварэнні музейнай калекцыі і гісторыі музея і яго ролі ў развіцці беларускай культуры. Існуюць толькі некалькі даследаванняў калекцый Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча, гэта артыкул А. Луцкевіча “Беларускі музей імя Івана Луцкевіча”, надрукаваны ў Гадавіку Беларускага Навуковага Таварыства ў 1933 годзе і кніга “Архіў беларускага Адраджэння” Ю. Лабынцава. Адсутнічаюць грунтоўныя даследаванні па прадметах, якія захоўваліся ў музеі і ўяўлялі вялікую культурную каштоўнасць.

Бакалаўрская праца *можа быць карысна* вучоным-гісторыкам, выкладчыкам гістарычных дысцыплінаў, спецыялістам у галіне вывучэння гісторыка-культурнай спадчыны, музеязнаўцам і студэнтам.

pawet.net

ЗМЕСТ

УВОДЗІНЫ 4

1. ГІСТАРЫЯГРАФІЯ І КРЫНІЦЫ 8
1.1. Гістарыяграфія 8
1.2. Крыніцы 14

2. БРАТЫ ЛУЦКЕВІЧЫ І БЕЛАРУСКІ НАЦЫЯНАЛЬНЫ РУХ У XX СТ. 18
2.1. Маладыя гады. Пачаткі беларускага руху 18
2.2. Дзейнасць у перыяд рэвалюцыі 1905-1907 гг. і нацыянальна-культурнага Адраджэння 22
2.3. Збіральніцкая праца і стварэнне музейнай калекцыі 26
2.4. Дзейнасць А. Луцкевіча ў міжваенны час. Стварэнне музея 31

3. ФОНДЫ БЕЛАРУСКАГА МУЗЕЯ 40
3.1. Калекцыі Беларускага музея 40
   3.1.1. Археалогія 41
   3.1.2. Нумізматыка 42
   3.1.3. Мастацтва 42
   3.1.4. Этнаграфія 43
   3.1.5. Зброя і рыштунак 44
   3.1.6. Бібліятэка 44
3.2. Лёс музейнай калекцыі пасля арышту А. Луцкевіча 51

ЗАКЛЮЧЭННЕ 56

СПІС ЛІТАРАТУРЫ І КРЫНІЦ 59

ДАДАТКІ
Дадатак 1. Браты Луцкевічы 91
Дадатак 2. Інвентарная кніга Музею ім. Івана Луцкевіча Беларускага Навуковага Таварыства ў Вільні (Вільня, 2.VI. 1922 г., А. Луцкевіч) 62
Дадатак 3. Архівы Беларускага музею ў Вільні, забраныя НКВД пры ЛССР 15/16 VIII 1944 г.. 91

Lutskevich brothers as founders and keepers of Belarusian museum in Vilnius (1921-1945) (summary) 95

УВОДЗІНЫ

Пачатак XX стагоддзя ў Вільні характарызуецца гісторыкамі і даследчыкамі як эпоха беларускага Адраджэння, якое праяўлялася як у палітычнай, так і ў культурнай сферы. У гэты час у Вільні пачалі ствараца і дзейнічаць беларускія палітычныя, грамадскія і культурныя ўстановы. У сувязі з гэтым у беларускай гісторыі з’явілася шмат новых імёнаў дзеячаў беларускага адраджэнскага руху.

Браты Іван і Антон Луцкевічы з’яўляюцца пачынальнікамі працы на ніве Адраджэння і знакавымі асобамі ў беларускім нацыянальным руху. Менавіта іх можна назваць бацькамі беларускай дзяржаўнасці. Створаны імі разам з іншымі дзеячамі ў Вільні беларускі асяродак вакол газеты "Наша Ніва" стаў сэрцам усяго беларускага адраджэнскага руху. Але імёны братоў Луцкевічаў і іх велічэзная роля ў закладанні падмуркаў сучаснай беларускай нацыі многія дзесяцігоддзі замоўчвалася савецкай прапагандай.

Тэма даследавання ролі братоў Луцкевічаў у стварэнні і захаванні Беларускага музея ў Вільні з’яўляецца актуальнай, бо звычайна Беларускі Музей звязваецца з іменем Івана Луцкевіча, аднак на самой справе роля Антона Луцкевіча не менш важная. Менавіта ён стварыў музей і быў захавальнікам яго фондаў. Беларускі музей ў Вільні адыгрываў вялікае значэнне ў кантэксце беларускага нацыянальнага Адраджэння ў пачатку XX ст., і гэтае значэнне не раскрыта і па сённяшні дзень. Гэта ставіць пытанне ўсебаковага вывучэння гісторыі музея, жыцця і дзейнасці яго стваральнікаў і захавальнікаў - братоў Луцкевічаў. Аналіз навуковай літаратуры пра братоў Луцкевічаў дае падставу сцвярджаць, што яе колькасць з кожным годам павялічваецца, але грунтоўнага, манаграфічнага даследавання пра дзейнасць адраджэнцаў і пра гісторыю Віленскага беларускага музея імя Івана Луцкевіча яшчэ не з’явілася.

Мэта даследавання – ахарактарызаваць ролю кожнага з братоў у стварэнні і развіцці Віленскага беларускага музея імя Івана Луцкевіча ў кантэксце іх дзейнасці на ніве беларускага Адраджэння.

Задачы даследавання:

1. Ахарактарызаваць дзейнасць братоў Луцкевічаў па развіццю беларускай культуры і ролю кожнага з іх у стварэнні і дзейнасці Віленскага беларускага музея;
2. Зрабіць аналітычнае апісанне фондаў Віленскага беларускага музея;
3. Апісаць лёс музейнай калекцыі пасля арышту Антона Луцкевіча.

Аб’ектам даследавання з’яўляецца развіццё і лёс беларускай культуры ў Вільні.

Прадмет даследавання – роля Івана і Антона Луцкевічаў ў стварэнні Беларускага музея і захаванні яго фондаў.

Асноўнымі метадамі даследавання з’яўляюцца гісторыка-генетычны, накіраваны на аналіз дынамікі гістарычных працэсаў і выяўленне прычынна-следчых сувязяў; гісторыка-параўнальны метад, якія дазваляе супаставіць розныя перыяды гісторыі музея; гісторыка-сістэмны метад. Апошні выяўляе функцыянальныя сувязі гістарычных падзей і з’яваў.

Для даследавання ролі братоў Луцкевічаў у стварэнні і захаванні Беларускага музея ў Вільні былі выкарастаны наступныя літаратурныя крыніцы: ўспаміны тых, хто мае непасрэднае дачыненне да жыцця і дзейнасці І. і А. Луцкевічаў і працы музея. Гэта ўспаміны А. Луцкевіча, Ю. Вітан-Дубейкаўскай, А. Будзькі, Я. Шутовіча, М. Пецюкевіча, Я. Багдановіча. Таксама звесткі пра дзейнасць музея публікаваліся ў Гадавіку Беларускага Навуковага Таварыства, Запісах Беларускага Навуковага Таварыства, у газеце “Голас Беларуса” ў раздзеле “Хроніка Заходняй Беларусі”, газеце “Беларуская Ніва”. У якасці крыніцы па біяграфіі І. Луцкевіча быў разгледжаны зборнік “Памяці І. Луцкевіча. У першыя ўгодкі смерці яго”. Былі выкарастаны энцыклапедычныя выданні “Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 тамах”, падручнікі “Нарыс гісторыі Беларусі” З. В. Шыбекі, хрэстаматыя “Гісторыя Беларусі канца 18 – пачатку 20 ст. у дакументах і матэрыялах”, “Найноўшая гісторыя Беларусі” Я. Міրановіча, матэрыялы канферэнцый у зборніку “Вяртанне”, даследаванні А.Сідарэвіча па жыццю і творчасці А. і І. Луцкевічаў. У часопісе “Спадчына” надрукавана поўная “Інвентарная кніга Музею імя І. Луцкевіча Беларускага Навуковага Таварыства ў Вільні”. Былі выкарыстаны артыкулы пра дзейнасць братоў Луцкевічаў і Віленскі беларусі музей А.А. Гужалоўскага, А. Сідарэвіча, Л. Крывіцкага, В. Лабачэўскай, У. Ляхоўскага, матэрыялы міжнароднай навуковай канферэнцыі па сумеснаму выкарыстанню і вяртанню архіўных, бібліятэчных і музейных каштоўнасцей, якія захоўваюцца ў замежных краінах. Шмат для папулярызацыі гісторыі музея і яго стваральнікаў зрабіў У. Арлоў. Для даследавання былі выкарыстаны яго публікацыі: “Дзесяць вякоў беларускай гісторыі”, якая была напісана сумесна з Г. Сагановічам, і “Краіна Беларусь: ілюстраваная гісторыя”. Трэба адзначыць, што гэтыя творы носяць у асноўным публіцыстычны характар.

Першая глава бакалаўрскай працы прысвечаная аналізу гістарыяграфіі і крыніц пра культурніцкую дзейнасць братоў Луцкевічаў, дзейнасць музея і яго лёс пасля арышту А. Луцкевіча.

Другая глава бакалаўрскай працы раскрывае дзейнасць братоў Луцкевічаў у развіцці беларускай культуры, а таксама ролю кожнага з іх у стварэнні і захаванні Беларускага музея.

У трэцяй главе аналізуюцца фонды музея і даследуецца лёс музейнай калекцыі пасля арышту А. Луцкевіча.

У заключэнні падводзяцца вынікі даследавання.

У дадатках прыведзены спіс прадметаў па калекцыях з Інвентарнай кнігі Музею імя І. Луцкевіча Беларускага Навуковага Таварыства ў Вільні; спіс архіваў Беларускага музею ў Вільні, што былі забраны НКВД пры ЛССР у 1944 годзе; матэрыялы Віленскага беларускага фонду № 21 у бібліятэцы Літоўскай акадэміі навук; спіс рэчаў з Віленскага беларускага музея, якія экспанаваліся на выставе “Спадчына, якая належыць Беларусі” ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі і якія зараз захоўваюцца ў навуковых і музейных установах горада Менска.

1. ГІСТАРЫЯГРАФІЯ І КРЫНІЦЫ

1.1. Гістарыяграфія

Культурніцкай дзейнасці братоў Луцкевічаў, дзейнасці музея і яго лёсу пасля арышту А. Луцкевіча прысвечаны шэраг навуковых і публіцыстычных даследаванняў беларускіх гісторыкаў і навукоўцаў.

Найбольш грунтоўнымі даследаваннямі, якія цалкам прысвечаныя гісторыі музея, жыццю і дзейнасці братоў Луцкевічаў, з'яўляюцца: публікацыі А. Луцкевіча (артыкул "Беларускі музей імя Івана Луцкевіча" ў Гадавіку Беларускага Навуковага Таварыства [25, с. 3-16], кніга "За дваццаць пяць гадоў (1903-1928)"), артыкул А. Гужалоўскага "Сабранае застаецца, калі свой не адхінецца", артыкулы А. Сідарэвіча "Збіральнік і публікатар. Да 120-х угодкаў Антона Луцкевіча" [37, с. 114-119], "А. Луцкевіч" [35, с. 92-161], "З жыцця А. Луцкевіча", "Чалавек, які спаліў сябе" [33, с. 3-10], кніга А. Сідарэвіча "А. Луцкевіч. Выбраныя творы: праблемы культуры, літаратуры і мастацтва", артыкулы пра Івана і Антона Луцкевічаў у Энцыклапедыі гісторыі Беларусі, артыкул "Нельга абысці маўчаннем" Л. Крывіцкага [22, с. 10-17], артыкул Я. Адамовіча "Як дух змагання Беларусі (да 100х угодкаў нараджэння І. Луцкевіча)" [1, с. 5-27], артыкул А. Каўкі "Іван Луцкевіч - Адраджэнец" [21, с. 41-51], артыкул А. Смалянчука "Краёвец Антон Луцкевіч" [39, с. 27-52].

Артыкул А. Луцкевіча "Беларускі музей імя Івана Луцкевіча" быў надрукаваны ў Гадавіку Беларускага Навуковага Таварыства (Вільня, 1933). У склад Таварыства ўваходзілі браты Луцкевічы. У гэтым тэксце А. Луцкевіч распавядае пра заснаванне Беларускага музея ў Вільні, пра кіраўніцтва музеем ў пачатку 30-х гадоў XX ст. і апісвае яго аддзелы, калекцыі і стан іх распрацавання. Можна адзначыць, што тэкст А. Луцкевіча носіць эмацыянальную афарбоўку і мае характар успамінаў. Пішучы пра І. Луцкевіча і пра гісторыю беларускага руху, А. Луцкевіч пакладаўся толькі на сваю памяць. Яго даследаванне з'яўляецца каштоўным для гісторыкаў, так як ён з'яўляўся непасрэдным сведкам жыцця і дзейнасці свайго брата, І. Луцкевіча, і працы музея ад яго заснавання да арышта А. Луцкевіча ў 1939 годзе. Таксама А. Луцкевіч адзначае прычыну тагачаснай павольнасці музейнай працы, якая заключалася ў нястачы матэрыяльных сродкаў і цеснаце памяшкання для экспанавання прадметаў калекцыі. Калекцыя музея, сабраная І. Луцкевічам, была значных памераў, таму для яе апісання А. Луцкевіч вылучае найбольш каштоўныя з яго пункту гледжання прадметы, якія маюць найбольшае значэнне для вывучэння гісторыі Беларусі.

Акрамя гэтага артыкула А. Луцкевіча ў Гадавіку знаходзяцца звесткі пра дзейнасць Таварыства ў галіне беларускага школьніцтва, пра сяброў таварыства, пра дзейнасць Віленскага Беларускага музея і ўтварэнне ў ім сталага кіраўнічага органа, пра супрацоўніцтва І. Луцкевіча з прадстаўнікамі іншых нацыянальнасцей, у першую чаргу, немцамі ў перыяд нямецкай акупацыі Вільні з мэтай пашырэння ведаў пра гісторыю, мастацтва, культуру і этнаграфію Беларусі сярод немцаў. Гадавік не захоўвае інфармацыю пра поўную дзейнасць Беларускага Навуковага Таварыства ў цэлым і братоў Луцкевічаў у прыватнасці, бо няма запісаў усіх пратаколаў паседжанняў Рады таварыства: назіраюцца перапынкі ў дзейнасці з 13 мая 1918 г. да 1923 г., з 1927 да 1928 г. З 1919 году захаваліся толькі чарнавыя заметкі аб двух паседжаннях. З пратаколаў Таварыства відаць, што галоўнай задачай яго дзейнасці пасля стварэння музея імя І. Луцкевіча было ўпарадкаванне музея і бібліятэкі Таварыства і абарона іх ад эксмісіі.

У Гадавіку Навуковага Таварыства змяшчаюцца і апісанні некаторых прадметаў, дакументаў, якія знаходзіліся ў той час у калекцыі і архівах Віленскага Беларускага музея і якія маюць вялікае значэнне для вывучэння гісторыі і мастацтва Беларусі.

Захаваліся Запісы Беларускага Навуковага Таварыства (Вільня, 1938), у якіх змяшчаецца кароткая інфармацыя пра музейную секцыю таварыства: выставы, у якіх удзельнічаў музей, колькасць наведвальнікаў з 1933 па 1938 гады.

У кнізе “За дваццаць пяць гадоў (1903-1928)” (Вільня, 1928) А. Луцкевіч апісвае арганізаваны беларускі палітычны рух у пачатку XIX ст., а менавіта дзейнасць Беларускай сацыялістычнай Грамады. Акрамя гэтага, кніга з’яўляецца крыніцаў біяграфіі братоў Луцкевічаў. А. Луцкевіч з’яўляўся непасрэдным сведкам апісаных у кнізе падзей, якія адбываліся на палітычнай арэне ў той час. Інфармацыя пададзеная ў кнізе аснована толькі на памяці А. Луцкевіча. Кніга носіць характар успамінаў.

У артыкуле А. Гужалоўскага “Сабранае застаецца, калі свой не адхінецца”, змешчанага ў часопісе “Мастацтва Беларусі” (Менск, 1991), аўтар прыводзіць у якасці прыклада дзейнасці беларускага нацыянальна-культурнага руху на “ўсходніх крэсах” Беларускі музей імя І. Луцкевіча і коратка апісвае біяграфію І. Луцкевіча і калекцыі музея. Пры гэтым дзейнасць музея А. Гужалоўскі разглядае ў рамках развіцця музейнай справы Беларусі, што мае вялікае значэнне для гісторыі культуры Беларусі.

А. Сідарэвіч прысвяціў даследаванню жыцця і дзейнасці А. Луцкевіча шматлікія артыкулы ў часопісах і газетах і выдаў кнігу “А. Луцкевіч. Выбраныя творы: праблемы культуры, літаратуры і мастацтва” (Менск, 2006). Артыкул “Збіральнік і публікатар” у часопісе “Куфэрак Віленшчыны” за 2004 год распавядае пра збіральніцтва А. Луцкевічам рукапісаў, якія пасля ўваходзілі ў фонд Віленскага беларускага музея, і пра іх публікацыю дзеля знаёмства з імі

іншых людзей. Артыкул “А. Луцкевіч” у часопісе “Нёман” за 1990 год змяшчае поўную біяграфію А. Луцкевіча. Найбольш увагі А. Сідарэвіч надае яго палітычнай дзейнасці. У артыкуле “З жыцця А. Луцкевіча” ў газеце “Літаратура і мастацтва” за 1991 г. аўтар апісвае рукапісы А. Луцкевіча. У кнігу “А. Луцкевіч. Выбраныя творы: праблемы культуры, літаратуры і мастацтва” А. Сідарэвіч уключыў беларускамоўныя артыкулы, лекцыі, рэцэнзіі, нататкі, біяграмы, некралогі А. Луцкевіча, прысвечаныя праблемам культуры, літаратуры і мастацтва. Гэтая кніга з'яўляецца найбольш поўным зборам літаратурнай спадчыны А. Луцкевіча.

А. Сідарэвіч у 2007 годзе здзейсніў перавыданне тэкстаў брашуры “Памяці І. Луцкевіча. У першыя ўгодкі смерці яго” (Менск, 2007) са сваімі прадмовай і каментарамі. Івана Луцкевіча А. Сідарэвіч называе “Чалавекам, які спаліў сябе”, што ідаць па загалоўку прадмовы да брашуры. Увогуле А. Сідарэвіч пасвяціў шмат публікацый Антону Луцкевічу. І як ён сам прызнаецца, асоба Івана цікавіць яго толькі ў сувязі з тым, што ён быў братам і таварышам А. Луцкевіча. А. Сідарэвіч робіць агляд гістарыяграфіі і аналізуе спрэчныя гістарычныя моманты ў брашуры А. Луцкевіча “Памяці І. Луцкевіча. У першыя ўгодкі смерці яго”. Аўтар абагульняе матэрыялы пра ролю І. Луцкевіча ў галінах стварэння беларускай палітычнай арганізацыі, выдання партыйнай газеты і адкрыцця Аль-Кітаба менавіта як помніка беларускай мовы.

У энцыклапедычных артыкулах пра Івана і Антона Луцкевічаў, якія змяшчаюцца ў чацвертым томе “Энцыклапедыі гісторыі Беларусі” (Менск, 1997), даецца сціплая даведка пра іх жыццё і дзейнасць. Таксама там прыведзены абзор асноўных публікацый кожнага з іх. Энцыклапедыя змяшчае асноўныя моманты біяграфіі братоў Луцкевічаў, пры гэтым існаванне Віленскага беларускага музея толькі ўзгадваецца.

У сваім артыкуле “Нельга абысці маўчаннем”, змешчаным у часопісе Спадчына № 1 за 1991 год, Л. Крывіцкі апісвае жыццё і дзейнасць І. Луцкевіча з таго пункту гледжання, што І. Луцкевіч не толькі пакінуў выдатны след у гісторыі беларускага адраджэнцкага руху, але і даў яму моцны штуршок наперад і акрэсліў напрамак яго развіцця.

Артыкул Я. Адамовіча “Як дух змагання Беларусі (да 100х угодкаў нараджэння І. Луцкевіча)”, які змешчаны ў газеце “Беларус”, выдадзенай у 1983 годзе ў Нью-Ёрку, з’яўляецца даследаваннем жыцця і дзейнасці І. Луцкевіча. Я. Адамовіч падкрэслівае вызначальную ролю І. Луцкевіча ў беларускім Адраджэнні і ўвогуле ў беларускай гісторыі, аналізуе крыніцы, наяўнасць публікацый у савецкім друку і друку Заходняй Беларусі. Аўтар падкрэслівае малую вядомасць жыцця і дзейнасці асобы І. Луцкевіча сярод беларускіх чытачоў. Я. Адамовіч разглядае братоў Луцкевічаў у сімбіёзе, дзе без супрацоўніцтва абодвух братоў не

было б такіх вынікаў у справе беларускага Адраджэння і аналізуе іх заахвочванне і супрацоўніцтва з іншымі прадстаўнікамі беларускага нацыянальнага руху.

У першым выпуску часопіса “Беларусіка” за 1993 год змешчаны артыкул А. Каўкі “Іван Луцкевіч - Адраджэнец”. Аўтар вылучае пяць галоўных накірункаў адраджэнскай працы І. Луцкевіча і яго ролю ў кожным накірунку: Беларуская газета, Беларуская палітыка, Беларускі музей, Беларуская школа, Беларуская навука. А. Каўка ў сваім артыкуле зазначае прынцыпова адметны змест, унесены І. Луцкевічам у музейнае будаўніцтва, і надае шмат увагі яго пісьмовай творчасці.

Артыкул А. Смаленчука “Краёвец Антон Луцкевіч”, які быў змешчаны ў часопісе “Гістарычны альманах” у 1998 годзе, прысвечаны выдавецкай дзейнасці А. Луцкевіча ў 1912 - 1915 гадах і яго адносінам да "краёвай ідэалогіі". Артыкул грунтуецца на даследаванні дзённіка Міхала Ромера, які ахоплівае перыяд з 1911 па 1915 гады, публікацый віленскіх выданняў "Вечерней газеты" і "Кур'ера краёвага". Артыкул з’яўляецца каштоўным матэрыялам па аналізу палітычных поглядаў А. Луцкевіча і, на падставе гэтага, яго грамадскай і творчай дзейнасці.

Да даследаванняў, прысвечаных толькі працы музея і музейнай калекцыі Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча, адносяцца наступныя працы: артыкул А. Ліса “Матэрыялы Віленскага беларускага фонда” [10, с. 112-123], кніга Лабынцава Ю. “Архіў беларускага Адраджэння”, артыкул Г. Запартыкі “Перспектывы навуковай рэканструкцыі музея імя Івана Луцкевіча ў Вільні” [34, с. 178-183], каталог выставы Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі “Спадчына, якая належыць Беларусі”.

Артыкул А. Ліса “Матэрыялы Віленскага беларускага фонда” са зборніка А. Мальдзіса “Вяртанне 6: Выяўленне, сумеснае выкарыстанне і вяртанне архіўных, бібліятэчных і музейных каштоўнасцей, якія захоўваюцца ў замежных краінах” (Менск, 1999) дае поўнае апісанне і пералік матэрыялаў рукапіснага фонду № 21 Бібліятэкі Літоўскай акадэміі навук, які быў сфарміраваны на базе архіўных матэрыялаў Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча. Гэты матэрыял мае вялікае значэнне для даследавання фондаў былога Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча і гісторыі беларускага Адраджэння ў Вільні ў пачатку ХХ ст.

У сваёй кнізе “Архіў беларускага Адраджэння” Ю. Лабынцаў адзначае, якую ролю іграў музей у перыяд нацыянальнага беларускага Адраджэння, распавядае пра калекцыі музея, выдзяляя з іх найбольш каштоўныя на яго пункт гледжання рэчы, падымае праблему недаследаванасці шматлікіх рукапісаў у архівах музея. Каштоўным для вывучэння лёсу калекцый музея з’яўляецца прыведзены Ю. Лабынцавым спіс архіваў Беларускага музея, якія былі забраны НКУС Літвы ў 1944 годзе.

У артыкуле “Перспектывы навуковай рэканструкцыі музея імя Івана Луцкевіча ў Вільні” (Менск, 1997), змешчаным у зборніку матэрыялащ міжнароднай навуковай канферэнцыі ў Менску 19 - 20 чэрвеня 1997 года “Рэстытуцыя культурных каштоўнасцей: праблемы вяртання і сумеснага выкрыстання”, Г. Запартыка распавядае пра гісторыю Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча, яго калекцыі, гісторыю ліквідацыі музея, прапаноўвае ідэю яго навуковай рэканструкцыі і аналізуе перспектывы такой рэканструкцыі. Навуковая рэканструкцыя музея мела бы вялікае значэнне для даследавання гісторыі Беларусі на аснове вывучэння экспанатаў музея.

Вынікам выставы Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі “Спадчына, якая належыць Беларусі” стала стварэнне каталога з падрабязным апісаннем калекцый выяўленчага мастацтва, іканапісу, культавых рэчаў, музычных інструментаў, скульптуры, сфрагістыкі, керамікі, археалогіі, дакументаў і фатаграфій былога Віленскага беларускага музея. Каталог дапамагае выявіць лес некаторых экспанатаў пасля ліквідацыі музея імя І. Луцкевіча.

Да працаў, дзе дзейнасць Віленскага беларускага музея і братоў Луцкевічаў толькі закранаецца, належаць наступныя даследаванні: аўтарэферат А. А. Гужалоўскага “Станаўленне і развіццё музейнай справы Беларусі (1918-1941 гг.)” (Менск, 2002), брашура Л. Луцкевіча і Г. Войцік “Марыян Пецюкевіч”, артыкул А. Смалянчука “З гісторыі віленскага масонства пачатку ХХ ст.” [38].

Важным вынікам даследчай справы А. А. Гужалоўскага з’яўляецца аналіз існавання ў Вільні ў рамках нацыянальна-культурнага руха на “крэсах усходніх” Беларускага музея імя І. Луцкевіча. Аўтар даследуе гісторыю існавання музея ў рамках музейнай справы Беларусі.

Брашура Л. Луцкевіча і Г. Войцік “Марыян Пецюкевіч” (Вільня, 2001) змяшчае кароткую даведку пра музейную дзейнасць Марыяна Пецюкевіча ў Віленскім беларускім музеі імя І. Луцкевіча ў 1940 - 1941 гадах і пра лёс самога музея.

У артыкуле “З гісторыі віленскага масонства пачатку ХХ ст.”, надрукаванага ў часопісе “Спадчына” ў 1998 г., А. Смалянчук прадстаўляе нарыс з гісторыі віленскага масонства пачатку ХХ стагоддзя і фрагменты дзенніка М. Ромера, вядомага юрыста, навукоўца, публіцыста і палітычнага дзеяча Літвы, у перакладзе з польскай мовы А. Смаленчука. Гэты артыкул уяўляе вялікую цікаўнасць, таму што непасрэднае дачыненне да масонства пачатку ХХ ст. мелі вядомыя дзеячы беларускага руху - браты Луцкевічы.

Шмат для папулярызацыі гісторыі музея і яго стваральнікаў зрабіў У. Арлоў. Для даследавання былі выкарыстаны яго публікацыі: “Дзесяць вякоў беларускай гісторыі” (Менск, 1997), якая была напісана сумесна з Г. Сагановічам, і “Краіна Беларусь: ілюстраваная гісторыя” (Славакія, 2003). Пра дзейнасць братоў Луцкевічаў У. Арлоў распавядае ў кантэксце

беларускага нацыянальнага Адраджэння. Трэба адзначыць, што гэтыя творы носяць у асноўным публіцыстычны характар.

У падручніках па гісторыі Беларусі ў кантэксце беларускага нацыянальнага Адраджэння пачатку ХХ ст. мы знаходзім звесткі пра дзейнасць братоў Луцкевічаў. Былі прааналізаваны наступныя падручнікі: "Нарыс гісторыі Беларусі" Шыбекі З. В. (Менск, 2003), "Найноўшая гісторыя Беларусі" Я. Мірановіча (Беласток, 2000), дакументы і матэрыялы, звязаныя з дзейнасцю А. Луцкевіча, змешчаныя ў хрэстамытаі "Гісторыя Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст. у дакументах і матэрыялах" (Вільня, 2007).

У "Нарысе гісторыі Беларусі" З. В. Шыбекі браты Іван і Антон Луцкевічы згадваюцца ў сувязі з іх палітычнай, грамадскай і культурнай дзейнасцю: стварэннем палітычнага аб'яднання "Беларускай рэвалюцыйнай грамады", дзейнасцю партыі "Беларускай Сацыялістычнай Грамады", выдавецтвам газет "Наша доля", "Наша ніва", этнаграфічнай і археалагічнай дзейнасцю І. Луцкевіча, дзейнасцю Беларускага камітэта дапамогі ахвярам вайны, Беларускага народнага камітэта, Рады Беларускай народнай рэспублікі, дзейнасцю А. Луцкевіча па распрацоўцы беларускага правапісу і нормаў граматыкі, палітычнай, літаратурнай і музейнай дзейнасцю А. Луцкевіча.

У хрэстаматыі "Гісторыя Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст. у дакументах і матэрыялах" змешчаны наступныя даследаванні: артыкулы "Беларуская ідэя ў кантэксце нацыястваральных працэсаў у Еўропе (пачатак XX ст.)" А. Смаленчука, "Антон Луцкевіч і краёвая ідэалогія". Гэтыя артыкулы дазваляюць зразумець палітычны кантэкст, у якім праходзіла культурніцкая дзейнасць Антона і Івана Луцкевічаў у пачатку XX ст., а таксама іх палітычныя погляды.

У падручніку "Найноўшая гісторыя Беларусі" Я. Мірановіча разглядаецца гісторыя беларускай нацыі ад канца XIX стагоддзя да нашых дзен. Браты Іван і Антон Луцкевічы ўзгадваюцца тут як стваральнікі арганізацый Беларуская рэвалюцыйная грамада, Беларуская сацыялістычная грамада, рэдактары газеты "Наша доля", арганізатары і рэдактары газеты "Наша ніва", выдаўцы "Універсала Канфедэрацыі Вялікага княства Літоўскага" ў 1915 годзе. Таксама ўзгадваецца дзейнасць прэм'ера урада БНР Антона Луцкевіча і дзейнасць арганізацыі "Цэнтральны саюз культурных і гаспадарчых арганізацый", у стварэнні якой ён прымаў непасрэдны ўдзел.

У заключэнні трэба адзначыць, што ў беларускай гістарыяграфіі даследаванымі з'яўляюцца палітычная і грамадская дзейнасць братоў Луцкевічаў, у тым ліку ў галіне беларускага школьніцтва і выдавецтва беларускіх газет, дзейнасць І. Луцкевіча па збіранню музейнай калекцыі, літаратурная дзейнасць А. Луцкевіча. Даследаваны былі ў некаторай

ступені і найбольш каштоўныя з пункту гледжання шэрагу даследчыкаў экспанаты Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча.

1.2. Крыніцы

Культурніцкая дзейнасць братоў Луцкевічаў, дзейнасць музея і яго лёс пасля арышту А. Луцкевіча асвятляецца ў наступных крыніцах: успаміны Ю. Вітан-Дубейкаўскай пра І. Луцкевіча [7], успаміны Я. Багдановіча пра Беларускі прытулак у Вільні і Віленскую беларускую гімназію [5], зборнік “Памяці І. Луцкевіча. У першыя ўгодкі смерці яго” з успамінамі пра асобу Івана Луцкевіча А. Будзькі, М. Гарэцкага, Л. Родзевіча, А. Сегеня, М. Кахановіча, Я. Салаўя, К. Душэўскага [31], заметкі пра Віленскі Беларускі музей імя І. Луцкевіча ў газетах “Голас Беларуса” і “Беларуская Ніва” за 1924 – 1926 гады, успаміны Я. Шутовіча пра Віленскі беларускі музей [47, с. 24-46], успаміны М. Пецюкевіча пра Віленскі беларускі музей [32, с. 77-85], “Інвентарная кніга Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча” [16-20], зборнік дакументаў і матэрыялаў па следчай справе НКУС БССР А. Луцкевіча.

Ю. Вітан-Дубейкаўская вельмі дэталёва апісвае сваё жыццё і дзейнасць у Вільні, у прыватнасці знаёмства з І. Луцкевічам. Яе звесткі носяць характар успамінаў і з’яўляюцца каштоўным матэрыялам для разумення характару І. Луцкевіча, яго мэтаў у жыцці і адданасці працы ў галіне беларускага Адраджэння. Успаміны носяць яркую эмацыянальную афарбоўку. Са сведчанняў Ю. Вітан-Дубейкаўскай мы даведваемся, што І. Луцкевіч зусім не турбаваўся наконт свайго здароўя, а наадварот, нягледзячы на свой дрэнны стан здароўя, ён працягваў пошукі экспанатаў для калекцыі і актыўна займаўся палітычнай дзейнасцю. Можна адзначыць, што назіраецца празмерная ідэалізаванасць вобраза І. Луцкевіча. Таксама ўспаміны змяшчаюць і некаторыя звесткі пра жыццё і палітычную, грамадскую і культурніцкую дзейнасць А. Луцкевіча.

З успамінаў супрацоўніка “Віленскай праўды” Янкі Багдановіча, які з’яўляўся вучнем Віленскай беларускай гімназіі і пражываў у Беларускім прытулку, што таксама знаходзіўся ў Базыльянскіх мурах, можна даведацца пра дакладнае размяшчэнне Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча ў будынку Базыльянскіх муроў.

У біяграфічным нарысе “Памяці І. Луцкевіча. У першыя ўгодкі смерці яго”, выдадзеным у 1920 годзе, змешчаны дэталёвая біяграфія І. Луцкевіча, а таксама ўспаміны А. Будзьку, М. Гарэцкага, Л. Родзевіча, А. Сегеня, М. Кахановіча, Я. Салаўя, К. Душэўскага. Артыкул “Жыццё і праца Івана Луцкевіча” апісвае не толькі біяграфію І. Луцкевіча, але і абазначае

прычынна-следчыя сувязі паміж дзейнасцю Івана і яго выхаваннем, атрыманай адукацыяй, прынцыпамі і ідэямі.

У газетах “Голас Беларуса” і “Беларуская Ніва”, якія выдаваліся ў 1924 – 1926 гадах, у раздзеле “Хроніка Заходняй Беларусі” можна знайсці нешматлікія заметкі пра Віленскі Беларускі музей імя І. Луцкевіча. З гэтых заметак можна даведацца пра наведванне музея польскімі паслам і сенатарамі і пра іх ацэнку музея і ўвогуле беларускіх установ, пра публічныя лекцыі А. Луцкевіча ў Віленскай беларускай гімназіі і іх агляд, аб спробах высяліць музей з памяшкання Базыльянскіх муроў, пра перашкоды матэрыяльнага характара ў дзейнасці Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча.

Успаміны М. Пецюкевіча пра музей, які некаторы час пасля арышту А. Луцкевіча быў яго дырэктарам, былі надрукаваны ў часопісе “Спадчына” ў 1995 годзе. М. Пецюкевіч з’яўляўся непасрэдным сведкам падзей, звязаных з лесам музея. Ён распавядае пра працу музея напярэдадні Другой сусветнай вайны і напачатку гітлераўскай акупацыі, пра кіраўніцтва музея, супрацоўнікаў, аддзелы музея, лёс калекцый музея падчас вайны. М. Пецюкевіч у сваіх успамінах дае высокую ацэнку дзейнасці менавіта А. Луцкевіча ў музейнай справе і надае яму галоўную заслугу ў захаванні экспанатаў ад знішчэння.

Успаміны Я. Шутовіча, які ў час Другой сусветнай вайны ў 1941 – 1944 гадах быў апошнім беларускім дырэктарам Віленскага музея імя І. Луцкевіча, былі надрукаваны ў часопісе “Спадчына” ў 1995 годзе. Дзейнасць Я. Шутовіча прыкметна тым, што ён здолеў уратаваць значную частку экспанатаў ад вывазу ў час вайны. Успаміны Я. Шутовіча носяць характар успамінаў. Яго тэкст з’яўляецца вельмі дэтальным апісаннем працэса ліквідацыі музея і дальнейшага лёсу яго экспанатаў.

У часопісах “Спадчына” № 1 - 5 1995 года была надрукавана поўная “Інвентарная кніга” музею імя І. Луцкевіча Беларускага Навуковага Таварыства ў Вільні. (Гл. Дадатак 2) Яе стварэнне было распачата 3 чэрвеня 1922 года. Інвентарная кніга дае дэталёвае апісанне прадметаў і замалёўкі некаторых з іх, выкананыя П. Сергіевічам. Захаваны правапіс і стылёвыя асаблівасці мовы “Інвентарнай кнігі”. Прадметы падзелены па наступных аддзелах: A. Калекцыя персцянёў; B. Крыжы і абразкі з медзі; C. Абразкі святыя; D. Абразкі на мэталю і воты; E. Клярмы, бляхі, аздобы да конскае збруі; F. Клярмы, аздобы і т. п.; G. Гудзікі і засцёжкі да адзежы; H. Прылады да мукаў; I. Пячаткі; K. Дагістарычныя выкапні; M. Мэблі, хатнія рэчы; N. Разьба з дрэва; O. Гравэрскія бляхі; P. Вопратка, тканіны, царкоўныя апараты; R. Судзьдзе (медзь, цына, гліна, шкло, фаянс); S. Малярства; T. Фольклёр; U. Рысункі ручныя ў папках; V. Зброя; W. Кафлі, цэглы.

Зборнік дакументаў і матэрыялаў па следчай справе НКУС БССР А. Луцкевіча з уводзінамі і каментарамі В. Н. Міхнюка, Н. М. Клімовіча і А. Н. Геся быў выдадзены ў 1997 г. пасля таго, як быў зняты грыф "сакрэтнасці" і дакументы сталі даступнымі даследчыкам. Зборнік утрымлівае ўласныя паказанні А. Луцкевіча ад 30 кастрычніка і 17 лістапада 1939 года, напісаныя ім у казематах Вільні, і 6 пратаколаў допытаў, якія былі праведзены следчымі НКУС БССР у Менску ў лістападзе 1939 года – сакавіку 1940 года на прадмет верыфікацыі яго ўласных паказанняў. У паказаннях А. Луцкевіча дана перыядызацыя яго дзейнасці, падрабязна ахарактарызавана гісторыя беларускага нацыянальнага руху з 1902 па 1939 гады, асноўныя падзеі жыцця Антона і яго грамадска-палітычная дзейнасць. Трэба зазначыць, што гэта спецыфічныя дакументы, бо ствараліся яны ў абставінах жорсткага маральнага, інтэлектуальнага і фізічнага супрацьстаяння двух бакоў. Можна адзначыць, што ў Асобым архіве Літвы змяшчаецца ўся следчая справа, з якой толькі нязначная частка ўвайшла ў выданне В. Н. Міхнюка.

Такім чынам, існуе шэраг даследаванняў, артыкулаў, прысвечаных жыццю і дзейнасці Івана і Антона Луцкевічаў. Пры гэтым у большай ступені даследаваны біяграфіі беларускіх дзеячаў, іх палітычная і грамадская дзейнасць у перыяд беларускага Адраджэння пач. ХХ ст.

Крыніцамі па правядзенню аналітычнага апісання фондаў з'яўляюцца наступныя архіўныя матэрыялы: Фонд 21 аддзела рукапісаў і аддзел старадрукаў бібліятэкі Акадэміі Навук Літвы ў г. Вільні, фонд 3 ("Наша Ніва") у Цэнтральным дзяржаўным архіве–музеі літаратуры і мастацтва Рэспублікі Беларусь у г. Мінску.

Трэба зазначыць, што крыніцы па жыццю і культурніцкай дзейнасці братоў Івана і Антона Луцкевічаў носяць у асноўным характар успамінаў. Не ўсе з існуючых крыніц належным чынам прааналізаваныя. Пра Антона Луцкевіча ў апошняе дзесяцігоддзе з'явілася шмат даследаванняў. На сенняшні дзень вельмі грунтоўна даследавана літаратурная, выдавецкая і палітычная дзейнасць Антона Луцкевіча. Гэта ў асноўным даследаванні А. Сідарэвіча. Але асоба славутага беларуса яшчэ не атрымала належнай ацэнкі гісторыкаў. У прыватнасці, даследаванне існавання і дзейнасці Віленскага беларускага музея ў асноўным звязана з іменем Івана Луцкевіча, пры гэтым не даследавана роля малодшага брата Антона ў стварэнні музейнай калекцыі і гісторыі музея і яго ролі ў развіцці беларускай культуры. Неабходна на падставе інсуючых крыніц даследаваць культурніцкую дзейнасць А. Луцкевіча ў галіне музейнай справы і ролю Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча ў беларускім Адраджэнні пачатку ХХ ст. Даследаванне належыць правесці ў кантэксце ўсёй грамадскай і культурнай дзейнасці братоў Луцкевічаў.

Культурніцкай дзейнасці Івана і Антона Луцкевічаў прысвечаны шэраг дасследаванняў, якія абапіраюцца на існуючыя крыніцы. Існуюць толькі некалькі дасследаванняў калекцый Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча, гэта артыкул А. Луцкевіча “Беларускі музей імя Івана Луцкевіча”, надрукаваны ў Гадавіку Беларускага Навуковага Таварыства ў 1933 годзе і кніга “Архіў беларускага Адраджэння” Ю. Лабынцава. Адсутнічаюць грунтоўныя дасследаванні па прадметах, якія захоўваліся ў музеі і ўяўлялі вялікую культурную каштоўнасць. Неабходна на падставе “Інвентарнай кнігі” музею імя І. Луцкевіча Беларускага Навуковага Таварыства ў Вільні дасследаваць характар збору Івана Луцкевіча, фонды музейных калекцый, нацыянальную прыналежнасць прадметаў гісторыі і мастацтва, якія захоўваліся ў Віленскім беларускім музеі. Таксама неабходна на падставе існуючых крыніцаў: успамінаў Я. Шутовіча, М. Пецюкевіча прааналізаваць лес музейнай калекцыі пасля арышту А. Луцкевіча і дасследаваць месцазнаходжанне экспанатаў музея.

У заключэнні трэба адзначыць, што роля Антона Луцкевіча ў стварэнні беларускага музея не менш важная чым роля Івана. Менавіта ён стварыў музей і быў захавальнікам яго фондаў. Беларускі музей ў Вільні адыгрываў вялікае значэнне ў кантэксце беларускага нацыянальнага Адраджэння ў пачатку XX ст., і гэтае значэнне не раскрыта і па сённяшні дзень. Відавочна актуальнасць усебаковага вывучэння гісторыі музея, жыцця і дзейнасці яго стваральнікаў і захавальнікаў - братоў Луцкевічаў. Аналіз навуковай літаратуры пра братоў Луцкевічаў дае падставу сцвярджаць, што яе колькасць з кожным годам павялічваецца, але грунтоўнага, манаграфічнага дасследавання пра дзейнасць адраджэнцаў і пра гісторыю Віленскага беларускага музея імя Івана Луцкевіча яшчэ не з’явілася. Таму ў рамках дасследавання належыць ахарактарызаваць дзейнасць братоў Луцкевічаў па развіццю беларускай культуры і ролю кожнага з іх у стварэнні і дзейнасці Віленскага беларускага музея, зрабіць аналітычнае апісанне фондаў і апісаць лёс музейнай калекцыі пасля арышту Антона Луцкевіча.

2. БРАТЫ ЛУЦКЕВІЧЫ І БЕЛАРУСКІ НАЦЫЯНАЛЬНЫ РУХ У XX СТ.

Браты Іван і Антон Луцкевічы зрабілі вялікі ўнёсак у беларускае нацыянальнае Адраджэнне пачатку XX ст. Яны абодва былі вядомымі палітычнымі і грамадскімі дзеячамі, але калі І. Луцкевіч у першую чаргу быў вучоным, археолагам і гісторыкам, то А. Луцкевіч з'яўляўся палітыкам, гісторыкам, публіцыстам і літаратурным крытыкам.

Галоўнай дзейнасцю Івана Луцкевіча была культурна-асветніцкая, якая на пач. XX ст. спалучалася з актыўнай палітычнай дзейнасцю. На працягу ўсяго свайго жыцця І. Луцкевіч збіраў калекцыю старасвеччыны дзеля стварэння Беларускага нацыянальнага музея, які бы меў вялікае значэнне для нацыянальнага Адраджэння, бо захоўваў памяткі беларускай гісторыі і служыў адукацыйным мэтам беларусаў у Вільні. У культурніцкай дзейнасці А. Луцкевіча вылучаецца праца у музеі ў якасці яго загадчыка, праца ў якасці выкладчыка і лектара ў Беларускім навуковым таварыстве, Таварыстве беларускай школы, Беларускім студэнцкім саюзе, Таварыстве прыяцеляў беларусаведы, праца ў якасці літаратурнага крытыка і беларусазнаўца. Такім чынам, А. Луцкевіч папулярызаваў і ахоўваў творчасць беларускіх пісьменнікаў, мастакоў і беларускую спадчыну. Абодва браты спрыялі пашырэнню асветы і адукацыі сярод беларускага насельніцтва.

2.1. Маладыя гады. Пачаткі беларускага руху

Луцкевіч Іван Іванавіч нарадзіўся 28 мая 1881 года ў г. Шаўлі, Ковенскай губерні (цяпер г. Шаўляй, Літва). Антон Іванавіч Луцкевіч нарадзіўся 30 студзеня 1884 года. Браты Луцкевічы паходзілі са збяднелай шляхты даволі старажытнага роду ў Менскай губерні. Аб гэтым сведчыць фамільны герб “Навіна”, пісьмовыя звесткі пра які маюцца з XIV ст. [22, с. 10]

На выбар жыццёвага шляху І. Луцкевіча шмат паўплывала яго выхаванне ў сям'і, атрыманая адукацыя і людзі, якія яго атачалі. Бацька Іван Якімавіч Луцкевіч быў вайскоўцам: удзельнічаў у Крымскай вайне, быў паранены і дэмабілізаваны. Жывучы ў маёнтку ў Тарасевічах Бабруйскага павета, Іван Якімавіч меў прыяцельскія адносіны з беларускім паэтам В. Дуніным-Марцінкевічам, што будзе ўплываць на далейшае выхаванне яго сыноў - братоў Луцкевічаў. Як сведчыць зварот В. Дуніна-Марцінкевіча да Івана Якімавіча Луцкевіча, ён не цураўся беларускасці і шанаваў мову “простага” народа. [22, с. 10] Калі нарадзіўся І. Луцкевіч, Іван Якімавіч працаваў на чыгунцы ў Шаўлях.

Маці братоў Луцкевічаў, Зофія Лычкоўская, паходзіла з небагатай шляхецкай сям'і, якой належаў фальварак Ракуцёўшчына каля мястэчка Краснае.

Як свечыць біяграфічны нарыс 1920 года, “сям’я Луцкевічаў жыла ўспамінамі аб напалеонаўскім паходзе і паўстаннях 1831 і 1863 гадоў, шанавала ідэалы дэмакратызма і жыла паўстанчаскімі настроямі, у ёй заўседы панаваў шчыра дэмакратычны дух, - і гэтым духам былі прасякнуты дзеці, што шукалі ў школе дружбы не панічоў, а сыноў мужыцкіх”. [31, с. 5] Ёсць звесткі, што дзядзька братоў Луцкевічаў Сцяпан Луцкевіч удзельнічаў у паўстанні 1863 года і быў расстраляны царскімі карнікамі ў Менску. [22, с. 10] Браты Луцкевічы былі выхаваны ў шляхецкіх традыцыях і паняццях гонару - яны рана ўсвядомілі сябе беларусамі. Цікавасць да беларускай гісторыі, нацыянальных праблемаў стала галоўнай справай у іх жыцці.

Таксама трэба ўзгадаць і пра характар І. Луцкевіча. Па апісанню Ю. Вітан-Дубейкаўскай ён быў энтузіястам, ідэалістам, жывым, рухавым, запальным, але наогул добрым і спагадлівым. [7, с. 65]

У 1887 годзе сям’я Луцкевічаў пераехала ў Лібавы (цяпер Ліепая, Латвія) з прычыны пераводу туды бацькі І. Луцкевіча. Там у 1890 годзе І. Луцкевіч пачаў хадзіць у Лібаўскую Мікалаеўскую гімназію. [31, с. 5]

У Мікалаеўскай гімназіі ў Лібаве вучылася шмат латышоў і літоўцаў. У народаў Латвіі і Літвы ў той час быў даволі магутны нацыянальны рух супраць немцаў у Латвіі і палякаў у Літве. Гэта адбівалася і на школьным жыцці, дзе праследжваўся яўны раздзел паміж польскімі панскімі дзецьмі і простымі вясковымі дзецьмі. І. Луцкевіч у школе сябраваў з літоўцамі. 13 – 14-гадовы хлопчык наведваў старога літоўскага рэвалюцыянера Амброзайціса. У выніку ўплыву рэвалюцыйнага настрою літоўскага дзеяча, знаёмства з гісторыяй і культурай Беларусі, І. Луцкевіч усведамляе, што і беларускі народ, які ён сустракаў на вёсцы ў Вілейскім павеце ў ваколіцах мястэчка Краснага, мае роўныя з латышамі і літоўцамі правы на нацыянальнае самавызначэнне і развіццё ўласнай мовы.

У 1895 годзе сям’я Луцкевічаў перабралася ў Менск. Каб не зрываць ходу навукі, І. Луцкевіча спярша пакінулі далей вучыцца ў Лібаве. Але яго бацька праз паўгода пасля пераезду ў Менск памёр. У 1897 г. маці забрала Івана да сябе ў горад, дзе ён паступіў у пяты клас Менскай гімназіі. [31, с. 7]

Антон Луцкевіч у значнай ступені пад уплывам свайго старэйшага брата Івана ўжо са школы быў захоплены беларускай нацыянальнай ідэяй. Знаёмячыся з гісторыяй Беларусі і беларукага народа, яны марылі пра нацыянальнае Адраджэнне беларусаў, пра з’яўленне нацыянальнай інтэлігенцыі. У школьных гуртках у той час яны знаёміліся з сацыяльнымі навукамі і асноўнымі палажэннямі Карла Маркса, што ў далейшым паўплывала на іх палітычныя погляды.

А. Луцкевіч адзначаў, што яшчэ ў Менскай гімназіі ён і яго брат І. Луцкевіч усвядоміліся і нацыянальна, і сацыяльна, і пачалі гуртаваць вакол сябе болей-меней свядомых беларусаў. [26, с. 7] Там, пазнаёміўшыся з беларускім мастаком, паэтам і перакладчыкам К. Каганцом, браты Луцкевічы арганізавалі гімназічны гурток, у занятках якога значнае месца займала беларуская тэматыка. Нацыянальнае самаўсведамленне ў гуртку – гэта вынік зацікаўленнасці гісторыяй свайго краю, заўважанага парадаксальнага становішча шырокіх працоўных мас насельніцтва Беларусі, якое гаворыць на чужых мовах, церпіць прыгнет з боку паноў, чыноўнікаў. У душы Івана гэтыя супярэчлівасці выклікалі здзіўленне і абурэнне, жаданне змяніць такое становішча.

З успамінаў А. Луцкевіча можна даведацца, што ў братоў Луцкевічаў збіраўся ў Менску і інтэрнацыянальны гурток, у якім яны займаліся сацыяльнымі пытаннямі. [26, с. 8] Сярод яго сябраў былі Кропотов, Гэрцык, Чапінскі і інш. Яны заклалі беларускую бібліятэчку з кніжкамі па беларускай гісторыі і этнаграфіі. І. Луцкевіч, як знаўца гісторыі, будзіў і развіваў у сяброў гуртка нацыянальную свядомасць. Трэба зазначыць, што з гэтага гуртка выйшаў цэлы рад актыўных працаўнікоў на беларускай адраджэнскай ніве.

У 1902 годзе браты скончылі Менскую гімназію і паехалі у Пецярбург. І. Луцкевіч паступіў на юрыдычны факультэт і адначасова ў археалагічны інстытут, які даваў грунтоўныя веды ў галіне тэорыі і практыкі працы з помнікамі матэрыяльнай культуры. Ужо ў Пецярбургу браты Луцкевічы распачалі прапаганду беларускай нацыянальнай ідэалогіі.

У 1902 г. браты Луцкевічы і Вацлаў Іваноўскі, тады студэнт тэхналагічнага інстытуту, арганізавалі “Беларускі кружок народнай асветы”. І. Луцкевіч адрэдагаваў першую адозву кружка да грамадзянства Краю, прызываючы да выпаўнення натуральнага абавязку перад беларускім народам: да нясення ў веску асветы на беларускай мове. [31, с. 7] Адозва клікала ўсіх грамадзян Беларусі – незалежна ад іх культурна-нацыянальнай прыналежнасці – працягнуць руку помачы беларускім масам, каб яны маглі стаць на ўласныя ногі і вызваліцца культурна ад чужынцаў. [26, с. 9] Мэтай гуртка было стварэнне беларускай школьнай адукацыі і выдавецтва беларускіх кніг.

Горад Пецярбург быў прыдатным для разгортвання там беларускай грамадскай дзейнасці, бо там ва універсітэтах было шмат моладзі з Беларусі і ў мінулым ўжо былі спробы гуртаваць беларускае студэнцтва на нацыянальным грунце.

Як сведчыць А. Будзька, І. Луцкевіч умеў вышукваць беларускіх прыхільнікаў, умеў зацікавіць беларускім рухам: “На яго гледзячы і ад яго шмат налаўчыўшыся сталі старасвеччыну вышукваць разам з ім, а пасля і самі адны Вацлаў Ластоўскі і Зямкевіч Рамуальд”. [6, с. 18] І. Луцкевіч аказваў уздзеянне на людзей не толькі асабістым падыходам да кожнага чалавека, сваёй спагадлівасцю і шчырасцю, але і поўнай адданасцю і ахвяраванню

свайго здароўя і асабістага шчасця сваёй ідэі і свайму ідэалу “ўваскрэсіць сваю Бацькаўшчыну да новага – лепшага, незалежнага жыцця”. [7, с. 178] Акрамя гэтага ўменне прыцягваць людзей да нацыянальнай працы І. Луцкевіч валодаў уменнем арганізаваць гэтых людзей і актывізаваць іх у арганізацыйнай працы.

Пад уплывам сувязей з інтэлігенцыяй, рабочымі, сялянамі і студэнтамі І. Луцкевіч прымаў ідэі марксісцкай філасофіі, сацыялізму, лозунгі змагання за сацыяльную справядлівасць. У 1903 годзе ён разам з В. Іваноўскім і А. Луцкевічам засноўвае беларускую палітычную арганізацыю пад назвай “Беларуская Рэвалюцыйная Грамада” на базе ўжо існуючай Беларускай Рэвалюцыйнай Партыі. Яе ўдзельнікамі былі беларускія студэнты пецярбургскіх вышэйшых навучальных устаноў, у тым ліку В. Іваноўскі і А. Луцкевіч. Аднак, як зазначае сам А. Луцкевіч, ён ні па свайму тэмпераменту, ні па складу розуму не быў рэвалюцыйным дзеячам, усе яго памкненні былі накіраваныя галоўным чынам на культурна-асветніцкую і часопісную працу. [2, с. 28] Беларуская Рэвалюцыйная Грамада змагалася супраць царскай улады за дэмакратычны лад, патрабавала нацыянальнай свабоды для беларусаў: школы на роднай мове і роўных для яе правоў у краі. Былі створаны яшчэ два цэнтры Беларускай Рэвалюцыйнай Грамады: у Менску з удзелам К. Кастравіцкага, А. Трэпкі, А. Уласава, А. Шабуні, у Вільні – А. Пашкевіч, братоў Умястоўскіх, Ф. Стацкевіча, А. Бурбіса. І. Луцкевіч прымаў удзел ва ўсіх асноўных мерапрыемствах Грамады і каардынаваў працу яе паасобных цэнтраў. Ён так растлумачваў свае заняткі палітыкай: “Што да палітыкі, то я ёй служу ад маладых гадоў, каб узгадаць беларускі народ да самастойнага жыцця”. [7, с. 31]

У сваёй дзейнасці Беларуская Рэвалюцыйная Грамада кіравалася прынцыпамі інтэрнацыянальнай салідарнасці, супрацоўніцтва з рэвалюцыйнымі партыямі суседніх паняволеных народаў. Гэтых жа прынцыпаў у палітычнай і грамадскай дзейнасці на працягу свайго жыцця трымаўся і І. Луцкевіч. Трэба адзначыць, што напачатку дзейнасць Грамады мела больш сацыялістычныя мэты, а нацыянальнае пытанне разглядалася толькі як сродак прапаганды.

Дзеля пераўтварэння ў жыцце ідэі палітычнага вызвалення беларускага народа І. Луцкевіч супрацоўнічае з рэвалюцыйнымі партыямі другіх нацыянальнасцей Расіі. Так ён знаходзіўся ў кантакце з партыяй сацыял-рэвалюцыянераў у Пецярбургу, якая ў той час гатовіла дэманстрацыю. У 1903 годзе І. Луцкевіча арыштоўваюць на кватэры Ізмайловічанак, якія былі добра вядомы ў эсэраўскім руху. [31, с. 8] У турме ён прымаў удзел ў галадоўцы, і адтуль бярэ пачатак яго хвароба на сухоты.

Выезд за мяжу ў 1904 г. у рамках камандзіроўкі для навуковых доследаў пра Беларусь і для далейшай навукі ў Вену даў І. Луцкевічу магчымасць бліжэй пазнаёміцца з нацыянальна-

вызваленчымі рухамі іншых краін: Украіны, Польшчы. Там ён зышоўся з кіраўнікамі Польскай Партыі Сацыялістычнай і пры іх помачы наладзіў выданне беларускіх сацыялістычных брашур заграніцай і дастаўку іх кантрабандай у Беларусь. [31, с. 9]

2.2. Дзейнасць у перыяд рэвалюцыі 1905-1907 гг. і нацыянальна-культурнага Адраджэння

І. Луцкевіч прымаў актыўны ўдзел у палітычнай працы. У 1905 годзе ён зноў прыехаў у Пецярбург з мэтай заканчэння вучобы на юрыдычным факультэце. У гэты час І. Луцкевіч ад Беларускай Рэвалюцыйнай Грамады атрымаў мандат на з’езд прадстаўнікоў сацыялістычных партый у Фінляндыі. [31, с. 9] Гэта было першае прадстаўленне беларусаў на міжнароднай арэне. Такім чынам, менавіта І. Луцкевіч пачаў выводзіць беларускую справу на міжнародную арэну. У Фінляндыі ён пазнаёміўся з ірландцамі, якія выдзялілі вялікую суму грошай на дапамогу выдавецкай дзейнасці партыі.

У перыяд рэвалюцыі 1905 года І. Луцкевіч актыўна ўдзельнічаў у палітычнай дзейнасці і выступаў агітатарам не толькі сярод беларускага насельніцтва, але і на з’ездзе ў Маскве: ён ездіў па весках і гарадах, арганізоўваў мітынгі і выступаў на іх толькі па-беларуску з прамовамі, у якіх нацыянальны элемент спалучаўся з сацыяльным, аднак, па звестках біяграфічнага нарыса “Памяці І. Луцкевіча. У першыя ўгодкі смерці яго”, панаваў над ім. [31, с. 10]

І. Луцкевіч займаў адно з першых месцаў у кіраўніцтве, уваходзіў у ЦК партыі і вядзенні загранічнай палітыкі ў Беларускай Сацыялістычнай Грамадзе, у якую ў 1905 годзе была перайменавана Беларуская Рэвалюцыйная Грамада. Ён меў уплыў і на іншыя нацыянальныя групы такіх партый, як сацыял-рэвалюцыянераў, сацыял-дэмакратаў і Бунда.

У 1906 годзе пачаўся новы этап у жыцці братоў Луцкевічаў і таксама ў беларускім руху, цэнтрам якога стала Вільня. Гэта было звязана з пераездам братоў Луцкевічаў на нелегальнае становішча ў Вільню, бо кватэра Луцкевічаў у Менску, з якой была звязана ўся рэвалюцыйная праца, была скампраметавана пакушэннем на менскага губернатара Курлова, арганізаваным сёстрамі Ізмайловічанкамі. [31, с. 10] На нелегальным становішчы ў Вільні яны жылі да 1908 г.

У Вільні І. Луцкевіч працягвае агітацыйную дзейнасць за барацьбу за незалежную беларускую краіну: у праваслаўнай духоўнай семінарыі ў Базыльянскіх мурах, у каталіцкай семінарыі, у свецкіх школах ён чытае вучням лекцыі аб беларусах і беларускім Адраджэнні.

У 1905 годзе была скасавана забарона друкаваць па-беларуску. Гэта выкарыстаў І. Луцкевіч: у 1906 годзе ён згуртаваў вакол сябе беларускіх пісьменнікаў, Цётку, Умястоўскага, А. Луцкевіча, і на грошы віленскага мешчаніна Івана Тукеркеса, які згадзіўся падпісваць газету

як рэдактар-выдавец, арганізаваў выданне першай беларускай легальнай газеты “Наша Доля”. Пасля ліквідацыі “Нашай Долі” 10 лістапада 1906 года была заснавана газета “Наша Ніва” па ініцыятыве і за грошы І. Луцкевіча. [31, с. 12] Увогуле І. Луцкевіч, мусіў часам прадаваць рэчы з сваёй калекцыі старасвеччыны дзеля забеспячэння існавання газеты “Наша Ніва”, правядзення беларускіх ідэйных мерапрыемстваў: выступленняў беларускага хору, тэатральнай дружыны, музыкальнага драматычнага гуртка, арганізацыі выдавецкай дзейнасці. Як зазначаецца ў біяграфічным нарысе “Памяці І.Луцкевіча. У першыя ўгодкі смерці яго”, І. Луцкевіч прадаваў толькі тыя рэчы, якія не мелі вагі для краю і беларусаў. [31, с. 14]

Штотыднёвік “Наша Ніва” быў накіраваны ў большай ступені на прапагандаванне асветнай працы з народам. Увогуле газета “Наша Ніва”, якая выходзіла да 1915 года, мела вялікае значэнне для беларускага адраджэнскага руху, бо гуртавала вакол сябе ўсіх свядомых працаўнікоў беларускага руху і ўвогуле з’яўлялася цэнтрам беларускага нацыянальнага жыцця. Менавіта адсюль зыходзіла ініцыятыва новых культурных мерапрыемстваў – арганізацыя тэатра і балета Буйніцкага, хора Рагоўскага, музыкальнага драматычнага гуртка. Накірунак газеты быў нацыянальным, памяркоўна-прагрэсіўным, пры гэтым інтарэсы сялянства ставіліся на першае месца. У ёй друкаваліся творы выдатных беларускіх пісьменнікаў. У першых гадах выдання “Нашай Нівы” І. Луцкевіч зрэдку змяшчаў там свае нататкі, фотаздымкі беларускіх краявідаў са сваёй калекцыі пад псеўданімам “Шчасны”, пад якім ён часам выступаў і ў палітычнай сферы. [1, с. 9]

Трэба зазначыць, што І. Луцкевіч у сваіх поглядах не прытрымліваўся ідэй нацыяналізму, як яго крытыкавалі савецкія гісторыкі: ён разумеў, што культурны і палітычны рост беларускага народа цесна звязаны з уздымам усяго краю. Таму І. Луцкевіч супрацоўнічаў з арганізацыямі розных нацыянальнасцей у краі. Прыкладам супрацоўніцтва з польскімі дэмакратамі з’явілася заснаванне ў 1912 годзе ў Вільні краёвага польскага органа “Kurjer Krajowy” з ініцыятывы і пры грашовай дапамозе І. Луцкевіча. Ён супрацоўнічаў з палякамі і на навуковым грунце: у 1910 годзе Таварыству прыяцелей навук (“Towarzystwo Przyjaciol Nauk”) І. Луцкевіч перадаў у карыстанне шмат рэчаў са сваёй калекцыі, забраў ён іх, калі пачалася вайна. [31, с. 15] З яўрэямі І. Луцкевіч супрацоўнічаў на грунце палітычнай і культурнай працы: партыйная работа, выбарчая агітацыя. І. Луцкевіч перадаў яўрэйскаму таварыству любіцеляў старасвеччыны калекцыю яўрэйскіх антыкаў, якія пазней былі вывезены ў Маскву пры эвакуацыі музея.

Можна таксама прыгадаць дзейнасць братоў Луцкевічаў у масонскіх ложах пач. XX ст., праца якіх была звязана з краёвай ідэалогіяй, што дапамагае зразумець паітычныя погляды братоў Луцкевічаў і іх адбітак на культурніцкай справе дзеячаў. Браты Луцкевічы былі сярод

заснавальнікаў у 1910 годзе ў Вільні ложы "Лучнасць" ("Jednosc"). [38, с. 36] Ложа была створана па ініцыятыве расейскіх масонаў, сяброў партыі кадэтаў. У "Лучнасці" былі прадстаўлены ўсе асноўныя этнасы беларуска-літоўскага краю. "Браты" прытрымліваліся прынцыпаў краёвай ідэалогіі. Увогуле краёвая ідэалогія мае непасрэдныя адносіны да поглядаў А. Луцкевіча ў гэты перыяд і яго выдавецкай дзейнасці. Галоўным пастулатам гэтай ідэалогіі была адзіная палітычная нацыя. Усе, хто ўсведамляў сябе "грамадзянамі края", на думку краёўцаў, належалі да адзінай нацыі незалежна ад этнічнага паходжання і культурнай прыналежнасці. У палітычным плане краёўцы выступалі за ўстанаўленне парламенцкай рэспублікі і аўтаномію "гістарычнай Літвы" са сталіцай у Вільні ў межах дэмакратычнай федэратыўнай Расеі. Краёўцаў-дэмакратаў аб'ядноўвала перакананне, што толькі пры дэмакратычным ладзе з'явяцца належныя ўмовы для культурнага і палітычнага развіцця ўсіх этнасаў краю.

А. Луцкевіч актыўна ўдзельнічаў у дзейнасці масонскіх ложаў у Вільні. Ён уваходзіў у склад ложаў "Літва" і "Беларусь". У рамках іх дзейнасці А. Луцкевіч актыўна займаўся выдавецкай і літаратурнай дзейнасцю: ён з'яўляўся фактычным кіраўніком рускамоўнай "Вечерней газеты" і аўтарам большасці артыкулаў, самастойна распачаў выданне польскамоўнай газеты "Кур"ер краёвы". Праз гэтыя выданні А. Луцкевіч пашыраў ідэі краёвасці: ён заклікаў усіх "грамадзян Краю" да працы на ягоную карысць і на карысць народа. [38, с. 36]

Такім чынам, асноўная мэта дзейнасці братоў Луцкевічаў у масонскіх ложах была непарыўна звязана з нацыянальна-вызваленчым рухам у Беларусі і Літве, з дасягненнем пэўнай палітычнай самастойнасці края.

Падчас першай сусветнай вайны І. Луцкевіч у Вільні адстойваў інтарэсы беларускага насельніцтва краю, актыўна ўдзельнічаў ў працы Беларускага камітэта дапамогі пацярпелым ад вайны, які кіраваў эканамічнай і школьнай працай.

Яшчэ адным доказам краёвасці І. Луцкевіча была арганізацыя ім у гэты ж час міжнацыянальнай палітычнай ўстановы “Канфедэрацыя Вялікага княства Літоўскага”, якая павінна была злучыць беларускія, літоўскія, польскія і яўрэйскія дэмакратычныя элементы і мела на мэце аднаўленне дзяржаўнасці Вялікага княства Літоўскага. Першы універсал “Канфедэрацыі” ў снежні 1915 года быў напісаны І. Луцкевічам на чатырох мовах. [31, с. 20] Аднак, аднаўленне беларуска-літоўскай дзяржавы не было магчымым пры нямецкай акупацыі, бо гэта не супадала з палітычнай канцэпцыяй немцаў, якія гатовы былі стварыць “малую Літву” на аснове далучэння яе да Нямеччыны, але без адраджэння беларуска-літоўскай дзяржавы. Да таго ж улетку 1916 года І. Луцкевіч удзельнічаў у з'ездзе Народаў у Лёзанне, дзе яго

незалежніцкія выступленні не супадалі з планам немцаў далучыць да Нямеччыны "малую Літву".

У 1915 г. у Вільні адчынілася першая беларуская пачатковая школа, але кваліфікаваных настаўніцкіх кадраў у гэты час не хапала. У снежні І. Луцкевіч і Цётка стварылі настаўніцкія курсы, дзе выкладалі Іван і Антон Луцкевічы. Пасля адкрыцця 5 беларускіх пачатковых школаў у 1916 г. па ініцыятыве І. Луцкевіча быў арганізаваны Беларускі настаўніцкі саюз. У той жа час ён працаваў як скарбнік кааператыва "Райніца", арганізаваў Беларускую Сацыял-Дэмакратычную Работніцкую Групу, працаваў як член законспіраванага палітычнага цэнтру "Беларускага Народнага Камітэту".

Улетку 1916 года пры актыўнай працы І. Луцкевіча быў адчынены Беларускі клуб, дзе ён быў абраны за прэзаса. Як сведчыць Ю. Вітан-Дубейкаўская, менавіта І. Луцкевіч знайшоў памяшканне для клубу на вуліцы Вялікай. Ён дамовіўся з уладальнікам рэстарана Нарушэвічам, што за малую плату ўсё памяшканне з інвентаром было аддадзена ў карыстанне Беларускаму клубу. [7, с. 64]

У 1916 годзе А. Луцкевіч працаваў у рэдакцыі беларускай газеты "Гоман" тэхнічным рэдактарам і адначасова выкладаў на настаўніцкіх беларускіх курсах. [2, с. 36]

На працягу свайго жыцця І. Луцкевіч спрабаваў пераўтварыць у жыццё ідэю аднаўлення дзяржаўнасці Вялікага княства Літоўскага. Так, напрыклад, на з'ездах краёвай інтэлігенцыі ў Вільні, напярэдадні рэвалюцыі, І. Луцкевіч бараніў ідэю аднаўлення дзяржаўнасці Вялікага княства Літоўскага, выступаючы ад імя беларускіх арганізацый. Неабходнасць аднаўлення Вялікага княства Літоўскага І. Луцкевіч растлумачваў агульнай гісторыяй беларусаў і літвінаў і неабходнасцю дзеля аднаўлення незалежнасці "шукаць перш за ўсё згоды і саюзу з літвінамі". [31, с. 47] З успамінаў М. Кахановіча мы даведваемся, што на сходзе віднейшых беларускіх дзеячаў у Магілёве ўлетку 1917 года І. Луцкевіч рабіў даклад аб агульным палажэнні беларускай справы. Там ён прызываў усіх трымацца лозунгу "непадзельная і незалежная Беларусь" і бараніў патрэбнасць цеснага кантакту беларусаў з украінцамі і літоўцамі, як бліжэйшымі суседзямі, і ўвогуле ўсімі тымі народамі, якія знаходзіліся пад гнетам расейскага царызму. [31, с. 47]

Браты Луцкевічы сваёй актыўнай палітычнай працай і мітынгамі дабіваюцца склікання ў Вільні беларускай нацыянальнай канферэнцыі дзеля стварэння беларускага прадстаўнічага органу. Канферэнцыя адбылася ў Вільні 25, 26 і 27 студзеня 1918 года. [31, с. 23] Маршалкам канферэнцыі быў А. Луцкевіч. Канферэнцыя выбрала І. Луцкевіча у склад Беларускай Рады – галоўнага нацыянальнага прадстаўніцтва беларусаў у межах акупацыі. 25 сакавіка 1918 года ў Менску браты Луцкевічы прымаюць удзел у гістарычным Акце абвяшчэння Беларускай

Народнай Рэспублікі. [7, с. 112] На Беларускай канферэнцыі 1918 г. А. Луцкевіч быў абраны старшынёй Віленская беларускай рады. 18 сакавіка 1918 г. ён быў кааптаваны ў склад Рады Беларускай Народнай Рэспублікі. У верасні 1918 г. А. Луцкевіч быў прызначаны Радай БНР Старшынёй Народнага Сакратарыята і народным сакратаром замежных спраў. Да жніўня 1919 г. А. Луцкевіч выязджаў у Гродна, Берлін і Парыж на “Мірную канферэнцыю”.

У 1918-1919 гадах І. Луцкевіч дабіваўся дазволу на адкрыццё Віленскай Беларускай гімназіі ў Базыльянскіх мурах па Вострабрамскай вуліцы, 9. І. Луцкевіч прыняў актыўны удзел у арганізатарскай працы ініцыятыўнай групы беларускіх настаўнікаў, у склад якой ўвайшлі І. Станкевіч, М. Кахановіч, А. Сакалова, Ю. Мэнке, А. Чарняўская. На адкрыцці гімназіі 1 лютага 1919 года І. Луцкевіч, нягледзячы на свой дрэнны стан здароўя, правёў першую лекцыю-прамову, якой “сваім запалам і любоўю да Бацькаўшчыны захапіў і настаўнікаў, і вучняў”. [7, с. 122] Ён некаторы час працаваў выкладчыкам беларусазнаўства і краезнаўства у гімназіі. Адначасова І. Луцкевіч з’яўляўся сябрам калегіі выяўленчых мастацтваў пры камісарыяце асветы, чыім абавязкам была ахова помнікаў, арганізацыя музеяў і мастацкіх школ.

2.3. Збіральніцкая праца і стварэнне музейнай калекцыі

Ужо з трэцяга класа ў Лібаўскай Мікалаеўскай гімназіі Іван Луцкевіч пачаў збіраць манеты і розныя старасвецкія рэчы, што было абумоўлена яго вялікай цікаўнасцю да гісторыі і старасвеччыны. [25, с. 3] У класе ён быў першы ў веданні гісторыі. Такой зацікаўленасці Івана Луцкевіча спрыяла наяўнасць добрага настаўніка і кіраўніка ў асобе вучыцеля гісторыі і геаграфіі Шэна. І. Луцкевіч шмат часу пасвячаў чытанню, ён добра вучыўся і ўвесь вольны час аддаваў збіранню старажытных рэчаў.

У Менску цікавасць да даўніны І. Луцкевіча ўмацавалася пад уплывам менскага археолага-аматара, вядомага знаўцы беларускіх старажытнасцяў Г. Х. Татура. Пад яго кіраўніцтвам Іван стварае і ўзбагачае сваю калекцыю. Гэтае знаемства стала дадатковым штуршком да заняткаў археалогіяй і гісторыяй свайго краю і стымулам да паступлення ў Археалагічны інстытут у Пецярбурзе.

Збор І. Луцкевіча ў перыяд навучання ў Пецярбурзе на юрыдычным факультэце і адначасова ў археалагічным інстытуце ўвесь час папаўняўся ў выніку археалагічных раскопак, шматлікіх этнаграфічных вандровак, кантактаў з іншымі калекцыянерамі.

У 1903 годзе І. Луцкевіч пачынае выдавецтва літаграфованай аднаднёўкі “Калядная пісанка”, збіранне і падрыхтоўку да друку пасмертнай спадчыны Я. Лучыны ў зборніку пад загалоўкам “Вязанка”, прыцягвае да літаратурнай працы аднаго з першых сваіх супрацоўнікаў К. Каганца, вышуквае старыя беларускія творы, якія знаходзяцца ў людзей ў рукапісах. [31, с. 8]

У 1904 годзе І. Луцкевіч закончыў Археалагічны інстытут і атрымаў камандзіроўку для навуковых доследаў пра Беларусь і для далейшай навукі ў Вену. У Вене ён вучыўся ў “Славянскім семінары” пры універсітэце пад кіраўніцтвам прафесара Ягіча. У перыяд камандзіроўкі І. Луцкевіч паглыбляе свае веды па гісторыі і здабывае экспанаты для сваёй калекцыі. У Вене, завязаўшы знаёмства з украінцамі, ён надрукаваў свой першы артыкул “Das totdesagte Weissrussland” (“На смерць асуджаная Беларусь”) аб беларусах і беларускай справе ў часопісе “Ruthenische Revue”. Вяртаючыся з Вены, І. Луцкевіч заехаў ў галоўны цэнтр украінскага руху, Львоў, дзе пазнаёміўся з уніяцкім мітрапалітам Шэптыцкім. Іх інтарэсы аб’ядноўваліся на грунце археалогіі і пытанні аб уніі. У Львове, Кракаве і Варшаве І. Луцкевіч таксама пазнаёміўся і з польскімі вучонымі-гісторыкамі і археолагамі.

І. Луцкевіч шмат ведаў пра беларускую культуру і мастацтва. Трэба адзначыць, што ён не толькі сам шмат ведаў, але ўмеў і другіх заахвоціць і далучыць да справы на ніве беларускага Адраджэння. Тут можна прыгадаць словы Ю. Вітан-Дубейкаўскай у яе ўспамінах: “Я навучылася цаніць у ім яго ідэйную ахвярную працу для дабра свайго народу, яго выдатную веду і спрыт.” [7, с. 31] Асноўнай сферай яго дзейнасці было збіральніцтва і даследванне беларускіх старажытнасцей. І. Луцкевіч спрыяў ажыўленню культурна-асветніцкай працы, абуджэнню нацыянальнай самасвядомасці вучнёўскай і студэнцкай моладзі, беларускай інтэлігенцыі. Аб гэтым сведчыць выкладанне І. Луцкевіча ў Віленскай беларускай гімназіі беларусазнаўства і краязнаўства.

Ад самага пачатку выхаду “Нашай Нівы” калекцыя І. Луцкевіча перахоўвалася ў памяшканні рэдакцыі газеты на вул. Завальнай, 7. Ужо тады калекцыя выконвала важную ролю, прапагандуючы гісторыю Беларусі сярод перадавой беларускай інтэлігенцыі, натхняла пісьменнікаў, што гуртаваліся вакол газеты. Многія творы Я. Купалы былі навеяны памяткамі мінуўшчыны, што знаходзіліся ў калекцыі І. Луцкевіча. М. Багдановіч пасля знаемства з калекцыяй напісаў цэлы шэраг вершаў “Старая Беларусь”, якія былі змешчаны ў зборніку “Вянок”. З. Бядуля так адазваўся аб калекцыі ў сваім эсэ “Святое гэта месца!..”, прысвечаным І. Луцкевічу: “Багата наша будучыня! Багаты наш беларускі народ! Многа шчырых сыноў ёсць на зямельцы яго! Святое гэта месца, бо яно родзіць зярняты прасветы для ўсяго вялікага Беларускага народу!”. [31, с. 55] Можна сцвярджаць, што гэтым быў зроблены першы крок да агульнадаступнага беларускага музея. Увосень 1912 г. на старонках “Нашай нівы” быў зроблены заклік да стварэння беларускага музея. [13, с. 67]

У чэрвені 1908 года І. Луцкевіч прымаў удзел ва Агульнаславянскім з'ездзе “прагрэсіўных студэнтаў” у Празе. Там ён кіраваў беларускай секцыяй і ў сваіх выступленнях абараняў правы беларусаў на беларускую адукацыю і культуру: “Беларусы ў Празе былі яшчэ

500 гадоў таму. Тады ў іх была багатая літаратура. У самой Празе яны надрукавалі па-беларуску Біблію. Па беларуску-ж надрукованы быў і Статут Літоўскі. Цяпер прайшло з таго часу 500 гадоў, і пра беларусаў ніхто не знае: чыноўніцкая і панская гаспадарка зрабілі тое, шо няма не толькі ніводнай сярэдняй, але ніводнай ніжэйшай народнай школы, дзе вучылі б па-беларуску!” [31, с. 15]

І. Луцкевіч прыкладаў усе намаганні дзеля здабывання экспанатаў для сваёй калекцыі. У біяграфічным нарысе падаецца такі факт: “Даведаўшыся, што ў Кракаве ў аднаго з лідэраў ППС Іодкі ёсць надрукаваны па-беларуску Літоўскі Статут, І. Луцкевіч нелегальна пераўшоў граніцу і так жа нелегальна вярнуўся са Статутам.” [22, с. 15] У калекцыянерскай працы яму многа дапамагала здольнасць лёгка знаёміцца з людзьмі, тактоўнасць і глыбокая эрудыцыя.

Пошукі збіральніка І. Луцкевіча шмат дапамагалі даследчыкам, хаця сам ён пісаў мала. Як адзначае Ю. Вітан-Дубейкаўская, І. Луцкевіч не любіў пяра: “ягоныя думкі плылі гэтак хутка, што пяро не паспявала за імі, але ён меў дар слова і ўмеў захапіць слухачоў”. [7, с. 34] І. Луцкевіч часам рабіў накіды артыкулаў, а А. Луцкевіч іх апрацоўваў. Гэтыя артыкулы звычайна падпісваліся псеўданімам “Іван Мялешка”, напрыклад, у газеце “Гоман”. Ва ўспамінах Ю. Вітан-Дубейкаўская параўноўвае братоў Луцкевічаў: “Іван усім кіраваў, а Антон рабіў усю пісьмовую працу, меў хуткае пяро і добры стыль. Як і Іван, Антон быў адданы беларускай працы. Але ў яго характары не было той энергіі, таго палёту і ўздыму, хоць быў вельмі амбітны, як у Івана: Антон не ўмеў так пазнацца на людзях, ці гэтак іх заахвоціць да працы, як гэта рабіў Іван, аднак і Антон быў добры, сумленны працаўнік беларускай справы, але нажаль, не меў кіраўнічых уздальненняў і пачуцця ў палітыцы. Але, працуючы разам, браты Луцкевічы дапаўнялі адзін аднаго.” Прыклад братоў Луцкевічаў з’яўляецца выключным у гісторыі беларускага адраджэнскага руха.

Нягледзячы на савецкую крытыку ў нацыяналізме ў адрас І. Луцкевіча, ён, як бачна, быў вольны ад нацыяналізму ў галіне навукі і культуры. Ён пастаянна супрацоўнічаў з польскімі, яўрэйскімі, расейскімі і іншымі замежнымі вучонымі, абменьваўся вынікамі сваіх навуковых даследаў. І. Луцкевіч ахвотна ўступаў другім тыя рэчы, якіх сам не мог спецыяльна збіраць, або якія пры тагачасных варунках не маглі быць выкарыстаны дзеля беларускага музея, але мелі вагу для іншых калекцый. Вялікую помач ён аказаў Украінскаму Царкоўнаму музею ў Львове, заснаванаму мітрапалітам Шэптыцкім, пасылаючы багата памятак Уніі і ладзячы там асобны беларускі аддзел. Вынікі сваіх даследаў і выкрытыя цікавыя факты і матэрыялы ён ахвотна публікаваў у чужых навуковых органах, калі яны цікавілі народ іх выдаўцоў: аб літвінах – у “Lietuviu Tauta”, аб паляках – у выданні “Rocznik Towarzystwa Przyjaciol Nauk w Wilnie”. [31, с. 16]

І. Луцкевіч часта выступаў з лекцыямі, рэфератамі, а ў апошнія гады перад першай сусветнай вайной выкладаў гісторыю мастацтва ў артыстычнай школе Рыбакова ў Вільні.

Ёсць асобныя публікацыі ў розных беларускіх, расейскіх, польскіх і літоўскіх перыядычных выданнях. У якасці прыкладу публікацый І. Луцкевіча можна прывесці наступныя: “Аб беларускім мастацтве”, дзе разглядаецца старабеларуская выяўленчая школа “рыцця па золаце”, апісанне рукапіса “Аль-Кітаб”, які быў знойдзены І. Луцкевічам ў 1915 г. У артыкуле “На смерць асуджаная Беларусь”, надрукаванага ў 1904 г. у венскім нямецкамоўным часопісе “Ruthenische Revue”, - фактычна першай ў XX ст. на заходнебеларускім абшары навуковай публікацыі пра Беларусь, - І.Луцкевіч даў сціслы агляд гісторыі і культуры Беларусі. [21, с. 44]

Сярод гісторыка-культуразнаўчых, археалагічных нататкаў, допісаў І. Луцкевіча можна выдзяліць незавершаны артыкул “Жменя слоў пра Белую Русь, яе гісторыю, літаратуру” (пра праблемы станаўлення і ўмацавання беларускай дзяржаўнасці на працягу XII – XVI стст. у кантэксце палітычнага процістаяння націскам з боку Польшчы і Маскоўскай Русі), палявы дзённік Луцкевіча-археолага, нататку “Старажытная Вільня”, у якой пастаўлена праблема вывучэння культурных пластоў горада. На сенняшні дзень адсутнічае бібліяграфія работ І. Луцкевіча па гісторыі і археалогіі.

І. Луцкевіч стварыў ў Вільні Беларускае навуковае таварыства і кіраваў гэтай арганізацыяй, паступова перадаючы Таварыству свае зборы. Асноўнай мэтай стварэння таварыства была арганізацыя ў ім музея ў будучым. А. Луцкевіч, як значыцца ў Гадавіку, з’яўляўся толькі кандыдатам Надзорчай Рады, аднак на справе прымаў значны ўдзел у працы Ураду и старшынстваваў на многіх паседжаннях Ураду. Падчас нямецкай акупацыі на іх разглядаліся наступныя пытанні: арганізацыя выставак, апрацоўка і перагляд школьных падручнікаў.

Вялікае значэнне мела праца І. Луцкевіча ў пашырэнні ведаў пра беларускае мастацтва, культуру, гісторыю і этнаграфію сярод прадстаўнікоў іншых нацыянальнасцей, найперш за ўсё сярод немцаў у перыяд нямецкай акупацыі Вільні. І. Луцкевіч меў кантакты з археолагам з Берліну д-рам Іппэлем, палкоўнікам Штапфам з Веймарскага музею, прафесарам Вэберам, прафесарам афрыканскіх моваў доктарам Карлам Мэйнгофам, бібліятэкарам Берлінскай Імператарскай бібліятэкі Германам Пікам. Дзякуючы І. Луцкевічу яны сістэматычна і планава працавалі над беларускім мастацтвам. Да І. Луцкевіча, каб пачуць мову ад беларусаў, прыязджалі вучні прафесара Р. Абіхта з Брэслава. Нямецкія працы аб беларускім краі былі створаны на аснове інфармацыі, прадастаўленай І. Луцкевічам.

І. Луцкевіч ініцыяваў арганізацыі выстаў у Вільні ў маі 1918 года і ў Менску ўвосені таго ж года пры удзеле і пад афіцыйным кіраўніцтвам палкоўніка Штапфа і доктара Іппэля. [11, с. 6] На гэтых выставах ён паказваў частку сваіх збораў і рэчы розных іншых асобаў, - усё гэта разам даводзіла, якую ролю іграў беларускі народ у гісторыі ВКЛ, якія багатыя скарбы культуры і мастацтва ён прыдбаў і пераказаў патомным пакаленням у друкаваным слове, граматах і праўных актах, у мастацкіх вырабах – малюнках, тканінах і іншых рэчах. З Магілёва І. Луцкевіч прывёз на менскую выстаўку з пазвалення Магілёўскага архіепіскапа Канстанціна каштоўныя экземпляры старабеларускага пісьменства, якія захоўваліся ў Царкоўна-гістарычным музеі. [31, с. 48]

На першай краёвай выставе хатніх промыслаў і народнага мастацтва літоўска-беларускіх губерняў у Вільні рэчы, пададзеныя “Нашай Нівай” і выдавецкай суполкай “Загляне сонца і ў наша ваконца”, былі згрупаваны І. Луцкевічам у асобны аддзел, які адразу ж атрымаў станоўчую ацэнку краёвай прэсы. Поспех яго засведчыў таксама малы залаты медаль аргкамітэта “За збор строяў і мастацкіх рэчаў беларускага народа”. Варта адзначыць, што аб’явы пра адкрыццё выставы, анатацыі да экспанатаў былі надрукаваны на чатырох мовах, у тым ліку і на беларускай.

Выстава ў Менску, як сведчыць, Ю. Вітан-Дубейкаўская, была багацейшая за віленскую, бо туды былі адпраўлены найлепшыя рэчы з віленскай выставы і выстаўлены прадметы, сабраныя І. Луцкевічам падчас вандровак па Беларусі паміж гэтымі двумя выставамі з мэтай заклікання усіх да беларускай працы, пошуку і ратавання памятак мінуўшчыны для музею і выставы. [7, с. 116]

І. Луцкевіч дапамагаў і іншым народам у стварэнні сваіх нацыянальных музеяў. Так ён удзельнічаў у стварэнні уніяцкага аддзела ў Львоўскім царкоўна-археалагічным музеі, музеяў Таварыства аматараў яўрэйскіх старажытнасцяў і польскага Таварыства аматараў навук у Вільні.

На паседжанні Ураду 13 мая 1918 года І. Луцкевіч афіцыйна перадаў Беларускаму Навуковаму Таварыству сваю калекцыю. [11, с. 6] Аднак Таварыства на той час не мела матэрыяльных сродкаў для перахавання і сістэматызавання калекцыі, таму рэчы засталіся ў кватэры Луцкевічаў у Вільні.

Сход сяброў Таварыства, які адбыўся 3 красавіка 1919 года, быў выкліканы тым, што літоўскія дзеячы доктар Басановіч і Нагевіч выступілі перад бальшавіцкімі ўладамі з мэтай засеквестравання музея і бібліятэкі таварыства, каб тыя пасля ўвайшлі ў склад праектаванага дзяржаўнага музея Савецкай Літвы. Паседжанне таварыства выпрацавала мемарыял-пратэст. Там жа была прынята рэзалюцыя аб тым, каб беларускія навуковыя арганізацыі ў Менску і

Вільні ўзялі пад сваю ахову помнікі старасвеччыны. У гэты час, як відаць з заявы І. Луцкевіча Камісару Народнай Асветы ад 17 студзеня 1919 года № 209, Таварыства атрымала бібліятэку-чытальню “Веды” Б. Даніловіча. [11, с. 9]

У чэрвені І. Луцкевіч выехаў на лячэнне ў Закапанае ў Польшчу. Там 20 жніўня 1919 г. ён памёр. [22, с. 17] Спачатку І. Луцкевіч быў пахаваны ў Польшчы, а затым сімвалічна перапахаваны ў Вільні на могілках Росы.

Каўка зазначае прынцыпова адметны змест, унесены І. Луцкевічам у музейнае буданіцтва, а менавіта перавод гэтай справы з рэек рэгіянальнага (краёвага) і прыватнага калекцыянавання папярэднікаў (братоў Тышкевічаў, Г. Татура, І. Каладзеева, А. Ельскага) на ўласна беларускія, агульнаграмадскія падваліны. Адсюль і нацыянальна-абуджальнае значэнне музейных збораў І. Луцкевіча, падцверджанае творчым вопытам многіх беларускіх адраджэнцаў – ад М. Багдановіча да М. Танка. Словы ўдзячнасці, выказаныя Л. Родзевічам, адным з духоўных гадунцоў заснавальніка музея, пасведчылі гэтае значэнне: “Адкапалі, пане археолагу, сваёй шчырай працай, адкапалі праўду Беларусі, абаранілі ад руўнуючага часу, ад шкоднай паняверы, здзеку”. [21, с. 43]

Такім чынам, культурніцкая дзейнасць І. Луцкевіча спрыяла пашырэнню асветы сярод беларускага насельніцтва і ведаў пра гісторыю і мастацтва Беларусі сярод іншых народаў. Музейная дзейнасць мела вялікае значэнне не толькі для Адраджэння Беларусі ўвогуле, але і для развіцця музейнай справы на Беларусі. І. Луцкевіч не здолеў арганізаваць музей у навуковую ўстанову, аднак ён зрабіў значны крок дзеля гэтага, сабраўшы за сваё жыццё значную калекцыю для арганізацыі такога музея.

2.4. Дзейнасць А. Луцкевіча ў міжваенны час. Стварэнне музея

У 1920 г. А. Луцкевіч зрабіў спробу аднавіць “Нашу Ніву”, спярша ў постаці зборніка, а потым тыднёвіка. Было выпушчана 9 нумароў. [27, с. 204] Да канца 1920 года А. Луцкевіч склаў і выдаў зборнікі “Наша Ніва” і “Памяці Івана Луцкевіча”.

Што датычыцца палітычнай дзейнасці А. Луцкевіча ў гэты перыяд, то ў 1922 годзе ён стаяў на чале Цэнтральнага Беларускага выбарчага камітэта ў польскі сейм. У 1923 годзе ён далучыўся да беларускага Пасольскага клуба, галоўнай мэтай дзейнасці якога было дасягненне незалежнасці для Беларусі. Пасля яго расколу А. Луцкевіч да 1927 года працаваў у беларускай “Грамадзе”, быў тэхнічным рэдактарам яе газет. [2, с. 90]

Асноўнай задачай, якая вырашалася на Агульным сходзе Беларускага Навуковага Таварыства 13 красавіка 1924 года, на якім старшынстваваў А. Луцкевіч, была абарона Віленскага беларускага музея і іншых беларускіх навуковых устаноў, змешчаных у

Базыльянскіх мурах, ад пагрозы эксмісіі. Было пастаноўлена звярнуцца да Беларускага Нацыянальнага Камітэту з мэтай наладжвання супольнай акцыі абароны Базыльянскіх муроў. Таксама на сходзе было пастаўлена пытанне аб здабыцці ўласнага будынку для музея. Аднак, гэтыя справы так і не былі вырашаны. Справу куплі будынку для Беларускага музея не ўдалося пераўтварыць у жыццё з-за нястачы грошай.

Беларускае Навуковае Таварыства працягвала справу І. Луцкевіча і збірала рэчы для музея. Так, на паседжанні таварыства 20 жніўня 1924 года было пастаноўлена звярнуцца да праваслаўных і каталіцкіх святароў, настаўнікаў і беларускай інтэлігенцыі з просьбай пашукаць у старых цэрквах, касцёлах, архівах беларускіх кніг, грамат і іншых здабыткаў. [11, с. 12]

А. Луцкевіч з даручэння Беларускага Навуковага Таварыства напісаў пра вынікі камісійных і сваіх уласных прац у справе гэтак званай “Celi Konrada” ў Базыльянскіх мурах на польскай мове ў асобнай брашуры і на беларускай у зборніку “Заходняя Беларусь”, які выйшаў у Вільні ў 1924 годзе. [11, с. 11]

З 1920 да 1927 г. А. Луцкевіч выкладаў у Віленскай беларускай гімназіі беларускую літаратуру, перакладаў падручнікі, складаў навучальныя праграмы. А. Луцкевіч апублікаваў шэраг прац па гісторыі беларускай культуры, мастацтва і літаратуры. Ён пісаў пра Адраджэнне беларускага мастацтва, пра яго даследчыкаў і пра неабходнасць вярнуць у Беларусь культурную спадчыну. Таксама А. Луцкевіч чытаў публічныя лекцыі, перш за усё для вучняў Віленскай беларускай гімназіі. Так у газеце “Голас Беларуса” змяшчаюцца аб’явы пра лекцыі А. Луцкевіча “Аб беларускай драме” 17 лютага 1924 года, “Эвалюцыя беларускай адраджэнскай ідэалогіі і адбіццё яе ў літаратуры” 24 студзеня 1926 года, пра правядзенне літаратурнага суда над героем з повесці М. Гарэцкага Абдзіраловічам вучнямі Віленскай беларускай гімназіі пад кіраўніцтвам А. Луцкевіча. Такім чынам, А. Луцкевіч навучаў вучняў думаць самастойна і крытычна і выпрацоўваць свой уласны светапогляд.

У ліпені 1921 г. А. Луцкевіч заснаваў Беларускую школьную раду, якая пазней злілася з Таварыствам беларускай школы. Такім чынам, ён спрыяў пашырэнню асветы і адукацыі сярод беларускага насельніцтва.

У 1921 годзе ўся калекцыя І. Луцкевіча была перавезена ў Базыльянскія муры па Вастрабрамскай вул. 9, дзе праваслаўнае духавенства, якое было тагачасным уладальнікам будынку, выдзяліла бясплатна памяшканне для арганізацыі ў ім музея. [25, с. 3] З гэтага часу музей пачынае дзейнічаць як навукова арганізаваная ўстанова.

У гэтым жа годзе да музейнай калекцыі І. Луцкевіча былі далучаны кнігі і архіўныя матэрыялы Е. Р. Раманава, якія ад знішчэння ўратаваў старшыня Ураду К. Шафнагель.

У Базыльянскіх мурах па вуліцы Вастрабрамскай 9, акрамя Віленскага беларускага музея, знаходзіліся Віленская беларуская гімназія і Беларускі прытулак. Пасярэдзіне дома стаяў Траецкі манастыр. Беларускі музея імя І. Луцкевіча знаходзіўся ў левым крыле будынку на першым паверсе. Плошча памяшкання музея была толькі 198 кв. метраў, што было мала і таму не хапала месца для экспанавання ўсіх значных рэчаў. Экспанаваліся найбольш каштоўныя і цікавыя экспанаты. Музей утрымліваўся коштам ахвярнага беларускага грамадзянства і з сяброўскіх узносаў Беларускага Навуковага Таварыства.

А. Луцкевіч да свайго арышту 30 верасня 1939 г. быў дырэктарам Беларускага музея. Дзеля ўшанавання памяці збіральніка калекцыі І. Луцкевіча Беларускае Навуковае Таварыства назвала музей “Віленскі беларускі гісторыка-этнаграфічны музей імя Івана Луцкевіча”. Акрамя А. Луцкевіча ў склад Музейнай Рады, якая працавала як секцыя Беларускага Навуковага Таварыства ўваходзілі бібліятэкар У. Самойла, скарбнік Таварыства А. Неканда-Трэпка, мастацкія работы выконваў беларускі графік і жывапісец Я. Драздовіч. Значны аб’ём менш кваліфікаваных работ у музеі выконвалі вучні Віленскай беларускай гімназіі. Трэба адзначыць, што гэтыя дабраахвотнікі не мелі спецыяльнай падрыхтоўкі ў галіне матэрыяльнай культуры і музеязнаўства.

Паводле слоў Змітрака Бядулі, музей стаў Мекай не толькі для жыхароў беларускай нацыянальнасці Заходняй Беларусі, але і для беларусаў, што знаходзіліся па-за яе межамі, а таксама для прадстаўнікоў іншых нацыянальнасцяў, што цікавіліся і вывучалі беларускую праблему. [47, с. 33] Музей ствараў у наведвальнікаў патрэбу шукаць сляды продкаў, сляды багатай спадчыны мінулых пакаленняў беларускага народу, шукаць прадметнае і праўдзівае сведчанне аб яго культуры і інтэлектуальным развіцці. Музей змяшчаў скарбы духоўнай і матэрыяльнай культуры беларускага народу, прадметныя сведчанні аб яго творчай і самабытнай нацыянальнай індывідуальнасці.

Асноўнай мэтай існавання музея было не проста знаёмства з гісторыяй, культурай і мастацтвам Беларусі і беларускага народа, а патрыятычнае ўздзеянне на наведвальніка і выклік ў яго жадання дзейнічаць на ніве беларускага Адраджэння. Як зазначае Я. Шутовіч, “музей у некаторай ступені стаў сапраўдным беларускім нацыянальным музеем”. [47, с. 33]

Стварыўшы на аснове калекцый І. Луцкевіча і бібліятэкі “Веды” Б. Даніловіча Беларускі музей імя І. Луцкевіча, А. Луцкевіч неадменна стаяў на яго чале амаль 18 гадоў. Сюды ен прыносіў рукапісы Цёткі, У. Жылкі, Н. Арсеньевай. А. Луцкевіч узначальваў Беларускі музей імя І. Луцкевіча і парадкаваў яго фонды. Ён выконваў абавязкі загадчыка і адначасова старшыні таварыства. Само памяшканне Базыльянскіх муроў было даведзена да належнага стану коштам А. Луцкевіча і Л. Дубейкоўскага.

Такім чынам, праца па сістэматызаванню і ўпарадкаванню калекцыі была распачата Беларускім Навуковым Таварыствам, у прыватнасці А. Луцкевічам, пасля 1921 году. Музей сфармаваў аддзелы дагістарычны, этнаграфічны, побытавы, рукапісаў і друкаў. Фонды музея папаўняліся штогод. Новыя паступленні міжваеннага часу складаліся з закупак, перадачы з розных арганізацый, з ахвяраванняў прыватных асоб. Аднак, як зазначае А. Луцкевіч, лічба гэтых экспанатаў была адносна невялікая, калі параўнаць з калекцыяй І. Луцкевіча. Характар збору быў такім жа самым як і пры І. Луцкевічу. А Луцкевіч адзначае, што за гэты час значна ўзбагаціліся аддзел архіўных матэрыялаў ваенных і пасляваенных часоў да 30-х гг. XX ст., бібліятэка друкамі на беларускай мове і працамі па беларусазнаўству, кнігамі І. Луцкевіча (пераважна страдрукамі), часткай бібліятэкі Е. Р. Раманава, кнігазборам Б. Даніловіча, прадметамі з Наваградчыны (зброяй, партрэтамі). [25, с. 3]

А. Луцкевіч стаяў на чале Віленскага Беларускага музея імя І. Луцкевіча на працягу 20 гадоў. Менавіта яго праца, на думку М. Пецюкевіча, захавала бясцэнныя музейныя экспанаты ад нішчэння. [32, с. 82] Паралельна з працай у музеі А. Луцкевіч знаходзіў час на дыдактычную працу ў Віленскай беларускай гімназіі, на грамадскую працу ў Беларускім Навуковым Таварыстве і ў розных беларускіх арганізацыях. Ён быў таксама журналістам, палітычным і культурным дзеячам Заходняй Беларусі. А. Луцкевіч праз друк папулярызаваў беларускую справу на міжнароднай арэне.

У газеце ”Голас Беларуса” ад 14 лютага 1924 года ёсць заметка пра наведванне Віленскай беларускай гімназіі і Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча польскім сенатарам Кржыжаноўскім і пасламі Вяндзягольскім і Плаўскім, з мэтай бліжэйшага знаёмства з палажэннем беларускіх культурных устаноў і беларускай школьнай справы. Як гаворыцца ў артыкуле: “Госці вынеслі добрае ўражанне ад беларускіх культурных устаноў, і як кажуць самі, гэта іх яшчэ больш пераканала ў патрэбе неадкладнага задавальнення дамаганняў беларускага грамадзянства ў справе беларускай асветы”. [43, с. 4]

Аднак, нягледзячы на такі аптымістычны артыкул у першым нумары газеты “Голас Беларуса”, у той жа газеце ад 29 лютага 1924 года змяшчаецца заметка аб спробе “выкідання музея” з Базыльянскіх муроў. [44, с. 4] Беларускае Навуковае Таварыства атрымала ад дэлегата Урада афіцыйнае паведамленне, у якім музей патрабуюць вызваліць памяшканне ў Базыльянскіх мурах. Такім чынам, у міжваенны перыяд для існавання музея былі розныя перашкоды. Аднак, нягледзячы на гэта, музей здолей праіснаваць 24 гады, і вялікая заслуга ў гэтым належыць А. Луцкевічу.

Беларускае Навуковае Таварыства і А. Луцкевіч, ў прыватнасці, правялі рамонт і прыспасабленне пад музей памяшканне ў Базыльянскіх мурах. Даступнымі для агляду ў той час

была частка старых тканін, сабранне абразоў, зброі, народных вырабаў і бібліятэка. Калекцыі манет, грамат і багаты архіў не маглі быць паказаны, бо не хапала матэрыяльных сродкаў. Як адзначалася ў газеце "Голас Беларуса", музей не мог быць адчынены дзеля публічнага ўжытку з прычыны адсутнасці шкляных шаф і вітрын, каб раскласці вельмі багатыя памяткі мінуўшчыны, і, нягледзячы на каштоўны навуковы матэрыял, Беларускае Навуковае Таварыства не магло яго надрукаваць. [45, с. 4]

Калекцыя Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча ўвесь час папаўнялася, у тым ліку і за кошт падарункаў музею. Так, у газеце "Беларуская Ніва" змяшчаецца падзяка за прысланыя для музею рэчы: "Мікалаю Кабяку з вёскі Басянкі Дзісненскага павета – за 5 манет, настаўніку Астапчыку – за 1 медную манету, вучню Віленскай беларускай гімназіі – за 1 манету. [41, с. 3]

10 студзеня 1927 года на паседжанні Урада Беларускага Навуковага Таварыства па прапанове А. Луцкевіча было вырашана ўтварыць сталую Музейную Раду дзеля адміністрацыйнага і фінансавага кіраўніцтва музеем. У склад Музейнай Рады, дзеючай на правах секцыі, былі выбраны: А. Луцкевіч, Б. Тарашкевіч і А. Трэпка. Аднак у гэтым складзе яна ні разу не сабралася, бо 15 студзеня Б. Тарашкевіч быў арыштаваны. [11, с. 13]

У 1929 годзе Беларускім Навуковым Таварыствам было арганізавана святкаванне 400-годдзя Літоўскага Статуту. З рэфератам выступаў А. Луцкевіч. [11, с. 14]

У 1930-я гг. ён адышоў ад палітычнай дзейнасці, працаваў у Беларускім навуковым таварыстве і Беларускім музеі, выступаў з лекцыямі і рэфератамі.

У 1930 годзе Урад Беларускага Навуковага Таварыства арганізаваў Краязнаўча-турыстычную секцыю пад старшынствам М. Ільяшэвіча. Галоўным і значным вынікам яе дзейнасці была арганізацыя вясной 1930 года выставы малюнкаў, абразоў і фотаздымкаў беларускіх тыпаў, народнай вопраткі, тканін і будоўлі наступных мастакоў: Я. Драздовіча, П. Сергіевіча і У. Грыневіча. Я. Драздовіч прадставіў на выставе багаты збор малюнкаў і зарысовак, які пасля быў набыты А. Луцкевічам для Віленскага Беларускага музея. П. Сергіевіч выстаўляў абразы, а У. Грыневіч – фатаграфіі. Выстава працягвалася 2 дні і налічыла звыш 300 наведвальнікаў. [11, с. 15]

Дзейнасць музея ажывілася ў 1930-х гг., калі палепшылася яго матэрыяльнае становішча. У гэты час павялічалася грашовая дапамога з боку грамадства і дзяржавы. Як значыцца ў Гадавіку Беларускага Навуковага Таварыства, у 1930 - 1931 гадах, дзякуючы атрыманню невялікай штомесячнай дзяржаўнай дапамогі на ўтрыманне Музея ў ім была распачата больш інтэнсіўная праца. Пералічэнні аднаго старшыні Беларускага цэнтра ў Літве К. С. Дуж-Душэўскага з Коўна дазвалялі аплочваць працу ўсіх супрацоўнікаў. Памяшканні ў Базяльянскіх

мурах пераўтварыліся ў залы з разгорнутай сістэматычнай экспазіцыяй: быў зроблены рад шкляных шаф і вітрын, у якіх былі выстаўлены недаступныя раней дзеля агляду экспанаты. А. Луцкевічам і У. Самойлам вялася інвентарызацыя экспанатаў і каталагізацыя кніг у музейнай бібліятэцы. Да канца 1931 года было скаталагізавана каля 3000 кніг. У сувязі з гэтым ажывілася і наведванне музею, хаця, як пазначае А. Луцкевіч, музей яшчэ не мог быць адчынены для ўсіх. У 1931 і 1932 гадах яго наведала каля 500 чалавек і ў ім было праведзена некалькі дзесяткаў экскурсій. [11, с. 15] У Бібліятэцы пры музеі працавала шмат асобаў – пераважна студэнты Віленскага універсітэту, Інстытуту Палітычных Навук, Педагогіуму, якім патрэбен быў матэрыял для навуковых прац. Экскурсаводамі ў музеі ў асноўным працавалі студэнты.

Запісы з інвентарнай кнігі музея сведчаць аб тым, што А. Луцкевіч запрашаў спецыялістаў па археалогіі і другіх галінах ведаў з Польшчы, Францыі, Італіі, Бельгіі, Нямеччыны, Нарвегіі, Паўночнай Амерыкі, Швецыі, Гішпаніі для даследвання і навуковага выяснення паасобных экспанатаў. [15, с. 68]

У 1931 годзе дзяржаўная фінансавая дапамога музею была прыпынена і ўзноўлена толькі праз нейкі час, але ў значна зменшанай меры, што дазваляла толькі пакрываць выдаткі за памяшканне і камунальныя паслугі. [11, с. 16]

Пасля 1932 года музейная праца Таварыства стала для яго галоўнай. Ад лютага 1932 года новы Урад у складзе кіраўніка музея А. Луцкевіча, бібліятэкара У. Самойлы і дэлегата Ураду - скарбніка А. Трэпкі распачаўладжанне папулярна-навуковых лекцый, як публічных, так і бясплатных. Да лета адбылося толькі 10 лекцый, у далейшым арганізоўваць іх не ўдавалася па прычыне пераходу Віленскай Беларускай гімназіі ў рукі дзяржавы і адсутнасці памяшкання для правядзення лекцый. У канцы 1932 году Урад Беларускага Навуковага Таварыства аднавіў дзейнасць Турыстычна-краязнаўчай секцыі і арганізаваў працу гістарычнай і літаратурна-мастацкай секцый. [11, с. 16]

У Беларускім Навуковым Таварыстве ў 30-х гадах была ўтворана музейная секцыя, якая кіравала ўсёй працай Беларускага музею імя І. Луцкевіча. Экспанаты музея шырока прадстаўляліся беларускай і замежнай публіцы: музей абслужыў сваімі экспанатамі рад выставак: Славянскую выстаўку ў Рызе ў 1931 годзе, Міцкевічаўскую ў Наваградку ў 1932 г., выстаўку народнага мастацтва ў Варшаве (IPS) і Марыёлагічную выстаўку ў Вільні ў 1937 г., выстаўку “Палессе” ў Львове ў 1938 годзе. [15, с. 68]

У Запісах Беларускага Навуковага Таварыства змяшчаюцца звесткі пра колькасць наведвальнікаў Беларускага музея імя І. Луцкевіча і пра колькасць праведзеных экскурсій: у 1933 годзе – 1320 чалавек (48 экскурсій), у 1934 годзе – 920 чалавек (51 экскурсія), у 1935 годзе – 903 чалавека (42 экскурсіі), у 1936 годзе – 1494 чалавека (64 экскурсіі), у 1937 годзе –

4569 чалавек (110 экскурсій), за першыя чатыры месяцы 1938 года – 4000 чалавек (70 экскурсій). [15, с. 68] Гэтыя лічбы сведчаць аб пастаяннай працы музей, і ў прыватнасці А. Луцкевіча, у галіне больш сістэматычнага экспанавання прадметаў, каталагізацыі прадметаў і правядзення вялікай працы па прыцягненню наведвальнікаў у музей.

Літаратурная творчасць А. Луцкевіча вызначаецца беларусазнаўчымі публікацыямі ў польскіх выданнях, асабліва ў “Przegladzie Wilenskim”. У адным са сваіх артыкулаў А. Луцкевіч пісаў пра выстаўку тагачаснага беларускага народнага мастацтва ў Вільні, якая адбылася ў 1918 г. па ініцыятыве І. Луцкевіча. Таксама А. Луцкевіч выступаў ў газеце “Віленскі агляд”, часопісе “Калоссе”, “Гадавіку Беларускага навуковага таварыства”. У сваіх артыкулах і нататках А. Луцкевіч выказваўся за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне беларускага народа, асуджаў нацыяналізм, напрыклад, у артыкуле “Краёвае становішча” 1914 года. Ён склаў курсы лекцый па фанетыцы і этымалогіі: “Як правільна пісаць па-беларуску” 1917 года, “Беларускі правапіс” 1918 года. У 1928 годзе А. Луцкевіч выдаў працу “За дваццаць пяць гадоў (1903-1928)”, прысвечаную гісторыі Беларускай рэвалюцыйнай грамады і Беларускай сацыялістычнай грамады. Ён даследаваў гісторыю нарадавольніцкага руху, выступаў з дакладамі і рэфератамі па гэтай тэме. А. Луцкевіч вывучаў мову скарынаўскіх выданняў і першы Статут Вялікага княства Літоўскага: “Чатырохсотлецце першага кодэксу беларускага права” 1929 года, “Статут Вялікага княства Літоўскага на фоне эвалюцыі нацыянальных адносін у Беларусі” 1930 года. Ён быў аўтарам зборнікаў літаратурна-крытычных прац “Нашы песняры” 1918 года, “Адбітае жыццё” 1929 года. Шэраг прац ён апублікаваў па гісторыі беларускай культуры, мастацтва і літаратуры: “Пуцяводныя ідэі літаратуры”, “Жыдоўскае пытанне ў беларускай літаратуры” 1921 года, “Вязніца Адама Міцкевіча” 1923 года. Асобныя артыкулы і нататкі А. Луцкевіч прысвяціў жыццю і творчасці М. Багдановіча, А. Бурбіса, М. Гарэцкага, Ядвігіна Ш., Ф. Багушэвіча, Я. Коласа, Я. Купалы, Цёткі.

Грашовая дапамога ў суме 400 рублей у месяц, прызначаная на падтрыманне музея, у 1938 годзе была спынена польскімі дзяржаўнымі ўладамі пасля таго, як А. Луцкевіч адмовіўся ад аб’яднання літоўскага і беларускага музеяў у адзін рэгіянальны ўрадавы музей. А. Луцкевіч быў перакананы, што Беларускі музей мае характар нацыянальнага і ніколі не адмовіцца ад свайго беларускага імені. [2, с. 99]

У 1938 годзе ўлады, не знайшоўшы ніякіх фармальных падстаў, не рашыліся зачыніць музей, бо ён уваходзіў у саюз музеяў Польшчы, быў зарэгістрыраваны ў спісе музеяў, выданным Лігай Нацый. Яго ведалі навуковыя даследчыкі не толькі ў Вільні, але і за мяжой, адкуль прыязджалі з мэтай выкарыстання музейных экспанатаў і матэрыялаў для сваіх навуковых прац.

А. Луцкевіч быў арыштаваны НКУС БССР 30 верасня 1939 года ў Вільні і памешчаны ў Лукішскую турму. У кастрычніку таго ж года яго перавялі ў Вілейку. Праз паўтара месяца пасля арышту па патрабаванню наркама ўнатраных спраў БССР Л. Цанавога А. Луцкевіч быў пераведзены ў Мінскую турму, дзе да лета 1940 года ён перыядычна дапытваўся следчымі НКУС БССР. 8 жніўня 1940 года яму было прад'яўлена абвінаваўчае заключэнне. Аднак толькі 14 чэрвеня 1941 года яму быў вынесены прысуд – "Луцкевіча Антона Іванавіча за антысавецкую дзейнасць заключыць у працоўны лагер тэрмінам на восем год". Антон Луцкевіч загінуў у савецкім канцлагеры каля Разані ў 1942 годзе. [2, с. 7]

Такім чынам, браты Іван і Антон Луцкевічы зрабілі вялікі ўнёсак у беларускае нацыянальнае Адраджэнне пачатку XX ст. Яны абодва былі вядомымі палітычнымі і грамадскімі дзеячамі, якія садзейнічалі пашырэнню асветы сярод беларускага насельніцтва. Браты Луцкевічы з'яўляліся аднымі з пачынальнікаў і ідэйных кіраўнікоў беларускага культурна-асветніцкага, грамадска-палітычнага руху на пачатку XX ст.

У юнацтве на далейшую палітычную, грамадскую і культурніцкую дзейнасць братоў Луцкевічаў шмат у чым аказала ўплыў выхаванне ў сям'і, заняткі, настаўнікі і акружэнне ў школе, знаемства з рэвалюцыйнымі настроямі, знаемства ў Менску з археолагам-аматарам Г. Х. Татурам. Пры гэтым погляды і інтарэсы І. Луцкевіча аказалі значны ўплыў на далейшую дзейнасць А. Луцкевіча. Адукацыя ў Пецярбургу была прыдатная для разгортвання там беларускай грамадскай дзейнасці, што і пачалі рабіць браты Луцкевічы і што можа азнаменаваць пачатак беларускага Адраджэння ў іх дзейнасці. Збіральніцкая дзейнасць І. Луцкевіча праходзіла неадрыўна ад яго палітычных поглядаў і палітычнай дзейнасці, бо стварэнне беларускага нацыянальнага музея павінна было ў некаторай ступені служыць адукацыйным мэтам і адраджэнню незалежнасці края. На грунце палітычнай, навуковай і культурнай працы браты Луцкевічы актыўна супрацоўнічалі з прадстаўнікамі іншых нацыянальнасцей. Яны прытрымліваліся краёвай ідэалогіі: культурны і палітычны рост беларускага народа цесна звязаны з уздымам усяго краю. Гэта ў значнай ступені адбілася на складзе музейных калекцый.

І. Луцкевіч быў чалавекам ідэі: усё сваё жыццё ён пасвяціў палітычнай, грамадскай і культурнай працы. Аднак, уся яна мела адну мэту: палітычнае і культурнае Адраджэнне беларускага народа. А адно немагчыма без другога. І. Луцкевіч быў самаадданым чалавекам: на першае месца ў жыцці ён ставіў справу служэння беларускаму народу: "Яго беларуская справа – усё, потым ягоны шляхецкі гонар, а затым ужо асабістае жыццё і шчасце". [7, с. 63] Зацікаўленасць І. Луцкевіча гісторыяй, археалогіяй, мастацтвам, калекцыянаваннем сталі падпарадкаваны ідэі нацыянальнага Адраджэння Беларусі.

Як дзеячы беларускага руху браты Луцкевічы выходзілі за межы этнакультурнага разумення беларускага руху, а таксама этнакультурнага бачання гісторыі, у тым ліку і беларускіх земляў.

Арганізацыя Беларускага музея была бы немагчымай без самаадданай археалагічнай і збіральніцкай дзейнасці І. Луцкевіча. Асноўнай мэтай збору калекцый вучонага і археолага І. Луцкевіча было вывучэнне і даследаванне матэрыяльнай і духоўнай культуры, гісторыі з часоў Вялікага Княства Літоўскага і мастацтва беларускага народа. Ён надзвычайна глыбока асэнсаваў прыналежнасць культурнай спадчыны свайму народу. Яго навуковая збіральніцкая дзейнасць падпарадкоўвалася той жа мэце, што і грамадская, - Адраджэнню Бацькаўшчыны. Яго збіральніцтва мела ясна вызначаны напрамак: на аснове праўдзівай гісторыі абгрунтаваць права беларускага народа на самавызначэнне. Дзейнасць самога музея падтрымлівалася працай і сродкамі А. Луцкевіча, які зрабіў значны ўклад у фармаванне музея ў навуковую і ўпарадкаваную ўстанову.

У Вільні менавіта І. і А. Луцкевічы стварылі цэнтр і асяродак беларускага Адраджэння сваёй актыўнай палітычнай і культурнай працай. Менавіта тады сабраная І. Луцкевічам калекцыя пачала выконваць важную ролю ў беларускім Адраджэнні, прапагандуючы гісторыю Беларусі. І. Луцкевіч унес у музейнае буданіцтва прынцыпова адметны змест, а менавіта пераход гэтай справы з рэек рэгіянальнага (краёвага) і прыватнага калекцыянавання папярэднікаў (братоў Тышкевічаў, Г. Татура, І. Каладзеева, А. Ельскага) на ўласна беларускія, агульнаграмадскія падваліны. Адсюль зыходзіць і нацыянальна-будзіцельскае значэнне музейных збораў І. Луцкевіча. Культурніцкая дзейнасць братоў А. і І. Луцкевічаў спрыяла пашырэнню асветы сярод беларускага насельніцтва і ведаў пра гісторыю і мастацтва Беларусі сярод іншых народаў. Музейная дзейнасць мела вялікае значэнне не толькі для Адраджэння Беларусі ўвогуле, але і для развіцця музейнай справы на Беларусі. І. Луцкевіч сабраў за сваё жыццё значную калекцыю для арганізацыі музея, а А. Луцкевіч зрабіў шмат дзеля стварэння на аснове гэтай калекцыі нацыянальнага беларускага музея і яго функцыянавання як навуковай установы. Паралельна з працай у музеі А. Луцкевіч знаходзіў час на дыдактычную працу ў Віленскай беларускай гімназіі, на грамадскую працу ў Беларускім Навуковым Таварыстве. Ён праз друк папулярызаваў беларускую справу на міжнароднай арэне.

3. ФОНДЫ БЕЛАРУСКАГА МУЗЕЯ

3.1. Калекцыі Беларускага музея

Віленскі беларускі музей імя І. Луцкевіча меў вялікі ўплыў на духоўнае станаўленне і нацыянальную свядомасць беларусаў. З рэальнай, арганізаванай па прынцыпу любой падобнай установы ён ператварыўся ў сцяг нацыянальнай ідэі, стаў помнікам беларускаму Адраджэнню пачатку XX стагоддзя. Фонды Віленскага беларускага музея ўяўляюць вялікую цікаўнасць для даследчыкаў, так як яны захоўвалі прадметы, якія прадстаўляюць гісторыю беларусаў і іншых народаў. Пазнаёміўшыся з помнікамі беларускай гісторыі, якія былі ў зборы І. Луцкевіча, у асноўным з кірылаўскімі рукапісамі, старадрукаванымі кнігамі і граматамі, Максім Багдановіч усклікнуў: “Гэта і ёсць фундамент нашага адраджэння! Гэта і за тысячу гадоў будзе сведчыць аб нас!” [24, с. 5] Гэтыя словы можна аднесці і да ўсёй калекцыі Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча.

Пра склад фондаў музея мы пазнаём з анкеты-адказа 1937 года, запоўненай А. Луцкевічам і змешчанай у архіве новых актаў, матэрыялаў польскага Міністэрства асветы і вызнанняў у Варшаве ў фондзе 7006. Віленскі беларускі музей, дырэктарам якога ў той час быў А. Луцкевіч, атрымліваў праз Міністэрства ўрадавыя субсідыі і таму трымаў перад ім справаздачу. Анкета дазваляе больш падрабязна ўявіць, якія экспанаты меў музей і колькі ў ім было наведвальнікаў. Цікавым з’яўляецца адказ А. Луцкевіча на пытанне анкеты пра характар збору музея – “рэгіянальны і нацыянальны з тэрыторыі беларускіх земляў (перадваенных), якія знаходзяцца ў межах Вялікага княства Літоўскага”. Пазначана, што Музей мае інвентар з падзелам па калекцыях, вопісы ў якім зроблены па-беларуску. [23, с. 162]

Паводле адказаў А. Луцкевіча на анкету, на 1 студзеня 1937 г. у музеі налічвалася 4228 экспанатаў, з іх выстаўлена ў экспазіцыі 1511, у фондах знаходзілася 2711. Колькасць экспанатаў па калекцыях вызначалася наступным чынам: этнаграфія – 86, выяўленчае мастацтва – 161, скульптура – 65, мастацкія промыслы – 154, нумізматыка – 2492, археалогія – 184. У бібліятэцы налічвалася 10555 тамоў. У 1936 г. музей папоўніўся 169 экспанатамі, якія былі яму ахвяраваны. Персанал музея складаўся з 3 адзінак: захавальніка, бібліятэкара і аднаго практыканта. [34, с. 178]

Фонды музея мелі агульнагістарычны характар. Іх склад адлюстроўваў патрыятызм і зацікаўленасць І. Луцкевіча у гістарычным мінулым беларускай інтэлігенцыі і асвятляў розныя перыяды гісторыі Беларусі.

Збор І. Луцкевіча складаўся з наступных раздзелаў:

Археалогія (рэчы з курганных і іншых раскопак);

Нумізматыка;

Мастацтва (карціны, абразы, графіка, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва);

Этнаграфія (адзенне, тканіны, хатнія вырабы, музычныя інструменты);

Зброя і рыштунак;

Бібліятэка (пераважна старадрукі і рукапісы).

3.1.1. Археалогія

Археалагічны аддзел музея складаўся з археалагічнай калекцыі, сфрагістычнай калекцыі са 103 пячатак, калекцыі пярсцёнкаў, манет, беларускага лубка віленскіх майстроў XVII - XIX стст. Археалагічная калекцыя складалася з 200 скаталагаваных экспанатаў. Гэта былі прадметы, знойдзеныя пры раскопках курганоў І. Луцкевічам, Я. Тышкевічам і іншымі асобамі. Сярод іх А. Луцкевіч адзначае рэчы, знойдзеныя пры раскопках у Барысаўшчыне (ваколіцы Полелееўкі) у 1876 г., выкапні Церабенева ў Дзісненшчыне 1893 - 1894 гг., выкапні Мядзельскай гм. Паўстаўскага павета, выкапні з ваколіц возера Нарач. Увогуле ўстаноўлена паходжанне экспанатаў з 18 паветаў: Віленскага, Вялейскага, Свянцянскага, Лідскага, Ашмянскага, Дзісненскага, Пастаўскага, Гарадзенскага, Наваградскага, Нясвіжскага, Менскага, Барысаўскага, Бабруйскага, Ігуменскага, Рагачоўскага, Чаускага, Сенненскага і Гомельскага. Калекцыя ўключала прадметы эпохі палеаліту, неаліту, бронзавага і жалезнага перыядаў, аздобы з серабра, бусы, урны ручной лепкі і станковай работы. [25, с. 4]

Сфрагістычная калекцыя складалася са 103 пячацей. А. Луцкевіч выдзяляе найстарэйшыя з іх, якія з’яўляюцца вельмі каштоўнымі памяткамі ўлады полацкіх князёў і старадаўняй беларускай дзяржаўнасці: пячаці на сыгнетах князёў Усяслава (XI ст.) і Барыса (XII ст.), пячаць Міндоўга, маемастычная пячаць Яна Сабескага, пячаці манашых ордэнаў, манастыроў, кравецкага цэху з часоў Стэфана Баторыя 1580 г., школ, войск Вялікага Княства Літоўскага, Галоўнага Трыбуналу Вялікага Княства Літоўскага, 17 уланскага палка з 1812 г., беларускіх адраджэнскіх арганізацый і ўстаноў грамадскага і дзяржаўнага характару, калекцыю персцянёў, часткова з выразанымі на іх пячаткамі. [25, с. 6] Пячаткі полацкіх князёў з’яўляюцца асабліва каштоўнымі, так як яны з’яўляюцца памяткамі гісторыі тых асобаў, хто іх па сабе пакінуў, і агульны лік памятак удзельнага перыяду наогул невялікі і абмяжоўваецца пераважна цэрквамі і царкоўнымі рэчамі. Пячаткі Полацкіх князёў былі куплены для калекцыі І. Луцкевіча ў Дзісне В. Ластоўскім у 1915 годзе. [11, с. 183] Цікаўнасць уяўляе герб, якім карысталіся Полацкія князі на сваіх пячацях, бо ён прадстаўляе мадыфікацыю кіеўскага герба.

Памяткай старой беларускай і беларуска-літоўскай дзяржаўнасці з’яўляецца і пячаць Міндаўга з Пагоняй пад каралеўскай каронай. Вывучэнню гэтай пячаці прысвечана праца доктара Басановіча, надрукаваная ў I кніге “Lietuviu Tauta” і ў расейскай брашуры “Печати короля Миндовга и великого князя Кейстута”, (Вільня, 1913 г.). [25, с. 6]

3.1.2. Нумізматыка

Калекцыя нумізматыкі заслугоўвае вялікай ўвагі дзякуючы багатаму збору манет Вялікага Княства Літоўскага і калекцыі медаляў, якая уключае рэдкі экзэмпляр медальёну XI - XII ст. - ”Змеявік”. [25, с. 6] Гэты бронзавы круглы медальён з’яўляецца цікавым сведкам суіснавання паганскай і хрысціянскай рэлігій, бо мае з аднаго боку паганскія эмблемы, а з другога – хрысціянскія.

3.1.3. Мастацтва

Сярод прадметаў рэлігійнага культу вызначалася калекцыя старадаўніх крыжоў ад XII ст., складняў, царкоўных апаратаў, антымінсаў, ікон і абразоў. А. Луцкевіч выдзяляе сакосы віленскіх мітрапалітаў XV і XVI стст., касцельныя апараты і вопраткі. [25, с. 6] Іконаграфічная калекцыя прадстаўля матэрыял для доследаў над гісторыяй беларускага мастацтва і параўнання з расейскай іконаграфіяй. Калекцыя змяшчала іконы Рублёўскай і Строганаўскай школы, Наўгародзкага пісьма, іконы бізантыйскага стылю ад XIII ст., каталіцкія абразы, абраз св. Анупрэя работы Смуглевіча. Для даследаванняў па беларускай іканаграфіі вялікую каштоўнасць мае група ікон, якія былі намаляваны на Беларусі і прадстаўлялі сінтэз бізантыйскіх традыцый і заходніх уплываў.

Свецкае малярства прадстаўлена малюнкамі вядомых краёвых маляроў: Смуглевіча, Русецкага, Слендзінскага, - новага беларускага і наагул краёвага малярства: Сергіевіча, Драздовіча, Дыдзякаса, Варнаса, - скульптурай майстроў Грубэрскага, Яхімовіча, Крэменя, Арлоўскага, Антакольскага. Акрамя вышэй названых у музеі захоўваліся творы такім мастакоў, як Канеўскага, Рустэма, Попольфа, Пешкі, Хруцкага, Лосенка, Трутнева, Брулова і Шаламіцкага. [47, с. 36]

У музеі былі прадстаўлены экспанаты майстроў уніяцкага перыяду: мастацтва, графіка, скульптура, сакосы Віленскіх уніятскіх мітрапалітаў XV-XVI ст.

Графіка была прадстаўлена ў постаці зарысовак, гравюр, дрэварытаў, літографіяў. Сярод зарысовак А Луцкевіч выдзяляе альбомы Я. Драздовіча.

Калекцыя гравюрскіх блях і дрэварытных табліц уключала 89 прадметаў. Сярод гравюрскіх блях пераважалі працы віленскіх гравэраў з першай паловы XIX ст.: Маўрыцыуса

Кармеліта, Ставэцкага, Падалінскага, Кіслінга, Эгерфельдэра, Вэйса, Бальцэвіча, Навіцкага, - працы Паўла Флёрыяна Пётровіча XVII ст., крыптонім ТІК (Кельмы 1672 г.), працы Пятроўскага і Пэрля XVIII ст. Калекцыя прадстаўляе каштоўны матэрыял для доследаў над краёвай графікай.

Асобную групу складала калекцыя беларускіх дрэварытаў і каляровых дрэварытаў віленскіх майстроў з XVIII ст. і пач. XIX ст. [25, с. 10] Сярод беларускіх майстроў па дрэварытніцтву вядома вельмі мала іменаў. Віленскі беларускі музей дае нам матэрыялы пра двух з іх: прэзбітэра Жухавіцкай царквы Наваградскага павету Лукаша і майстра Паўла Комара. Жухавіцкае Евангеле пры гэтым змяшчае дрэварыты з подпісам аўтара і прадстаўляе жывы абраз адносінаў у Беларусі ў рэлігійнай сферы ў канцы XVII ст. Дрэварыт П. Комара быў выкрыты І. Луцкевічам і адносіцца да другой паловы XVIII ст. Дрэварыты цікаўныя тым, што маюць подпісы аўтара на беларускай мове.

3.1.4. Этнаграфія

Этнаграфічны аддзел захоўваў калекцыі народнай разьбы, музычных інструментаў, шкляных вырабаў. Калекцыя тканін і народнай вопраткі была небагатая і ўключала толькі калекцыю старых сялянскіх і мяшчанскіх гарсэцікаў, узоры світак, сабранне паяскоў, гунькі, зборку зарысовак узораў беларускіх тканін.

Вельмі каштоўнай з мастацкага пункту гледжання з’яўлялася калекцыя твораў народных разьбяроў (фігуры Хрыста і святых з дрэву і металлу), воты з воску, складзеныя ў царкву. [25, с. 11]

Калекцыя музычных інструментаў была прадстаўлена наступнымі: лірай, некалькімі тыпамі дуды, цымбаламі, трубамі пастырскімі і рагамі, жалейкамі. [25, с. 11]

Характэрныя калекцыі гліны, фаянса (віленскага), шкла (Урэчча, Налібокі і інш.). З калекцыі можна выдзяліць люстру з урэцкага шкла з масонскай ложы ў Менску, дошкі “крашаніны” для друкавання ўзорыстага палатна, узоры хлебаробскіх прыладаў.

Бытавы аддзел меў калекцыі старога адзення, слуцкіх паясоў – шаўковых і літых, старажытнай зброі, альбомы, гравюры, фотаздымкі. Ён змяшчаў старадаўнія вопраткі і прыборы да іх, дываны Тызенгаўзаўскай і Несвіжскай фабрык, брокаты, вышыўкі.

Музей змяшчаў вельмі багаты матэрыял сярод зарысовак, гравюр і фатаграфій да беларускага будаўніцтва з каменя і з дрэва. Асаблівую цікавасць уяўляюць характэрныя блёкі, з якіх быў пабудаваны Віленскі замак, а таксама “галоснікі” з Каложскай царквы ў Горадні.

3.1.5. Зброя і рыштунак

Калекцыя зброі ўключала розныя яе віды: панцыры, кальчугі, мячы, шаблі, шпагі, пісталеты, стрэльбы, якія датуюцца канцом XVI - пачаткам XIX ст. Найбольшую цікавасць уяўляюць наступныя экспанатаы: мундзіры ўланскія 17 і 19 палкоў з 1812 г., меч віленскага ката і прылады да мукаў. [25, с. 13]

3.1.6. Бібліятэка

Так як Вільня з'яўлялася на працягу доўгага часу сталіцай Вялікага княства Літоўскага і ў пачатку XX ст. - цэнтрам беларускага Адраджэння, то культурнае жыццё Беларусі ў асноўным канцэнтравалася тут. Бібліятэчная калекцыя захавала ў Віленскім беларускім музее шмат старадрукаў, актаў, дакументаў, лістоў, якія маюць дачыненне да гісторыі Вялікага княства Літоўскага і працы беларускіх дзеячаў і арганізацый напачатку XX ст.

Аддзел рукапісаў і друкаў Віленскага беларускага музея меў крыніцы ад XIV ст. да 1943 г. Яго можна падзяліць на дзве групы рукапісаў: адна складаецца са старых рукапісаў, другая – з новых рукапісаў, архіўных матэрыялаў беларускага адраджэнскага руху, дзяржаўнага будаўніцтва і грамадскага жыцця. На думку даследчыка Ю. Лабынцава, рукапісны аддзел быў самым багатым у музеі.

Зараз вялікая частка з гэтага аддзелу знаходзіцца ў бібліятэцы Акадэміі Навук Літвы ў рукапісным фондзе 21. Матэрыялы фонду можна падзяліць на два раздзелы: літаратурны і гістарычны. Літаратурны раздзел уключае тэксты літаратурна-мастацкага, публіцыстычнага характару, багатую эпісталярную спадчыну. Храналагічна ён распадаецца на два перыяды: часоў "Нашай Нівы" і заходнебеларускі. Матэрыялы, звязаныя з "нашаніўскай" парой, прадстаўлены фрагментарна, бо частка з іх была перададзена ў Менск (цяпер захоўваецца ў Цэнтральным дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва). Сярод іх прадстаўлены лісты А. Луцкевіча, Б. Тарашкевіча, З. Жылуновіча, газета "Наша Ніва", лісты рэдакцыі газетаў "Наша Ніва" і "Наша воля". Другі перыяд уключае мастацкія тэксты, публіцыстыку заходнебеларускай літаратуры. Прадстаўлена рукапісная спадчына М. Танка, З. Бядулі, М. Багдановіча, Ф. Аляхновіча, Я. Быліны, Я. Чачота, М. В. Доўнар-Запольскага, В. Дунін-Марцінкевіча, У. Дубоўкі, М. Гарэцкага, Ц. Гартнага, А. Гаруна, Я. Коласа, Ядвігіна Ш., Цёткі, В. Ластоўскага, У. Самойлы, А. Смоліча, Р. Шырмы, А. Гаруна, М. Машары, Н. Арсенневай, Х. Ільяшэвіча, А. Салагуба, С. Хмары, В. Грыневіча, С. Грынкевіча і інш., калекцыя фальклорных твораў, запісаных Я. Драздовічам, А. Салагубам, У. Паўлюкоўскім і іншымі збіральнікамі.

Гістарычны аддзел матэрыялаў Віленскага беларускага фонда таксама уключае шэраг дакументаў дзейнасці грамадска-палітычных арганізацый і партый, культурна-грамадскіх і навуковых таварыстваў, якія існавалі ў 1917-1939 гг. Матэрыялы гістарычнага зместу змяшчаюць мноства дакументаў XX ст., а таксама і такіх, што адносяцца да сярэдневякоўя. Многія з іх змяшчаюць звесткі пра гісторыю асобных вядомых родаў на Беларусі, зямельныя адносіны ў мінулым, пра двары, манастыры, цэрквы і касцёлы. У 45 справах згрупаваны акты Вялікага княства Літоўскага (пачынаючы з 1518 г.), напісаныя на старабеларускай, польскай і лацінскай мовах: акты, дадзеныя князямі Вялікага княства Літоўскага касцёлам і манастырам (з 1396 г.); акты, якія датычацца горада Вільні (з 1465 г.), акты князёў Вялікага княства Літоўскага (з 1518 г.).

У гістарычным аддзеле змяшчаюцца наступныя матэрыялы: дакументы Віленскага нацыянальнага камітэта, архіў А. Луцкевіча, матэрыялы, звязаныя з І. Луцкевічам, матэрыялы пра беларускі рух у Горадні, збор матэрыялаў розных беларускіх арганізацый, матэрыялы Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі, брашуры і лістоўкі Беларускай сацыялістычнай грамады, збор матэрыялаў Беларускай партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў, адозвы Беларускай рады, Акт абвяшчэння незалежнасці Беларусі, Дэкларацыя улады БНР, Акты прадстаўнікоў розных пакаленняў роду Тышкевічаў, Акты роду Сапегаў, роду Радзівілаў (з 1524 г.), роду Кастравіцкіх, роду Саламярэцкіх (з 1530 г.), роду Білевічаў (з 1698 г.), роду Антона Аўдзевіча - рымска-каталіцкага дзеяча, біскупа віленскага, роду Яўгена Букатага, роду А. Данейкі, дакументы М. Касцюшкі, матэрыялы і дакументы Віленскай беларускай гімназіі, матэрыялы Беларускай Народнай Рэспублікі і інш.

Сярод амаль чатырохсот рукапісных кніг Віленскага беларускага музею найбольш цікавымі з'яўляліся беларускія рукапісы кірылаўскага (царкоўнаславянскага) пісьма. З іх можна выдзяліць Жухавіцкае Евангелле XIV ст. – найстарэйшы рукапіс, Віленскае Евангелле, літургічныя праваслаўныя і уніяцкія кнігі XV-XVIII стст., календары, апісанне беларускіх праваслаўных і уніяціх цэркваў і манастыроў, метрычныя кнігі, зборнікі выпісак з дакументаў XVI-XIX стст., - рукапісы лацінскага пісьма: польскамоўныя дзеннікі і апісанні вандраванняў, "Гісторыя каталіцкай царквы ў Расеі" 1828 г., каталіцкія спеўнікі, катэхізісы для беларусаў-католікаў, лацінскамоўныя літургічныя кнігі. [24, с. 7]

Са старых рукапісаў А. Луцкевіч адзначае "Аглашэнні Тодара Студзіты" 1476 г., Евангелле з Мелішава, "Апостал" XVI ст., "Слуцкі памяннік" 1517 г., Дзеянні Апосталаў з сямейнай хронікай Бунакоў (кальвіністаў) з-пад Росеняў пач. XVII ст. на беларукай і польскай мовах, Трэбнік 1545 г., беларускі рукапіс арабскімі літарамі "Аль Кітаб" XVI ст. з Сорак Татар пад Вільняй, устаў Младзенчаскага Брацтва ў Дзісне XVII ст., "Актаіх" XV ст. [25, с. 14]

“Аглашэнні Тодара Студзіты” 1476 г. уяўляюць сабой вельмі рэдкі для славянскай традыцыі літаратурны помнік, перапісаны ў Вільні па загаду пісара вялікага князя Аляксандра.

“Слуцкі памяннік” 1517 г. прадстаўляе інтарэс тым, што змяшчае шматлікія звесткі аб беларускіх праваслаўных родах, у тым ліку і аб Агінскіх.

Рукапіс “Аль Кітаб”, які быў уведзены ў навуковы абарот І. Луцкевічам, даў бясцэнны матэрыял для беларускай філалогіі, для вывучэння старой беларускай мовы XVI – XVII стст. і адкрыў дарогу для далейшых пошукаў у гэтым напрамку. Даследаванню “Аль Кітаба” прысвечаны шэраг прац даследчыкаў: І. Луцкевіча, Я. Станкевіча, А. Антоновіча.

З беларускамоўных рукапісаў, перапісаных лацініцай, трэба адзначыць каталіцкі спеўнік XIX ст., пераклады Евангелля на беларускую мову ў 1912 – 1921 гг., беларускамоўны катэхізіс таго ж часу.

Багатым быў збор і старажытных беларускіх грамат прыватнага і дзяржаўнага характару ад 2-ой пал. XV ст., пергаментаў з подпісамі каралёў XVI ст., архіўных матэрыялаў па жыццю і дзейнасці Базыльянаў ад XVI ст.

Актавыя дакументы прадстаўлены 3824 граматамі XIV-XIX ст.: XIV і XV стст. налічвалася па два дакументы, XVI ст. – звыш трохсот, XVII ст. – каля сямісот, XVIII ст. – каля тысячы ста, XIX ст. – каля палутара тысяч, не датаваных грамат – 250, пергаменных грамат – 51. Сярод старажытных грамат асабліва прыкметны наступныя: грамата пінскага князя Фёдара Іванавіча 1508 г., граматы каралёў Сігізмунда Аўгуста, Стэфана Баторыя, Сігізмунда III, Уладзіслава IV.

Аддзел старадрукаў багаты выданнямі краёвых друкарняў Вільні, Еўі, Лоску, Горадні, Супраслі, Семятычах, Нясвіжу, Слуцку, Полацку, Магілёва, Кутэйна. З замежных старадрукаў вылучаюцца ”Трыёдзь каляровая” 1491 г., купленая ў ксендза А. Станкевіча, Біблія доктара Францыска Скарыны, друкаваная ў Празе ў 1517 г., “Часаслоў” П. Мсціслаўца і І. Фёдарава. З краёвых – першае друкаванае выданне Літоўскага Статуту 1588 г. на беларускай мове, віленскі друк “Казаніе Кірыла” 1596 г. [25, с. 16]

Рукапісы XX ст. уключалі архівы беларускіх выдавецтваў, выданняў, арганізацый, асобных пісьменнікаў, дакументы рускага эміграцыйнага руху, гісторыі ўзаемасувязяў беларусаў з многімі іншымі народамі Еўропы. Тут былі рукапісы М. Багдановіча, Я. Купалы (“Шляхам жыцця”, паэмы “Сон на кургане” і “Паўлінка”), М. Гарэцкага, І. Дварчаніна, В. Жылкі, М. Танка, Р. Шырмы, Ц. Гартнага і іншых беларускіх грамадскіх дзеячаў, пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў, публіцыстаў, архівы Беларускай Народнай Рэспублікі, Слуцкага пайстання, Беларускага Паольскага клуба пры Польскім сейме, Беларускай Рабоча-сялянскай Грамады, Беларускага Цэнтра ў Літве, Таварыства беларускай школы ў Літве,

Віленскай беларускай гімназіі і музея ў Наваградку, Беларускіх вучыцельскіх семінарый у Барунах і ў Вільні, Беларускіх гімназій у Гродне і Радашковічах, Беларускага інстытута гаспадаркі і культуры, Беларускага Навуковага таварыства і Музея ў Вільні, Навуковага таварыства імя Ф. Скарыны, Камуністычнай пасольскай фракцыі, беларускай сялянскай партыі "Зялёны дуб", дзесяткі іншых архіваў розных беларускіх партый, камітэтаў, аб'яднанняў, фондаў, падборкі сакрэтных дакументаў і паведамленняў польскай дэфензівы аб беларускім палітычным руху, дакументы Рускага нацыянальнага камітэту ў Вільні, беларускага каталіцкага выдавецкага таварыства і інш. [24, с. 10]

Пры музеі існаваў архіў, які ўвабраў у свае фонды архівы газет "Наша Ніва", "Гоман", "Голас беларуса", часопісаў "Крывіч", "Маланка" і інш.; архівы беларускіх партый, камітэтаў, саюзаў, таварыстваў; дакументы Віленскага народнага універсітэта, Беларускага навуковага таварыства, асабістыя архівы Л. Дубейкаўскага, К. Душ-Душэўскага, П. Жаўрыда, В. Ластоўскага, І. і А. Луцкевічаў, А. Смоліча, Цёткі і інш.

Каштоўны матэрыял для вывучэння даследчыкам даюць лісты розных дзеячаў палітыкі і культуры пачатку ХХ ст. Яны змяшчаюць інфармацыю пра беларускае Адраджэнне таго перыяда. Так, можна пазнаёміцца з беларускай тэатральнай спадчынай з рукапісаў п'есы Аляхновіча "На Антокалі", лістоў Аляхновіча з турмы А. Лукцевічу, рукапісаў п'есы І. Анісковіча, камедыі "Нервы", п'есаў "Не зразумелі" М. Нядолі і "Беларускае вяселле" А. Салагуба. Шмат біяграфічнай інфармацыі змяшчаецца ў захоўваўшыхся ў музеі лістах гістарычных дзеячаў: Н. Арсенневай, Л. Гмырака, М. Багдановіча, З. Бядулі, Я. Быліны, Я. Драздовіча, У. Дубоўкі, І. Дварчаніна, А. Гаруна, Т. Грыба, М. Кахановіча, К. Каганца, Я. Лёсіка, Я. Карскага, М. Машары, Б. Пачобкі, П. Сеўрука, А. Смоліча, А. Салагуба, Я. Станкевіча, Б. Эпімаха-Шыпілы, Р. Шырмы, Я. Варонкі, З. Жылуновіча.

З мастацкай кніжнай спадчына захоўваліся рукапісы З. Бядулі "Сіла ў грамадзе", "Святое гэта месца", "Закалдаваны", "Дзень добры ў хату", вершы Я. Быліны, рукапісы вершаў К. Буйло, вершы Я. Буйніцкага, вершы А. Салагуба, Я. Чачота, Ц. Гартнага, А. Гаруна, С. Глебава, К. Сваяка, П. Сушко, М. Крывіцкага, Я. Журбы, У. Жылкі, твор У. Дубоўкі "Маладзякоўскія шляхі", рукапіс паэмы В. Дунін-Марцінкевіча "Гапон", вершы і рукапіс Я. Коласа "У палескай глушы", рукапісы Цёткі, рукапіс "Віленскіх камунараў" М. Гарэцкага. Матэрыялы публіцыстычна-навуковага характару прадстаўлены наступнымі творамі: брашурай М. В. Доўнар-Запольскага "Асновы дзяржаўнасці Беларусі", артыкуламі У. Паўлюкоўскага "Статут ВКЛ", "Іван Насовіч", "Чвэрць стагоддзя ад смерці, паўстагоддзя ад нарадзінаў М. Багановіча", даследаваннямі М. Шчаглова "Беларуская народная песня. Спроба музычнага даследавання", "Беларуская граматыка" Б. Тарашкевіча, архіўнымі матэрыяламі К. Тышкевіча,

матэрыяламі пра беларускі рух у Гродне, “Нарыс гісторыі беларускага нацыянальнага руху” С. Віславуха на польскай мове, “Дваццаць пяць гадоў беларускаму тэатру” В. Грышкевіча, “Слоўнік беларускай мовы Я. Ціхінскага”, сачыненнямі па геаграфіі Беларусі слухачоў Беларускіх настаўніцкіх курсаў, артыкулам 1920 г. “Эканамічнае становішча Беларусі і Літвы”, “Беларускія песні: фальклорныя запісы” 1920 г., “Гісторыя Беларусі ў картах” Самко.

З прадстаўленай рукапіснай спадчыны можна вывучаць жыццё, дзейнасць і творчасць значных асобаў у беларускай гісторыі.

У музее была прадстаўлена багатая спадчына Я. Драздовіча, беларускага мастака, фалькларыста, археолага і палітычнага дзеяча першай паловы XX ст.: лісты, спісы яго прац, рукапісы аповесцей “Гарадальская пушча”, “Трывеж, жыццё на Месяцы”, “Жыццё на марсе”, “Гармонія планет сонечнай сістэмы”, слоўнікавая лексіка Піншчыны і Дзісненшчыны.

Са спадчыны Лявона Вітан-Дубейкаўскага, беларускага архітэктара, будаўніка, грамадскага дзеяча, педагога, паэта, захаваліся пагаворкі і пасловіцы, даследаванне на беларускай і польскай мовах “Эвалюцыя і рэформа дзераўлянага будаўніцтва”.

Спадчына М. Гарэцкага, пісьменніка, літаратуразнаўцы, лексыкографа, фалькларыста, была прадстаўлена яго лістамі, навуковымі творамі “Гісторыя беларускай літаратуры”, “Беларускае пісьменства: Кароткі агляд беларускага пісьменства”.

Спадчына Хв. Ільяшэвіча, беларускага паэта, журналіста, гісторыка, палітычнага дзеяча змяшчала каштоўны матэрыял па даследаванню жыцця і творчасці Ядвігіна Ш., беларускага празаіка, публіцыста, драматурга, а таксама вершы, апавяданні і лісты.

Літаратурная спадчыка В. Ластоўскага, пісьменніка, гісторыка, літаратуразнаўцы, публіцыста і палітычнага дзеяча складалася з рукапісаў, артыкулаў, музейных запісаў, Нарысаў беларускай гісторыі, “Гісторыі беларускай (крэўскай) кнігі”, “У высокую Лігу Нацый у Жэневе”.

Літаратурная спадчына А. Луцкевіча змяшчала наступныя яго працы: “Беларуская граматыка”, лекцыі з настаўніцкіх курсаў “Як правільна пісаць па-беларуску”, пераклады падручнікаў, артыкулы “Краёвае становішча”, “К предстоящим выборам в Белоруссии”, “Национальное возрождение белорусов”, рэферат пра часопіс “Гоман” і беларускіх народнікаў “Да пытання аб эвалюцыі палітычнай ідэалогіі беларусаў у XX ст.”.

Літаратурная спадчына паэта і этнографа У. Паўлюкоўскага была прадстаўлена рукапісамі этнаграфічных артыкулаў “Сёмуха”, “Піліпаўка”, “Вячоркі”, “Пасядзелкі”, “Калядны тыдзень”, народнымі песнямі, запісанымі ў 1929 годзе.

Спадчына Б. Тарашкевіча, беларускага грамадска-палітычнага дзеяча, мовазнаўцы, перакладчыка, публіцыста, была прадстаўлена яго артыкуламі, лістамі, дакументамі, у тым ліку і рукапісам палітычнай платформы БСРГ.

У музеі былі сабраны працы па ваеннай справе А. Ружанцова, беларускага вайсковага дзеяча, пісьменніка, бібліёграфа: "Беларускія войскі ў Літве, 1918 - 1920", "Кароткі вайскова-гістарычны агляд", "Беларускія вайсковыя песні", "Каманды і назовы ў беларускіх аддзелах літоўскага войска".

Літаратурная спадчына Ст. Грынкевіча, беларускага пісьменніка, культурнага, грамадскага і палітычнага дзеяча была прадстаўлена артыкуламі "У Палескай глушы", "Нацыянальная ідэалогія", "Сутнасць з'явішча нацыянальнага".

Для вывучэння дзейнасці палітычных і грамадскіх арганізацый цікаўнасць уяўляюць наступныя архіўныя матэрыялы: дакументы Віленскага Нацыянальнага камітэта, архіў А. Луцкевіча (перапіска з Таварыствам беларускай школы, Беларускім студэнцкім саюзам, нота Савета Міністраў БНР ураду Антанты і іншыя матэрыялы, якія датычацца міжнародных спраў), газеты "Наша ніва", "Вольная Літва" Я. Варонкі, цыркуляр Беларускай сялянска-работніцкай грамады, матэрыялы КПЗБ, брашуры і лістоўкі Беларускай сацыялістычнай грамады, збор матэрыялаў Беларускай партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў за 1918 – 1927 гг., Беларуская сацыял-дэмакратыя, адозвы Беларускай рады 1919 – 1936 гг., пратакол з'езда беларускіх нацыянальных арганізацый, запрашэнні на Беларускую канферэнцыю ў Вільні, Акт абвяшчэння незалежнасці Беларусі, Дэкларацыя ўлады БНР, Грамата часовага Літоўскага ўрада 1919 г., умова беларускай выдавецкай суполкі "Загляне сонца і ў наша аконца", марш беларускай асобай роты Літоўскага войска 1920 г., каталог бібліятэкі-чытальні "Веды", "Статут беларускага вучыцельскага саюзу", Віленскі беларускі камітэт, матэрыялы і дакументы Віленскай беларускай гімназіі (1919 – 1944 гг.), матэрыялы беларускай канферэнцыі ў Вільні, матэрыялы Беларускай Народнай Рэспублікі, палітычныя пастулаты Беларусі, апрацаваныя Б. Тарашкевічам, матэрыялы Беларускай цэнтральнай вайсковай рады, Беларускай дэлегацыі на Парыжскую мірную канферэнцыю, Беларускага пасольскага клуба 1922 – 1925 гг., Беларускай народнай рады 1920 – 1926 гг., Беларускай народнай партыі сацыялістаў, Беларускай рады ў Вільні 1919 – 1920 гг., Беларускай сялянска-работніцкай грамады 1927-1928 гг., Пецярбургскага таварыства студэнтаў-беларусаў 1912 – 1917 гг., Рады беларускай нацыянальнай сувязі 1921 г., Вялікай беларускай рады 1917 г, Цэнтральнай беларускай школьнай рады, Беларускай драматычнай майстроўні 1919 – 1924 гг.

Можна сказаць, што ідэі краёвасці знайшлі сваё адлюстраванне і ў калекцыях музею, бо ў іх прадстаўлены не толькі помнікі беларускай гісторыі, культуры і мастацтва, але і рускай,

польскай. Таксама у музеі былі прадстаўлены экспанаты іншых нацый: турэцкія, італьянскія, галандскія, у тым ліку, зброя гістарычнага паходжання (казацкія ружжа, шаблі славянскіх дружынаў, першыя пісталеты), экспанаты Напалеоноўскай эпохі, работы Рэмбрандта і Кале (італьянская графіка), калекцыя малюнкаў еўрапейскіх мастакоў. [8, с. 208]

Кнігазбор І. Луцкевіча і частка кнігазбору Раманава маюць асаблівую вагу для беларусазнаўства: "Белорусский сборник" і фальклорна-этнаграфічныя матэрыялы Е. Р. Раманава. Кнігазбор Даніловіча быў багаты кнігамі агульна-навуковага характару. Асаблівую каштоўнасць уяўляла зборка гэтак званых "тоўстых" расейскіх часопісаў. У іх змяшчаўся багаты матэрыял дзеля вывучэння грамадскага жыцця і грамадскіх настрояў у даваеннай Расеі. Музей змяшчаў этнагафічыя матэрыялы А. Гурыновіча., даследаванні К. Езавітава "Беларускія народныя і фабрычныя паясы", фальклорна-этнаграфічныя матэрыялы С. Сахарава, "Беларуска-жыдоўскі фальклор з мястэчка Даўгінава" В. Сосенскага, рукапісы Я. Станкевіча 1908 – 1917 гг. "Этнаграфічныя граніцы Беларусі", "Беларуская народная творчасць" (фальклорныя запісы).

Увогуле фонды аддзелу рукапісаў і друкаў Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча маюць вялікае значэнне дзеля вывучэння гісторыі беларускага Адраджэння. Увагу заслугоўваюць першыя творы адраджэнскага руху, пачынаючы з XIX ст.: А. Рыпінскага "Bialorus" (Парыж, 1840), зборнікі песняў Я. Чачота, Беларускі Катахізм з 1835 г., першыя выданні твораў Дунін-Марцінкевіча і Багушэвіча, рэдкія брашуры палітычнага характару (Драгоманава "Пра беднасць та батацтво", Жэнева 1881 г.), экзэмпляр часопіса беларусаў-народавольцаў "Гоман" № 2 за 1884 г., друкі з пачатку XX ст., камплекты першых беларускіх газет – "Наша доля" і "Наша ніва", "Покліч", "Прыма апрыліс", часопісы "Рунь" 1923 г., "Рэха" 1927 г., "Васілёк" 1928 г., "Вайсковы", "Светазар". Увогуле, у музеі былі сабраны гадавікі выходзіўшых на беларускай мове часопісаў і кніжак усялякага зместу.

Калекцыі Віленскага беларускага музея маюць вялікую каштоўнасць для Беларусі, так як яны ўяўлялі сабой паўнавартасную калекцыю музея як навуковай установы, даследваліся і былі апісаны ў каталогу. Калекцыя носіць сістэмны характар і ўтварае самадастатковыя разделы, якія дазваляюць пазнаёміцца з рознымі гістарычнымі эпохамі і відамі мастацтва. Пры гэтым даследаванне фондаў мае вялікае значэнне для поўнага вывучэння і асэнсавання ўвогуле гісторыі Беларусі і ў прыватнасці гісторыі беларускага Адраджэння ў Вільні ў рамках усёй гісторыі Беларусі. Археалагічная калекцыя дазваляе на аснове наяўных экспанатаў пазнаёміцца з эпохамі палеаліту, неаліту, бронзавага і жалезнага перыядамі, вывучыць характарыстыкі рэлігійнага мастацтва Беларусі на прыкладзе абразкоў святых з медзі, на металю і воты з XII ст. і скульптуры. Гісторыю Вялікага княства Літоўскага дапамагаюць даследаваць збор манет,

калекцыя медаляў, помнікі мастацтва уніятскага перыяда, калекцыя старадрукаў і рукапісаў. Калекцыя Віленскага беларускага музея змяшчае экспанаты для даследавання беларускага мастацтва па калекцыях свецкага жывапісу беларускіх і краёвых мастакоў, іканаграфіі - па калекцыях ікон. З прадстаўленай рукапіснай спадчыны можна вывучаць жыццё, дзейнасць і творчасць значных асобаў у беларускай гісторыі. Таксама кнігазбор І. Луцкевіча і частка кнігазбору Раманава маюць асаблівую вагу для беларусазнаўства, беларускай філалогіі і літаратуры.

3.2. Лёс музейнай калекцыі пасля арышту А. Луцкевіча

Шматгадовая дзейнасць Беларускага музея імя І. Луцкевіча дае падставу гаварыць пра існаванне ў першай палове XX стагоддзя ў гістарычнай сталіцы Беларусі нацыянальнага музея, аб'яднанага з бібліятэкай і архівам. Аднак, актывізацыя беларускага культурнага жыцця выклікала занепакоенасць у віленскіх гарадскіх улад. Напярэдадні Другой сусветнай вайны яны перапынілі фінансаванне Беларускага музея, распрацавалі планы яго злучэння спачатку з музеем Віленскага таварыства сяброў навук, потым – з музеем Літоўскага навуковага таварыства.

Ліквідацыі Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча папярэднічалі наступныя падзеі ў гісторыі горада. 19 верасня 1939 года Вільня была занята савецкімі войскамі. 10 кастрычніка 1939 года быў падпісаны "Дагавор аб перадачы Літоўскай рэспубліцы горада Вільні і Віленскай вобласці і аб узаемадапамозе паміж Савецкім Саюзам і Літвой". [34, с. 179] Паміж гэтымі дзвюма датамі, перад самай эвакуацыяй савецкай адміністрацыі, у Вільні былі арыштаваны Ул. Самойла, А. Неканда-Трэпка, Я. Пазняк, В. Багдановіч і іншыя дзеячы Віленскага беларускага музея. 30 верасня 1939 г. быў арыштаваны дырэктар музея, старшыня Беларускага навуковага таварыства, А. Луцкевіч. Ад кастрычніка 1939 г. да 15 чэрвеня 1940 г. музей быў фактычна нячынны. З успамінаў Марыяна Пецюкевіча мы даведваемся: "У выніку арыштаў Беларускі музей быў пазбаўлены кіраўніцтва і працаўніка ў адной асобе, а Беларускае навуковае таварыства – свайго лідэра. На дзвярох Беларускага музею вісеў замок і мала хто ведаў, у каго знаходзяцца ключы". Беларускае навуковае таварыства ў Вільні спыніла сваё існаванне, і ў кастрычніку 1940 г. музей быў перададзены ў ведамства Інстытута літуаністыкі, які падпарадкоўваўся Народнаму Камісарыяту асветы Літвы. На базе Інстытута літуаністыкі была створана Акадэмія навук Літоўскай ССР, і музей імя І. Луцкевіча перайшоў у яе падпарадкаванне. [34, с. 179]

Штатных работнікаў у музей прызначаў прэзідэнт АН ЛССР прафесар Вінцас Крэве-Міцкявічус. Дырэктарам музею стаў выпускнік Віленскага універсітэта, этнограф магістр

М. Пецюкевіч. Штатнымі работнікамі музея былі мастак П. Сергіевіч, музейшчык Александровіч, бібліятэкар Я. Шутовіч. [47, с. 36]

На пасадзе дырэктара музея М. Пецюкевіч прабыў да сваёй эвакуацыі 7 ліпеня 1941 г. Пасля гэтага дырэктарам Віленскага беларускага музея Акадэміяй Навук ЛССР быў назначаны Я. Шутовіч. [47, с. 37]

Падчас вайны музей працаваў і быў адчынены для наведвальнікаў. Ад пачатка акупацыі музей некаторы час знаходзіўся ў сістэме Літоўскай Акадэміі навук, пасля быў выдзелены ў асобную самастойную адзінку з назвай “Віленскі беларускі музей”, падпарадкаваную непасрэдна дэпартаменту навукі і мастацтва пры кіраўніцтве асветы. Змяніўся склад работнікаў музея: выбыў П. Сергіевіч, прыняты былі ў якасці штатных работнікаў мастак-графік, гісторык мастацтва В. Дрэма, нумізматык Я. Бэкіш, бібліятэкар і сакратар музея У. Паўлюкоўскі. У пачатку 1944 г. нямецкія акупацыйныя ўлады загадалі музею пакінуць займанае ім памяшканне ў Базыльянскіх мурах і заняць новы будынак па вул. св. Ганны, 4. Там музей прабыў да сваёй поўнай ліквідацыі. [47, с. 37]

З успамінаў Я. Шутовіча, мы даведваемся, што частка найбольш каштоўных экспанатаў падчас Другой сусветнай вайны перазахоўвалася ў касцёле св. Міхаіла, адміністратарам якога ў той час быў А. Станкевіч. [47, с. 38] У гэты час працу ў музеі пакінулі В. Дрэма і Я. Бэкіш. На іх месца паступілі Ф. Стэцкевіч, П. Сергіевіч і М. Фёдараў.

Пасля вызвалення Вільні ў ліпені 1944 г. музей стаў падпарадкоўвацца Камітэту па справах мастацтваў Літоўскай ССР, пазней – Наркамасветы Літоўскай ССР. У гэты перыяд для музея адводзіцца новы будынак – асабняк па вул. Касцюшкі, 16. Але заняць будынак музею не далі, бо канчаткова ён быў прызначаны іншай арганізацыі.

19 лістапада 1944 г. у Беларускім музеі з’явілася ўрадавая дэлегацыя БССР з прапановай пераехаць у Менск. Дзеля канчатковага вырашэння гэтага пытання Я. Шутовіч прапанаваў 21 лістапада правесці нараду з удзелам беларускай грамадскасці. Але 20 лістапада Я. Шутовіч быў арыштаваны і нараду правесці не ўдалося. На месца дырэктара Віленскага беларускага музея быў прызначаны Ю. Пятруліс.

З мэтай ліквідацыі Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча Саўнаркамам Літвы была ўтворана ліквідацыйная камісія, куды ўвайшлі: старшыня – намеснік народнага камісара асветы М. Мешкаўскене, прадстаўнік ЦК дацэнт гісторыі А. Даўкша-Пашкявічус, дырэктар музея АН ЛССР кандыдат навук К. Мякас. [47, с. 39] 24 лістапада 1944 г. яны правялі першае паседжанне, дзе разглядаліся наступныя пытанні: 1) устанаўленне прынцыпу адбору экспанатаў; 2) тэхнічная старана адбору экспанатаў; 3) апісанне і падрыхтоўка да вывазкі экспанатаў; 4) правядзенне інвентарызацыі выбраных да вывазу экспанатаў; 5) запакоўка

выбраных да вывазу экспанатаў; 6) просьба адпусціць крэдыты на аплату вышэй пералічаных работ. [47, с. 39]

На паседжанні ліквідацыйнай камісіі былі прыняты наступныя пастановы: “Усе экспанаты падзяліць на групы: 1) экспанаты, якія маюць адносіны да гісторыі літоўскага народа; 2) экспанаты, якія маюць адносіны да гісторыі беларускага народа; 3) экспанаты, якія маюць адносіны да гісторыі і літоўскага, і беларускага народаў; 4) экспанаты, якія не маюць адносіны да гісторыі ні літоўскага, ні беларускага народаў. Усе экспанаты першай і чацвёртай груп пасля адбору пакінуць у Літве. Дублікаты гэтых экспанатаў, або калі экспанатаў гэтых груп і зродненых з імі есць вялікая колькасць, то яны могуць быць адабраны для вывазу. Экспанаты другой групы адбіраюцца для вывазу. Але дублікаты іх, або калі ёсць зродненых з імі большы лік і калі такіх экспанатаў у музеях ЛССР няма або ёсць мала, то такія экспанаты могуць быць пакінуты ў Літве. Адбіраючы экспанаты трэцяй групы, належала трымацца наступнага прынцыпу: якой савецкай рэспубліцы ці народу экспанат мае большую навуковую, мастацкую, гістарычную, культурную ці іншую вартасць, туды яго і прызначыць”. [47, с. 40] Для адбору экспанатаў вырашана было запрасіць спецыялістаў-экспертаў адпаведнага профілю. Пастаноўлена было запрасіць наступных экспертаў: прафесара Пакаркліса, прафесара Яблонскага, прафесара д-ра Я. Вальджуса, дацэнта Кулікаўскаса, прафесара Велюкаса, прафесара мастака Гудайціса, мастака Дрэму, мастака Ст. Вайткуса, бібліёграфа А. Пошку, музейніка В. Гвітаўтаса, геолага В. Чэпулітэ. Для выканання тэхнічных работ прыцягваліся супрацоўнікі Беларускага музея і Народнага Камісарыяту Асветы Літвы.

Для ўдзелу ў працы ліквідацыйнай камісіі таксама была запрошана дэлегацыя з Менска, якую ўзначаліў Сабін. Экспанаты, адабраныя для вывазу ў БССР, былі адпаведна апісаны, сфатаграфаваны і зафіксаваны малюнкамі; быў зроблены інвентарны акт на дзвюх мовах – літоўскай і рускай. У чэрвені 1945 г. ліквідацыйная камісія правяла яшчэ адно паседжанне.

Лёс фондаў і ўсіх збораў можна прасачыць па пратаколах ліквідацыйнай камісіі, па інвентарных кніжках і запісах тых арганізацый і ўстаноў, якія атрымалі экспанаты з паасобных фондаў музею.

У выніку ліквідацыі Віленскага беларускага музея яго экспанаты, кнігі і дакументы апынуліся па наступных навуковых і музейных установах: у горадзе Вільні – Гісторыка-этнаграфічны музей АН Літвы і яго філіялы (Карцінная галерэя і інш.), Літоўскі дзяржаўны мастацкі інстытут, бібліятэка АН Літвы, Цэнтральны дзяржаўны архіў Літвы; у горадзе Менску – Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі, Нацыянальны мастацкі музей Беларусі, Нацыянальная бібліятэка Беларусі, Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі, Нацыянальны архіў Беларусі, Літаратурны музей Янкі

Купалы, Прэзідэнцкая бібліятэка, Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі, Фундаментальная бібліятэка АН Беларусі. [34, с. 181]

Усе архівы былі забраны НКУС Літвы раней за паседжанне ліквідацыйнай камісіі летам 1944 г., праз месяц пасля вызвалення Вільнюса ад немцаў. [24, с. 10] Пералік архіваў Беларускага музею ў Вільні, забраных НКУС пры ЛССР 15/16 VIII 1944 г., які зрабілі супрацоўнікі Беларускага музея, змяшчаецца ў Дадатку 3.

Частка архіву і бібліятэчнага фонду ў 1945 г. трапіла ў Цэнтральную бібліятэку АН ЛССР: аддзелы рукапісаў і старадрукаў. У ім знаходзяцца аўтографы, рукапісы, машынапісы беларускіх пісьменнікаў, моваведаў, фалькларыстаў ад 1850 да 1939 гг. [47, с. 42]

У Цэнтральнай бібліятэцы АН Літвы змяшчаецца рукапісны фонд 21, які быў сфарміраваны на базе архіўных матэрыялаў Віленскага беларускага музея імя І. Луцкевіча. У складзе Віленскага беларускага фонда, як ён класіфікуецца ў складзе рукапісных фондаў Літвы, захоўваецца 2309 адзінак. Яго матэрыялы ахопліваюць перыяд ад XV ст. да 1943 года. [10, с. 112] У 1963 г. Цэнтральная бібліятэка АН Літвы выдала кнігу “Собрание рукописей”, дзе знаходзіцца і Віленскі беларускі фонд. [34, с. 183] У аддзеле старадрукаў Цэнтральнай бібліятэкі АН Літвы захоўваюцца Літоўскі Статут 1588 г., “Учительное Евангелье” з 1616 г., “Трыёдзь каляровая” 1491 г., Біблія доктара Ф. Скарыны 1517 г.

У гістарычна-этнаграфічным музеі Літвы знаходзяцца слуцкія паясы, урэчскае і налібокскае шкло, народнае ткацтва, прадметы мастацтва, скульптуры і графікі.

Рукапісы Я. Купалы “Шляхам жыцця”, паэмы “Сон на кургане” і “Паўлінка” сення знаходзяцца ў Літаратурным музеі Я. Купалы ў Менску. Некаторыя экспанаты з іканаграфічнага аддзелу музея, народнай разьбы, індывідуальных твораў мастакоў знаходзяцца ў Дзяржаўным мастацкім музеі Беларусі. З фатаграфічнага фонду музея шмат адзінак знаходзіцца ў архіве фота-фонадакументаў Беларусі. Некаторыя архіўныя матэрыялы ў выніку падзелу збораў апынуліся ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве Беларусі. [47, с. 41]

Невялікая частка збораў Беларускага музею паступіла ў Фундаментальную бібліятэку АН Беларусі. Гэта зборы з кніжных і рукапісных фондаў, фотаздымкі і рэпрадукцыі з экспанатаў музея – з аддзелу жывапісу, графікі, этнаграфіі, з фатаграфічнага фонду. Некаторая частка экспанатаў, фотаздымкаў, дакументаў беларускага музея пасля яго ліквідацыі трапіла ў прыватныя рукі. У П. Сергіевіча апынуліся работы мастакоў Я. Драздовіча, скульптара Р. Яхімовіча, дрэварыт П. Комара, карціна К. Брулова. Частку з гэтых экспанатаў П. Сергіевіч перадаў у Менск.

У 1954 і 1960 гг. частка экспанатаў музея была перададзена ў Дзяржаўны музей БССР і Дзяржаўны мастацкі музей БССР. У 1961 г. Літоўскі дзяржаўны гістарычны архіў шмат матэрыялаў перадаў Галоўнаму архіўнаму ўпраўленню пры Савеце Міністраў БССР у Менску.

У 1978 г. невялікая частка экспанатаў, пераважна этнаграфічных – народнае ткацтва і кераміка, былі перададзены музею старажытнабеларускай культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН Беларусі. [9, с. 41]

У Цэнтральным дзяржаўным архіве – музеі літаратуры і мастацтва Рэспублікі Беларусь захоўваецца частка матэрыялаў Беларускага музея: ф. 3, оп. 1-2, усяго звыш 330 спраў, якія адносяцца да 1845 – 1942 гг. [24, с. 6]

Музейшчыкі, гісторыкі, архівісты ў 1996 г. у Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі аганізавалі выстаўку “Спадчына, якая належыць Беларусі”, прысвечаную 75-годдзю музея і 115-годдзю нараджэння яго заснавальніка І. Луцкевіча. На выстаўцы экспанаваліся рэчы, кнігі і дакументы, якія захоўваюцца ў музеях, архівах і бібліятэках Менска. [34, с. 182] Там былі прадстаўлены творы выяўленчага мастацтва Я. Драздовіча, П. Сергіевіча, В. Флёры, Я. Валакіты, А. Панятоўскага, разьба па дрэве Я. Драздовіча, іканапіс, XVII – пач. XX ст., культавыя рэчы XIX – XX ст., музычныя інструменты XIX – XX ст., скульптура XVII – пач. XX ст., пячаткі і штампы беларускіх арганізацый і ўстаноў першай паловы XX ст., кераміка пачатку XX ст., прадметы археалагічных раскопак, афішы, дакументы першай паловы XX ст., паштоўкі, фатаграфіі. Выстава мела вялікае значэнне для культуры Беларусі, так як нагадвала беларускаму грамадству аб такой яскравай з’яве ў гісторыі і культуры Беларусі, як Віленскі беларускі музей імя І. Луцкевіча і аб яго заснавальніку.

Такім чынам, дзейнасць першага нацыянальнага беларускага музея ў Вільні пасля арышту яго дырэктара А. Луцкевіча была прыпынена ў выніку дзяржаўнай камуністычнай палітыкі. Калекцыі музея былі нераўназначна падзелены паміж літоўскімі і беларускімі навуковымі ўстановамі. Значная колькасць прадметаў беларускага паходжання апынулася ў музеях і навуковых установах Літоўскай Рэспублікі, што цяпер стварае перашкоды для іх усебаковага даследавання беларускімі гісторыкамі і вучонымі.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

1. Браты Іван і Антон Луцкевічы зрабілі вялікі ўнёсак у беларускае нацыянальнае Адраджэнне пачатку ХХ стагоддзя: стварылі яго цэнтр і асяродак. Яны абодва былі вядомымі палітычнымі і грамадскімі дзеячамі, якія садзейнічалі пашырэнню асветы сярод беларускага насельніцтва. Іван і Антон Луцкевічы з'яўляліся аднымі з пачынальнікаў і ідэйных кіраўнікоў беларускага культурна-асветніцкага, грамадска-палітычнага руху напачатку ХХ стагоддзя. У дзейнасці па развіццю беларускай культуры браты Луцкевічы выходзілі за межы этнакультурнага разумення беларускага руху, а таксама этнакультурнага бачання гісторыі, у тым ліку і беларускіх земляў. На грунце палітычнай, навуковай і культурнай працы яны актыўна супрацоўнічалі з прадстаўнікамі іншых нацыянальнасцей. Браты Луцкевічы прытрымліваліся краёвай ідэалогіі, якая сведчыла, што культурны і палітычны рост беларускага народа цесна звязаны з уздымам усяго краю. Гэта ў значнай ступені адбілася і на складзе музейных калекцый Івана Луцкевіча, дзе былі прадстаўлены экспанаты, што мелі дачыненне да літоўскай, польскай і яўрэйскай гісторый.

Культурніцкая дзейнасць братоў Луцкевічаў спрыяла пашырэнню асветы сярод беларускага насельніцтва і ведаў пра гісторыю і мастацтва Беларусі сярод іншых народаў. Музейная дзейнасць мела вялікае значэнне не толькі для Адраджэння Беларусі ўвогуле, але і для развіцця музейнай справы на Беларусі. І. Луцкевіч не здолеў арганізаваць музей у навуковую ўстанову, аднак ён зрабіў значны крок дзеля гэтага, сабраўшы за сваё жыццё значную калекцыю для арганізацыі такога музея. Збіральніцкая дзейнасць І. Луцкевіча праходзіла неадрыўна ад яго палітычных поглядаў і дзейнасці, бо стварэнне беларускага нацыянальнага музея павінна было ў некаторай ступені служыць адукацыйным мэтам і адраджэнню незалежнасці края. І. Луцкевіч надзвычайна глыбока асэнсаваў прыналежнасць культурнай спадчыны свайму народу. Яго збіральніцтва мела ясна вызначаны напрамак: на аснове праўдзівай гісторыі абгрунтаваць права беларускага народа на самавызначэнне.

Дзейнасць самога музея падтрымлівалася працай і сродкамі А. Луцкевіча, які зрабіў значны ўклад у фармаванне музея ў навуковую і ўпарадкаваную ўстанову. Менавіта ён стварыў музей на аснове калекцый І. Луцкевіча, бібліятэкі "Веды" Б. Даніловіча і часткі бібліятэкі Е. Р. Раманава, зрабіў інвентарызацыю яго экспанатаў і каталагізацыю кніг і быў іх захавальнікам. Паралельна з працай у музеі А. Луцкевіч знаходзіў час на літаратурную, дыдактычную працу ў Віленскай беларускай гімназіі і на грамадскую працу ў Беларускім Навуковым Таварыстве. Ён праз друк папулярызаваў беларускую справу і спадчыну на міжнароднай арэне.

2. Музейная дзейнасць мела вялікае значэнне не толькі для Адраджэння Беларусі ўвогуле, але і для развіцця музейнай справы на Беларусі. І. Луцкевіч унес у музейнае будаўніцтва прынцыпова адметны змест, а менавіта перавод гэтай справы з рэек рэгіянальнага (краёвага) і прыватнага калекцыянавання папярэднікаў (братоў Тышкевічаў, Г. Татура, І. Каладзеева, А. Ельскага) на ўласна беларускія, агульнаграмадскія падваліны. Адсюль зыходзіць і нацыянальнае значэнне музейных збораў І. Луцкевіча.

Збіральніцтва І. Луцкевіча мела таксама вялікае значэнне для развіцця музейнай справы іншых народаў: яўрэяў, палякаў, украінцаў, - так як ён перадаваў ім у карыстанне рэчы са сваіх калекцый.

Віленскі беларускі музей імя І. Луцкевіча меў вялікі ўплыў на духоўнае станаўленне і нацыянальную свядомасць беларусаў. З рэальнай, арганізаванай па прынцыпу любой падобнай установы ён ператварыўся ў сцяг нацыянальнай ідэі, стаў помнікам беларускаму Адраджэнню пачатку ХХ стагоддзя. Калекцыя музея выконвала важную ролю, прапагандуючы гісторыю Беларусі сярод перадавой беларускай інтэлігенцыі, і натхняла пісьменнікаў, што гуртаваліся вакол газеты “Наша Ніва”.

Калекцыі Віленскага беларускага музея вывучаліся і даследваліся як беларускімі дзеячамі навукі і культуры, так і замежнымі. У перыяд нямецкай акупацыі Вільні яны садзейнічалі распаўсюджванню ведаў пра гісторыю і культуру Беларусі і яе народа сярод нямецкіх вучоных і даследчыкаў.

3. Калекцыі Віленскага беларускага музея маюць вялікую каштоўнасць для Беларусі, так як яны ўяўлялі сабой паўнавартасную калекцыю музея як навуковай установы, даследваліся і былі апісаны ў каталогу. Калекцыя носіць сістэмны характар і ўтварае самадастатковыя разделы, якія дазваляюць пазнаёміцца з рознымі гістарычнымі эпохамі і відамі мастацтва. Збор І. Луцкевіча складаўся з наступных раздзелаў: археалогія, нумізматыка, мастацтва, этнаграфія, зброя і рыштунак, бібліятэка. Пры гэтым даследаванне фондаў мае вялікае значэнне для поўнага вывучэння і асэнсавання ўвогуле гісторыі Беларусі і ў прыватнасці гісторыі беларускага Адраджэння ў Вільні ў пачатку ХХ ст.

Фонды Віленскага беларускага музея ўяўляюць вялікую цікаўнасць для навуковых даследчыкаў з розных краін, так як яны захоўвалі прадметы, якія прадстаўляюць гісторыю не толькі беларусаў, але і іншых народаў. Музей уваходзіў у саюз музееў Польшчы і быў зарэгістрыраваны ў спісе музееў, выданным Лігай Нацый.

Калекцыя Віленскага беларускага музея садзейнічала даследаванню розных накірункаў гісторыі, культуры і мастацтва Беларусі. Яна дазваляла на аснове наяўных экспанатаў пазнаёміцца з археалагічнымі экспанатамі эпохі палеаліту, неаліту, бронзавага і жалезнага

перыядаў, даследаваць характарыстыкі рэлігійнага мастацтва Беларусі на прыкладзе абразкоў святых з медзі, на металю і воты з XII ст. і скульптуры. Гісторыю Вялікага княства Літоўскага дапамагаюць вывучаць збор манет, калекцыя медаляў, помнікі мастацтва уніятскага перыяда, калекцыя старадрукаў і рукапісаў. Калекцыя Віленскага беларускага музея змяшчае экспанаты для даследавання беларускага мастацтва па калекцыях свецкага жывапісу беларускіх і краёвых мастакоў, іканаграфіі - па калекцыях ікон. З прадстаўленай рукапіснай спадчыны можна вывучаць жыццё, дзейнасць і творчасць значных асобаў у беларускай гісторыі. Таксама кнігазбор І. Луцкевіча і частка кнігазбору Раманава маюць асаблівую вагу для беларусазнаўства, беларускай філалогіі і літаратуры. Аднак, значная частка архіваў і старадрукаў былога Віленскага беларускага музея і па сенняшні дзень з'яўляецца недастаткова даследаванай і зараз знаходзіцца ў віленскіх бібліятэках і архівах.

4. Дзейнасць першага нацыянальнага беларускага музея ў Вільні пасля арышту дырэктара А. Луцкевіча ў 1939 годзе была прыпынена савецкімі ўладамі. У 1945 г. калекцыі музея былі нераўназначна падзелены паміж літоўскімі і беларускімі навуковымі ўстановамі. Значная колькасць прадметаў беларускага паходжання апынулася ў музеях і навуковых установах Літоўскай Рэспублікі, што цяпер стварае перашкоды для іх усебаковага даследавання беларускімі гісторыкамі і вучонымі. У 2001 годзе ў Вільні Беларускі музей імя Івана Луцкевіча быў адроджаны і распачаўся збор новай музейнай калекцыі.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ І КРЫНІЦ

1. АДАМОВІЧ, Я. Як дух змагання Беларусі (да 100х угодкаў нараджэння І. Луцкевіча). *Беларус*. Нью-Ёрк, 1983, с. 5-27.
2. *Антон Луцкевич: материалы следственного дела НКВД БССР*. Под. ред. В. Н. Михнюка. Минск: БелНИИДАД, 1997.
3. АРЛОЎ, У. *Краіна Беларусь*: ілюстраваная гісторыя. Славакія: друкарня "Neografia", 2003.
4. АРЛОЎ, У.; САГАНОВІЧ, Г. *Дзесяць вякоў беларускай гісторыі*. Мінск: [Б. в.], 1997.
5. БАГДАНОВІЧ, Я. *На жыццёвым шляху*: Успаміны. Мінск: Мастацкая літаратура, 1992.
6. БУДЗЬКА, А. Успаміны пра І. Луцкевіча. *Спадчына*, 1991, № 1, с.18.
7. ВІТАН-ДУБЕЙКАЎСКАЯ, Ю. *Мае ўспаміны*. Вільня: Таварыства беларускай культуры ў Літве, 1994.
8. *Вяртанне:* Дакументы і архіўныя матэрыялы па праблемах пошуку і вяртання нацыянальных каштоўнасцей, якія знаходзяцца за межамі РБ. Мінск: БФК, 1992.
9. *Вяртанне 2*: Зборнік артыкулаў і дакументаў. Мінск: БФК, 1994.
10. *Вяртанне 6: Вяўленне, сумеснае выкарыстанне і вяртанне архіўных, бібліятэчных і музейных каштоўнасцей, якія захоўваюцца ў замежных краінах*. Пад. рэд. А. Мальдзіса. Мінск: БФК, 1999.
11. *Гадавік Беларускага Навуковага Таварыства*. Вільня: Друкарня Я. Левіна, 1933.
12. *Гісторыя Беларусі канца 18 – пачатку 20 ст. у дакументах і матэрыялах*: Хрэстаматыя. Уклад А. Смаленчука. Вільня: ЕГУ, 2007.
13. ГУЖАЛОЎСКІ, А.А. Сабранае застаецца, калі свой не адхінецца… *Мастацтва Беларусі*, 1991, № 10, с. 67-69.
14. ГУЖАЛОЎСКІ, А.А. *Станаўленне і развіццё музейнай справы Беларусі (1918-1941 гг.)*: Аўтарэферат. Мінск: [Б. в.], 2002.
15. *Запісы Беларускага Навуковага Таварыства*: Сшыток 1. Вільня: Друкарня Я. Левіна, 1938.
16. Інвентарная кніга Музею імя І. Луцкевіча Беларускага Навуковага Таварыства ў Вільні. *Спадчына*, 1995, № 1.
17. Інвентарная кніга Музею імя І. Луцкевіча Беларускага Навуковага Таварыства ў Вільні. *Спадчына*, 1995, № 2.
18. Інвентарная кніга Музею імя І. Луцкевіча Беларускага Навуковага Таварыства ў Вільні. *Спадчына*, 1995, № 3.
19. Інвентарная кніга Музею імя І. Луцкевіча Беларускага Навуковага Таварыства ў Вільні. *Спадчына*, 1995, № 4.

20. Інвентарная кніга Музею імя І. Луцкевіча Беларускага Навуковага Таварыства ў Вільні. *Спадчына*, 1995, № 5.
21. КАЎКА, А. Іван Луцкевіч – адраджэнец. *Беларусіка*. Мінск: Нац. навук. - асветны центр імя Фр. Скарыны, 1993, вып. 1, с. 41-51.
22. КРЫВІЦКІ, Л. Нельга абысці маўчаннем. *Спадчына*, 1991, № 1, с. 10-17.
23. ЛАБАЧЭЎСКАЯ, В. Новыя звесткі пра зборы Беларускага музея імя І. Луцкевіча ў Вільні. *Спадчына*, 1995, № 5.
24. ЛАБЫНЦАЎ, Ю. *Архіў беларускага Адраджэння*. Мінск: [Б. в.], 1993.
25. ЛУЦКЕВІЧ, А. *Беларускі музей ім. Івана Луцкевіча*. Вільня: Друкарня Я. Левіна, 1933.
26. ЛУЦКЕВІЧ, А. *За дваццаць пяць гадоў (1903-1928).* Вільня: Беларускае Выдавецкае Таварыства, 1928.
27. ЛУЦКЕВІЧ, А. *Праблемы культуры, літаратуры і мастацтва*: Выбраныя творы. Мінск: Кнігазбор, 2006.
28. ЛУЦКЕВІЧ, Л.; ВОЙЦІК, Г. *Марыян Пецюкевіч*. Вільня: [Б. в.], 2001.
29. ЛЯХОЎСКІ, У. Спадчына, якая належыць Беларусі. *Спадчына*, 1997, № 6.
30. МІРАНОВІЧ, Я. *Найноўшая гісторыя Беларусі*. Беласток: [Б. в.], 2000.
31. *Памяці І. Луцкевіча. У першыя ўгодкі смерці яго*. Вільня: [Б. в.], 1920.
32. ПЕЦЮКЕВІЧ, М. Успаміны пра Віленскі музей. *Спадчына*, 1995, № 2, с. 77-85.
33. *Пра Івана Луцкевіча*: Успаміны, сведчанні. Укл., прадм., камент., індэкс імёнаў А. Сідарэвіча. Мінск: Кнігазбор, 2007.
34. *Рэстытуцыя культурных каштоўнасцей: праблемы вяртання і сумеснага выкрыстання:* Матэрыялы міжнароднай навуковай канферэнцыі. Мінск. 19-20 чэрвеня 1997 г. Пад рэд. А. Мальдзіса. Мінск: ННАЦ імя Ф.Скарыны, 1997.
35. СІДАРЭВІЧ, А. А. Луцкевіч. *Нёман*, 1990, № 7, с. 92-161.
36. СІДАРЭВІЧ, А. З жыцця А. Луцкевіча. *Літаратура і Мастацтва*, 18 студзеня 1991.
37. СІДАРЭВІЧ, А. Збіральнік і публікатар. Да 120-х угодкаў А.Луцкевіча. *Куфэрак Віленшчыны*, 2004, № 1 (9), с. 114-119.
38. СМАЛЯНЧУК, А. З гісторыі віленскага масонства пачатку ХХ ст. *Спадчына*, 1998, № 5, с. 33-63.
39. СМАЛЯНЧУК, А. Краёвец Антон Луцкевіч. *Гістарычны альманах*, 1998, № 1, с. 27-52.
40. *Спадчына, якая належыць Беларусі*: каталог выставы. Скл. Т. Воранава, І. Пахоменка. Менск: Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі, 1996.
41. Хроніка Заходняй Беларусі. *Беларуская Ніва*, 1926, № 6.
42. Хроніка Заходняй Беларусі. *Беларуская Ніва*, 1926, № 15.

43. Хроніка Заходняй Беларусі. *Голас Беларуса*, 1924, № 1.
44. Хроніка Заходняй Беларусі. *Голас Беларуса*, 1924, № 5.
45. Хроніка Заходняй Беларусі. *Голас Беларуса*, 1924, № 10.
46. Хроніка Заходняй Беларусі. *Голас Беларуса*, 1924, № 20.
47. ШУТОВІЧ, Я. З успамінаў Я. Шутовіча. *Спадчына*, 1995, № 1, с. 24-46.
48. ШЫБЕКА, З. В. *Нарыс гісторыі Беларусі. 1795 – 2002*. Мінск: [Б. в.], 2003.
49. Эвалюцыя беларускай адраджэнскай ідэалогіі: Агляд лекцыі А. Луцкевіча. *Беларуская Ніва*, 1926, № 7.
50. *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі*. У 6 т. Т. 2. Мінск: Беларуская энцыклапедыя імя П. Броўкі, 1994.
51. *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі*. У 6 т. Т. 4. Мінск: Беларуская энцыклапедыя імя П. Броўкі, 1997.

ДАДАТАК 1

Браты Луцкевічы

Рыс. П.1.2. Іван Луцкевіч (1881-1919)

Рыс. П.1.1. Антон Луцкевіч (1884-1942)

ДАДАТАК 2

Інвентарная кніга Музею ім. Івана Луцкевіча Беларускага Навуковага Таварыства ў Вільні (Вільня, 2.VI. 1922 г., А. Луцкевіч)

А. Калекцыя персьцянёў

1. Персьцень з бронзы, выкапаны з кургану ў Меншчыне
2. Персьцень з бронзы, выкапаны ў зямлі каля м. Рэжыцы. Каля 1000 году.
3. Срэбны сыгнэт, персьцень пазалочаны, полацк. князя Ўсяслава. XI ст.
4. Пячатка ад сыгнэту князя полацкага Барыса. Знойдзена каля Дзісны XII ст.
5. Бронзавы персьцень, знойдзены ў Вільні.
5. Бронзавы персьцень, гэрб і літэры над ім ВТ; зн. у Слуцку. XVII ст.
6. Срэбны сыгнэт, над гэрбам літэры МВ. Знойдзены каля Вільні. XII ст.
7. Срэбны персьцень, зн. у Вітэбску на Замкавай Гары. Сярэднявечча.
9. Срэбны пазалочаны персьцень. Зн. на Замкавай Гары ў Менску. XV ст.
10. Срэбны сыгнэт, на шчытку літ. Т, над ім таксама літэры. Зн. у Вільні каля Катэдры. XVI ст.
11. Срэбны сыгнэт смаленскага князя. Зн. у Вільні на пляцу каля старога ратуша. XIV ст.
12. Срэбны персьцень, зн. у Менску. Сярэднявечча.
13. Абручальны персьцень. Знойдзены ў Вільні. XV-XVI ст.
14. Срэбны сыгнэт і зялёны камень з арабскім надпісам. Зн. у Менску, XVI ст.
15. Срэбны сыгнэт з манаграмай. Над шчытком літэры ПСКШ. XVIII ст.
16. Срэбны сыгнэт з манаграмай. XVIII ст.
17. Срэбны сыгнэт з зялёным камнем, на ім гэрб Пагоня і літэры ГРОД. XVII ст.
18. Бронзавы сыгнэт. Над веткай вінаграду літэры MS. Зн. у Вільні на Вялікай вул.
19. Срэбная аправа ад сыгнэту, новаўстаўлены чырвоны камень з славянскім надпісам.
20. Срэбны сыгнэт з шляхоцкім гэрбам на крываўніку.
21. Бронзавы сыгнэт з гэрбам на камяні чэколядовага колеру. Над гэрбам літэры IR.
22. Бронзавы персьцень, месца для гэрбу гладкае.
23. Бронзавы персьцень з гэрбам пасярэдзіне літары СПКК, над імі корона.

В. Крыжы і абразкі з медзі

1. «Зьмяявік», мэдальён, з выпуклым рысункам. Знойдзены каля Вітэбску. XII ст.
2. Падвойны бронзавы крыж. Знойдзены ў Пагарэлым, Ігуменскага павету. Каля 1400 г.
3. Палавінка такога-ж крыжа.
4. Бронзавы крыж. Беларускія надпісы. Знойдзены ў Менску XVI ст.
5. – 7. Палавінкі падвойнага бронзавага крыжа. Знойдзены ў Вільні. Беларуская работа XV ст.
8. Вялікшы адзіночны крыж. Расьпяты Хрыстос. Пад ім два анялы і надпіс.
9. Крыж. Расьпяты Хрыстос. Над і пад плячыма — надпісы. Зьверху Бог-Ацец сярод анялоў.
10. Бронзавы абразок: сьв. Мікалай Можайскі, над ім - абраз Хрыста, зьверху - пяць анялоў.
11. – 12. Абразкі сьв. Мікалая, каля яго — лікі двух сьвятых, зьверху на вушку — лік Хрыста.
13. Складзень. Пасярэдзіне — Багародзіца з Хрыстом на руках, на вушку — лік Хрыста.
14. Абразок Маці Божае, на чэраве — Хрыстос.
15. Бронзавы абразок: узьняцце Ільлі на неба.
16. Абразок сьв. Уліты і сьв. Кірыка.
17. Абразок бронзавы — сцэны нараджэньня Хрыста.
18. Левая палавіна складзеня. Фон пакрыты эмальлю.
19. Складзень з 2 часьцін. Злева: Маці Божая і двое сьвятых. Справа - Мікола і двое сьвятых.
20. Бронзавы абразок, выкапаны ў Вільні. Ад Марыі Гічак. 17.VI.1926.
21. Бронзавы крыжык (палова складзеня) — знойдзены ў Жупранах, Ашмянск. пав.
22. Бронзавы складзень з 3 частак. У сярэдзіне — сьв. Мікола. На бакавых — па тры сцэнкі.

23. Бронзавы складзень з 3 частак. У сярэдзіне — М. Б., па бакох — па тры пары сьвятых.
24. Сярэдняя частка ад бронзавага складзеня.
25. Бронзавы 4-кутны абразок: Хрыстос на асьляці ўяжджае ў Ерусалім.
26. Сярэдняя частка бронз. складзеня. Фон - сіняя эмаль.
27. Чатырохкутны бронзавы абразок: сьв. Антіп.
28. Сярэдняя частка ад складзеня: сьв. Мікола.
29. Бронзавы крыж з Расьпяцьцем, зьверху аздоблены.
30. Сярэдняя частка ад складз., як 26 (без эмалі).
31. Выразаны з касьці крыжык, разьба на абодвух бакох.
32. Сярэбраны крыжык з подпісамі з абодвух бакоў.
33. Сярэбр. крыжык. З аднаго боку — крыж асаблівае формы, з другога — аздобы і надпісы.
34. Бронзавы абразок з белай і чорнай эмальлю.
35. Сярэбраны нашыйны крыж філіграннай работы. Належаў на мітрап. Я. В. Рутскага XVII ст.
36. Бронзавы крыж з Расьпяцьцем. Адваротная старана гравіраваная (растл. орнамент).
37. Бронзавая іконка: М. Б., пе бакох фігуры сьвят.
38. Бронзавы абразок М.Б. з Дзіцянём. З ваколіц Жодзішак. Дар гр. П. Сергіевіча. 21.VIII.37.
39. Сярэдзіна ад бронзавега складзеня. Знойдзены ў в. Падобы, Браслаўскага пав.
40. Бронзавы крыж.
41. Малы крыжык бронзавы. Знойдзены ў м. Красным к. Ушы.
42. Абразок скледаны, бронза, Маці Божая і 4 сцэны з жыцьця Хрыста.

С. Абразкі сьвятыя

1. Срэбная бляха, овальная, рэпусованыя аздобы.
2. Каменны мэдальён — Жыравіцкая Маці Божая. XVIII ст.
3. Крыж з косьці. Паходзіць з Вільні — XVII ст.
4. Складзень: У срэбнай, пазалочанай аправе з туркусамі і гранатамі. Малюнак - каля 1600 г.
5. Складзень. Малёваны на дрэве.
6. Палавінка ад складзеня. Малёвана на дрэве, XVI ст. Знойдзена ў Вільні.
7. Мэдалік на каранацыю абраза Маці Божае Бялыніцкае, 1756 г. Медзь пазалочаная.
8. Бронзавы мэдалік М. Б. Пачаеўскае.

D. Абразкі на мэталю і воты

1. Овальны нашэльны абразок з медзі, малёваны з абодвух бакоў. XVII—XVIII ст.
2. Тое-ж: а) сьв. Мікола, в) сьв. Барбара і некі сьвяты. Вільня, XVIII ст.
3. Тое-ж: а) Маці Божая, в) Бічаваньне Хрыста. Полацк. XVII ст.
4. Рынграф (нагруднік), з меднае бляхі. Вільня або Полацк. XVII ст.
5. Чатырохкутны абразок на меднай блясе. Вільня, XVIII ст.
6. Овальны абразок на медзі ў срэбнай аправе.
7. Чатырохкутны абразок Расьпятага Хрыста на медзі.
8. Срэбны овальны абразок. Усе рысункі залочаныя. Надпіс: МРО — ІСХС.
9. Срэбны абразок, овальны, край ажурны, выбіваныя орнамэнты.
10. Срэбны абразок, сярэдзіна овальная, краі выразаныя з аздобамі-разьбой.
11. Чатыракутны срэбны абразок. Пасярэдзіне штрыхавое работы Расьпяты Хрыстос.

12а. Чатыракутны абразок М. Б. з Дзіцём - медзь пасрэбраная, рысунак штрыхавы.

12в. Чатыракутны срэбны абразок. Пасярэдзіне штрыхавое работы Расьпяты Хрыстос.

13. Чатыракутны абразок на пасрэбранай медзі. М. Б. з Дзіцём.
14. Votum срэбнае, чатыракутнае.

15.-20. Срэбныя абразкі, овальныя. Пасярэдзіне штрыхавое работы М.Б. з Дзіцём.

21. Овальны срэбны абразок М. Б. з Дз. увесь рэпусаваны, на срэбным ланцужку.
22. Овальны абразок на медзі. М. Б. з Дз., работа штрыхавая. Полацк. XVIII ст.
23. Васьмікутні срэбны абразок Арх. Міхаіла. Выбіваны.
24. Чатыракутні срэбны абразок М. Б. у аблоках, усё рэпусована.

25.-27. Чатыракутнія абразкі на меднай блясе. Абразы М.Б. з Дз., з славянскімі надпісамі
28. Срэбная бляха, рэпусованая, сярэдзіна гладкая.
29. Медная бляха овальная. Выбіваныя ініцыялы IHS, крыж і эмблемы мукаў Хрыста.
30. Чатыракутнае срэбнае votum. Надпіс як на 29.
31. -32. Votum бронзавае, чатыравуг. Літары «Магуа». Штрыхав. работа.
33. Срэбнае votum у форме сэрца. Літары: AKZ. Штрыхавая работа.
34. Чатыракутняе срэбнае votum, пераплецяныя літары MARYIA. Рэ-пусованае.
35. Чатыракутняе votum з белага срэбра. Штрыхавыя надпісы: 1797. Wiktoryja Luniewska.
36. Такое-ж votum з надпісамі: IHS, R. P. 1797, Szymon Luniewski.
37. – 38. Срэбны рэпусаваны накутнік — акуцьце да кнігі.
39. Пазалочаная каронка з абраза.
40.- 41. Рэпусаваныя часьці ад рамак, медзь.
42.- 49. Кароны («Венцы») сярэбраныя і медныя ад сьвятых абразоў. Краевая работа.
50. Сярэбраная бляха, сярэдзіна залочаная — разьба: Благавешчаньне (шырокі эліпс).
51. Іконка бронзавая, чатырохкутная. Маці Божая з Дзіцянём. З Гарадка, знойдзена ў зямлі.
52. Іконка бронзавая чатырохкутная, Хрыстос аздараўляе хворых. З Пружаншчыны.
53. Іконка бронзавая М. Б. з Дзіцянём, залочаная. Ад гр. Ярмаловіча ў Вільні 30.XII.37.
54. Палова бронзавага складзеня. Некі багаслаўляючы сьвяты і дзьве фігуры побач.
55. Вокладка Эвангеліі 1744 г.
56. Вокладка Эвангельлі XIX ст.

<u>Е. Клямры, бляхі, аздобы да конскае збруі</u>

1. Срэбнае зьвяно з пояса — скуранога. XII ст.
2. Клямра вайсковая — войск В. Кн. Літоўскага.
3. Клярма да пояса, бронза з эмальлю. XV сталецьце.
4. Срэбная бляха. На ёй надпіс: ATSN (Antoni Tyszkiewicz Starosta Nowogradzki). XIII ст.
5. Француcкі арол — пражка ад лядункі франц. войска 1812 году. Бронза залоч.
6. Вайсковая клямра з гэрбамі: арлом польск. і пагоняй. Рэпусованая медзь, некалі пабяляная.
7. Палова польскае вайсковае клярмы, ажурная бронза, залочаная, з польскім арлом. XVIII ст.
8. Дзьве часьціны срэбнае клямры з вайсковымі эмблемамі і двума сэрцамі. XVIII ст.
9. Палова расейскае вайсковае клямры, бронза літая, з двухгаловым арлом.
10. Польская вайсковая клямра (паўстанская). Медзь пасрабраная.
11. Палова клямры, медзь залочаная ў агні, з пекнай разьбой. XVIII ст.
12. Расейская вайсковая клямра з арлом, медзь пасрабраная. Пачатак XIX ст.
13. Круглая рэпусованая медная бляха ад вайсковага убору з расейск. арлом. Палавіна XIX ст.
14. Срэбная клямра з 2 часцін, аздоблена чэрняй (каўкаская работа).
15. Клямра бронзавая.
16.-17. Клямра зялезная, ажурная.
18. Клямра медная, ажурная, ручное работы..
19. Клямра ад патранташа.
20. Клямра вайсковая — бяз гэрбу. Медзь залочаная ў агні.
21. Бронзавая львіная галава з ланцужком ад уланскага чако.
22. Львіная галава з колцам — ад шуфляды. Медзь залочаная.
23. Тры часьціны ад конскае збруі. Медзь залочаная, пекна аздобленая, рэпусованая.
24. Дзьве часьціны ад конскае збруі — медзь залочаная ў агні, разьба.
25. Колца ад шуфляды, залочаная бронза, з разьбой.
26. Медная, залочаная бляха ад конскае збруі, рэпусов.,— вайсковыя эмблемы з вісюлькамі.
27. Медная залочаная бляха ад конскае збруі, аздобы рэпусованыя.
28. Часьціна ад конскае збруі, медзь залочаная, з срэбнай набойкай і з камянямі.
29. Пасярэбраны бомік ад конскае збруі, круглы, ажурны.
30. 4 медныя часьціны ад конскае збруі — круглыя з ажурным конікам.

31. 5 такіх-жа часьцін, толькі абадок бяз зубчыкаў і бяз дзірак.
32. Дзьве пасярэбраныя паўкульныя галоўкі ад гваздоў да конскае збруі.
33. Аздоба да конскае збруі — пасярэбраная.
34. Пражка з двухгаловым расейскім арлом.

F. Клямры, аздобы і т.п.

1. Срэбная, рэпусованая галава льва.
2. Срэбны фляконік дзеля парфумаў у кшталце жолуда, з разьбой, італьянскае работы.
3. Срэбны фляконік, грушавіднае формы, аздоблены разьбой, італьянскае работы.
4. Срэбны фляконік, як № 2, толькі ў кшталце грушы, бяз ніжняе часьці.
5. Срэбная клямра ад пояса, аздобы філігранаваныя, з зялёнай эмальлю.
6. Верхняя палавінка ад срэбнае каліткі на грошы, разьба, фон чэрнены.

7. -10. Срэбныя клямры да хусткі, як насілі літоўскія жанкі.
11.-12. Срэбныя, залочаныя, ажурнае работы засьцёжкі ад плашча.
13.-14. Клямры ад касьцельнае капы, зялезная.
15.-16. Палавінка зялезнае клямры ад плашча.
17. Срэбная клямра да пояса — ажурная, краёвае работы.
18. Срэбная клямра да жаноцкага паяска, ажурная, завязаваная ланцужком.
19. Жаноцкая клямра срэбная, пасярэдзіне — шкля-ная аздоба.
20. Засьцёжка да плашча ў кшталце дубовых лісткоў з жалудамі, з ланцужком,— срэбра.
21. Аздобы нарожныя ад кніжнае аправы: галоўкі анялоў. Срэбра залочанае.
22. – 24. Засьцёжкі да кнігі.

G. Гузікі і засьцёжкі да адзежы

1. Дзевяць гузікаў да фрака з часоў Станіслава Аўгуста. Шкло з разьбой, аправа бляшаная.
2. Гузік да фрака, з таго-ж часу. Шкло з разьбой — партрэт Сократа і надпіс. Абадок залаты.
3. Гузік да фрака, з таго-ж часу. Разьба на шкле. Аправа срэбная, абадок залочаны.
4. Гузік да фрака, палавіна XVIII ст. Сіняя эмаль, абсаджаная крышталям. Аправа срэбная.
5. Гузік да кунтуша, золата з срэбнай падкладкай пад дыямэнтамі. Палавіна XVIII ст.
6. Залаты кунтушовы гузік з разьбой і маленячкім рубінам. Сярэдзіна XVIII ст.
7. Малы круглы срэбны гузік ад кунтуша, ажурнае работы.
8. Дзьве засьцёжкі ад жупана. Срэбра, аздобы філігранныя.
9. Засьцёжка ад жупана срэбная, без аздобаў.
10. Комплекс срэбных засьцёжак ад жупана, гладкіх, у форме сэрца.

H. Прылады да мукаў

1. Прылада да зашчэмліваньня пальцаў мучанага. Жалезная. З Вільні.
2. Пара дзіцячых кайданоў, жалезных, абшытых скурай. Вільня, з першае чвэрці XIX ст.
3. Меч віленскага ката. (Куплены ў антыквара Рапапорта ў Вільні).

I. Пячаткі

1. Пячаць Міндаўга. Бронза.
2. Пячаць маестатычная Яна Сабескага, алавяная.
3. Бронзавая пячаць цэху краўцоў 1580 г. Надпіс: Tephanos D. G. Rex Poloniae.

5. Бронзавая авальная пячаць. Ангел багаслаўляе двух кленчучых манахаў.
6. Бронзав. овальн. пячаць. Ангел і чалав. фігура.
7. Сталёвая овальная пячатка. Надпіс: Ordinus Praedicatorum Provinciae Lithuaniae.
8. Круглая пячатка бронзавая. Сьв. Юры на кані каля смока. Sig: Con: Seyn: O: P:
9. Бронзав. овальн. пячаць. Надпіс часткова пабіты: Ordinis Praedicatorum
10. Кругл, бронз, пячаць. Надпіс: S. Ang: Cust: Pat: Pr: Lit: Or: Pr.
11. Бронз, пячаць — кругл, няправ. формы. Расейскі дзяржаўны гэрб.
12. Овальн. бронз, пячаць. Сьв. Дух.
13. Овальн. жалезн. пячаць. Біскуп з посахам. 1668 г.

14. Круглая бронзав. пячаць.— Ангел багаслаўляе дзьве пастаці.
15. Овальн. бронзав. пячаць. Надпіс: Печать Слуцкаго Ильинскаго Девичья Монастыря.
16. Овальная жалезная пячаць. Пасярэдзіне монограма SAR з каронай.
17. Васьмікутная бронз, пячатка. З надпісам: Bibliot. Schol. Slucen. Evang. Reform.
18. Кругл, бронз, пячаць. Папская тыяра і ключы.
19. Овальн. бронз, пячаць. Расейскі арол з літарай пад каронай.
20. Бронзав. овальная пячаць. Гэрб Пагоня пад вялікакняжай шапкай, пад ім — гэрб. 1774.
21. Бронз, овальн. пячаць. Расейскі арол.
22. Кругл. бронз. пячаць. Расейскі арол, акружаны 9-ма гэрбамі.
23. Овальная бронзовая пячаць. Эмблема франц. Рэспублікі, пад ёй надпіс: «La Loi».
24. Овальная бронзавая пячаць. Францускі арол, з адзінкай Legion d'Honneure пад ім.
25. Овальная бронзавая пячаць. Надпіс: Polkownik 17. Ularisriego Putku.
26. Бронз. овальн. пячаць: Pieczec Dywizyi 2 Gizy Woyska W. X. Litewskiego.
27. Бронзавая круглая пячаць з надпісам: Piecz. Regi: 8-go Imienie Domu X. X. Radziwilow.
28 — 29. Овальн. бронз, пячаці з польскім арлом і на ім пагоняй.
30. Круглая бронзав. Гэрб места Тэльшаў, навакол надпіс: Печ. Тельшевской город Управы.
31. Круглая жалезная пячаць. «Для пакетовъ», «Генералъ-Губернатора Съверо-Западного Края».
32. Кругл. бронз. пячаць. Рас. арол, «Печ. Управл. Вилен. Ковен. и Гродн. Генер.-Губернатора».
33. Круглая жалезн. пяч. Расейскі арол, «Вйленскій Ков. и Гродн. Генералъ-Губерна-торъ».
34. Круглая бронзавая пяч. «Для пакетовъ», «Канцеляріи Виленскаго Генералъ-Губернатора».
35. Овальная гумовая пячаць Беларускага Кружка Народнае Асьветы 1902 году ў Пецярбурзе.
36. Бронзавая круглая пячаць з 1910 году. Надпіс «Белорускій Музыкально-Драматическій».
37. Штамп арганізацыйнага К-ту дзеля скліканьня беларускае конфэрэнцыі ў Вільні 1918 году.
38. Круглая гумовая пячаць. з Пагоняй і надпісам «Беларуская Народная Рэспубліка».
39. Штамп Міністэрства Унутраных Спраў Б. Н. Р.
40. Круглая бронзавая пячаць. М-ва Унутр. Спраў БНР.
41. Круглая гумовая пячаць, Рады Народных Міністраў ВНР.
42. Круглая гумовая пячаць. Найвышэйшае Рады ВНР (1919 г.).
43. Штамп Найвышэйшае Рады ВНР.
44. Круглая гумовая пяч. Ц. К-ту Белар. Соц.- Дэм. Партыі.
46 — 49. Дзьве круглыя пячаці і два штампы « Дзяржаўнага Камітэту Бел. Нар. Рэсп.».
50 — 52. Тры штампы Беларускага формаваньня ў Вільні пры Жолігоўскім (Сярэдняя Літва).
53. Круглая гумовая пячаць, Палявога Казначейства Стральцоў Савецкіх войск.
54. Круглая гумов. пячаць. Беларускага Саюзу Сельск. Гаспад.
55 — 56. Круглая гумовая пячаць і штамп Белар. Вучыц. Сэмінарыі ў Барунах.
57. Круглая гумовая пячаць Беларускіх Вучыц. Курсаў у Вільні ў 1915 — 16 гг.
58 — 59. Дзьве круглыя гумовыя пячаці Бел. Вучыцельскіх Курсаў у Вільні (1919 — 1920).
60. Гэрб Леліва (Тышкевічаў) на медзі — клішэ да друку.
61. Круглая гумовая пячатка Беларускага Ашмянскага Культ-Асьветн. т-ва.
62. Круглая гумовая пячатка Белар. Школьн. Рады Ашмяншчыны.
63. Бронзавая пячаць Віленскае Беларускае Гімназіі.
64. Сярэбраны брэлёк-пячатка на два бакі Ш. Я. Синдюкова з надпісам расейскім і арабскім.
65. Пячатка-брэлёк з падвойным гэрбам на камені ў залочанай аправе (прыватная).
66. Пячатка-брэлёк на шкле. На сценках - шляхоцкі гэрб і ініцыялы.
67. Пячатка-брэлёк на камені (крываўніку) ў сярэбр. аправе. Монограма пад каронай.
68. Пячатка-брэлёк, крываўнік у залочанай аправе з шляхоцк. гэрбам на 4 полі.
69. Пячатка-брэлёк, крываўнік у прыгожай сярэбранай аправе, гэрбы шляхоцкія на 2 бакі.
70. Пячатка з ручкай у сярэбр. аправе на сэрдоліку — падвойны шляхоцкі гэрб.
71. Пячатка ў бронзавай аправе, на шкле партрэт фэльдмаршалка Ф. Блюхера.
72. -84. Бронзавая пячатка з шляхоцкім гэрбам.
85. Сталёвая пячатка-брэлёк на два бакі.

86. Бронзавая пячатка — адзін канец з ініцыяламі, другі — з пунктацыямі.
87. Пячатка бронзав. з манаграмай.
88. Маленькая бронз, пячатка з монограм.
89. Пячатка сярэбраная з монограмой і подпісам арабскім.
90. Пячатка бронзавая.
91. Пячатка железная.
92. Пячатка бронзавая з надпісам «Wanda».
93. Пячатка бронзав. з жыдоўскім надпісам.
94. Пячатка бронзавая з прозьвішчам С. М. Лямсовъ.
95. Пячатка-брэлёк з надпісам з аднаго боку «Faites Cien et Laisser dire».
96. Каменная пячатка з ініцыяламі. На галоўцы — 1870 г.
97. Пячатка бронзавая з рысункам запячатанага кан-вэрту.
98. Пячатка гумовая з надпісам: «Zwigzek Obrony Litwy» і Пагоняй.
99. Штамп Цэнтральн. Белар. Незалежн. Выбарнага К-ту 1928 г.
100.-101. Круглая пячатка, у белар. мове, у польск. мове.
102. Беларускі Центральны Выбарны Камітэт 1922 г.— Круглая пячатка.
103. Piczec ziemska wojewodztwa Nowogrodzkigo r. v. 1765. Овальная, медная.
104. Бронзавы сыгнэт. Пад княжай каронай — ініцыялы: СП.
105. 2 пячаці: Komisariat II Policji Panstwowej w Wielnie.
106. Цынкаграфічны аўтограф «Kaz. Swajak». Ад Мар'яна Пацюкевіча.
107. Пячаць круглая гумовая «Рада Народных Міністраў Беларускай Народнай Рэспублікі».
108. Лякавая адбітка круглай пячаці «Міністра Беларускіх Спраў (у Літве)».

К. Пэрыод дагістарычны (камень — бронза — жалеза — урны)

Камень

1. Далато з колатага крэмня.
2. Кусок нейкае прылады з колатага крэмня.

3 — 25. Крамнёвыя ножыкі і наканечнікі да стрэл.
26. «Хлеб Бога», шліфаваны чорны камень. З-пад Менску, калекцыя Гэнрыка Татура.
27. Каменная сякерка, бяз дзіркі, шліфаваная. З Сабакінскае гміны Лідзкага пав.
28. Паўкруглае далато каменнае, шліф.
29. Далато са шліфаванага крэмня.
30. Далато з шліф. камня з круглай ручкай. З в. Капцёва, Язьненскае вол. Дзісьненскага пав.
31. Каменнае далато, зробленае з паламанае сякеркі.
32. Каменная сякерка з дзіркай — вельмі грубае работы.
33. Каменная сякерка. Знойдзена ў фальварку Баўдыры (пав. Ашмянскі).
34. Каменная сякерка з дзіркай. Знойдзена ў фальв. Забалоцьце, Язьненск. гм. Дзісьненск. пав.
35. Каменная сякерка, зробленая з абломку другое, выкручана новая дзірка.
36. Абломак каменнае сякеркі з дзіркай.
37. Каменны малаток з дзіркай, добра выраблены.
38. Каменная сякерка. Знойдзена Я. Саланевічам у в. Навасёлкі, Горадзенскага пав.
39. Каменная кулька.
40. Буса (пацерка) васьміграння, з дзіркай удаўжкі, з шліфаванага крэмня.
41. Буса (пацерка) круглая з дзіркай з чырвонага каменя з знакам.

Бронза

42. Бронзавая аздоба — сьпіраль (7 паваротаў), з звужаючыміся канцамі.
43. Бронзавы персьцень, канцы ня злучаны, форма крыху сплюшчанага дроту з насечкай.
44. Бронзавы пярсьцёнак, канцы злучаны.
45. Бронзавы брасьлет, сьпіральнае формы.
46. Нашыйнік на лыку з 51 бронзавым колцам.
47.-48. Нашыйныя абручы, скручаныя з трох бронзавых дротаў.

49. Нашыйнік на лыку з бронзавых бляшак скручаных.
50. Тое-ж з спіральна скручаных бронзавых дроцікаў.
51.-53. Бронзавы браслет, канцы скручаны разам, зьверху насечка.
54. Бронзавая фібула (пражка).
55. Бронзавы кельт.
56. Бронзавы кельт. Выкапаны ў 1876 г. у м. Полелееўка Барысаўскага пав.
57. Кусочкі тканіны, выкапаныя з кургана разам з рэчамі.

Жалеза

58. Жалезны ножык.
59. Жалезны серп, знойдзены ў зямлі ў в. Варані, Сьвянцянск. пав.
60. -63. Жалезныя сякеры.
64. Невялічкая жалезная сякера, вузкая (в. Барані, Сьвянц. пав.).
65. Канец жалезны пікі.
66. Жалезны ножык.
67.– 71. Жалезнае крэсіва формы.
72. Жалезнае колца.
73. Жалезы для каня (в. Барані Сьвянцянскага пав.).

Урны і гаршчкі

74. Гаршчок, зроблены на ганчарным станку. З раскопак курганоў гр. Э. Тышкевіча.
75. Гаршчок шырокі, прысадзісты, з адным вушкам. З раскопак гр. Эўстаха Тышкевіча.
76. Гаршчок. Работа грубая. З раскопак курганоў гр. Э. Тышкевіча.
77. Цыліндрычнае формы гарлач. З раскопак курганоў гр. Э. Тышкевіча.
78. – 91. Гаршчкі. З раскопак курганоў гр. Э. Тышкевіча.
92. - 100. 9 гаршчкоў з курганоў каля двара Псуя, Дзісьненскага пав.
101. Маленькі гаршчочак з м. Уваравічы, Гомельск. пав.
102. Гаршчочак. З Нісільковіч, Гомельскага пав.
103. Высокі гаршчок, выкапаны ў в. Кісьцянёх Рагачоўскага пав.
104. Гаршчок з в. Каменкі, Рагачоўскі пав. З аздобамі.
105. Гаршчок з в. Праскурні, Рагачоўскага пав.
105. Гаршчок з в. Трасьлівец. Чаускага пав.
106. Гаршчочак з в. Лучынь Барысаўскага пав.
107. Гаршчок з в. Оболь, Сенненскага пав.
109. Гаршчок з в. Опсы. Груба леплены.
110. Гаршчок груба леплены.
111. Гаршчок, добра выраб., на дне знак - выпукл, лінія падвойнага кола.
112. Маленькі гаршчочак.
113. Гаршчок паабіваны.
114. Вялікі гаршчок. Невядом. паходж. Лепка грубая.
115. Гаршчок добрае работы (на станку).

Living

121. Жалезная кірка. З курганоў ля в. Сваткі, Мядзёльск. гм., Пастаўск. пав.
122. Нізка пацерак, некаторыя інкруставаныя (усе каменныя).
123.-124. Круглыя срэбныя бляшкі з вушкам з рэпусованым арнамэнтам.
125. Аздобны бронзавы браслет, канцы ня зыходзяцца.
126.-127. Бронзавая фібула (пражка), аздобленая.
128. Бронзавы сьпіральны персьцень.
129. Бронзавы персьцень, грубейшая часьць мае кшталт скручаных разам некалькіх дротаў.
130. Бронзавы персьцень, часткова аздоблены насечкай (сьпіральнай).
131. Бронзавы пярсьцёнак (тонкае часткі не хапае), бел аздоб.
132. Бронзавы пярсьцёнак. З курганоў каля в. Качанавічы пад Нясьвіжам.
133. Крамнёвы ножык.

134. Крамнёвы наканечнік стралы.
135. Разьбітая бурштыновая буса.
136 — 140. Пяць каменных бус.
141 — 142. Дзьве каменныя бусы, з мясцовасьці Полелееўка, Барысаўскага пав. Раек. 1876 г.
143. Сіняя буса (шкляная).
144. Тры бусы з крываўніка.
145.-146. Срэбныя пласьцінкі (аздоба).
147. Сярэбраныя бусы (пацеркі), аздобленыя. Пруток абкручаны еярэбраным дроцікам.
148. Падобная-ж аздоба з ажурнымі бусамі.
149. Дзьве сярэбр. аздобы, як 147.
150. Бронзавая фібула. На загнутых уверх канцох — аздобныя камячкі.
151. Каробка з кускамі гаршчэчкаў і бусай, знойдзена каля мяст. Краснага, Вялейск. пав.
152. Нізка пацерак і 4 бронзавыя бубенцы. Знойдзены ў ваколіцах возера Нарач.
153. Бронзавы брасьлет з скручаных разам пруткоў.
154. Колца з сярэбранае пласьцінкі, канцы нязлучаны.
155. Бронзавы брасьлет з тонкага прутка.
156. Бронзавы брасьлет з пласьцінкі з звужаючыміся канцамі, аздоблены.
157 — 158. Бронзавыя фібулы.
159. Тры кускі нейкае жалезнае прылады.
160. Нізка бус з курганоў Меншчыны.
161. Бронзавы якар, знойдз. пры раскопцы у м. Полелееўка, Барысаўскага пав., у 1876 г.
162. Бронзавая куля з шыпамі — аружжа, прывязванае на вяроўку (кісьцень).
163 — 165. Гаршчочкі з курганоў у ваколіцах возера Нарач.
166. Сякерка пазьнейшае пары нэоліту, знойдзена каля Скрыбава, Лідзкага пав.
167. Матычка крамнёвая, палеоліт пазьнейшы, знойдзена на правым беразе Вяльлі, пад Вільняй.
168. Буса каменная (крамнёвая), пах. з Віленшыны.
169. Крамнёвы клін, абабіты. Знойдзены ў зямлі ў двары Каросна, Навагр. пав.
170. Каменная сякерка (палова), шліфаная, з в. Сьценка Докшыцкае гм.
171. Гліняная падвеска у форме бубенчыка,— з в. Сьценка Докшыцкае гм., знойдзена ў зямлі..
172. Каменная сякерка, знойдзеная на полі ў в. Сьценка, гм. Докшыцкае Дзісьненскага пав.
173. Каменная сякера з в. Лідзяны Варнянскае гм. Віл.-Троцк. пав.
174. 2 кускі ад урны, знойдзеныя ў в. Лідзяны Варнянск. гм. Віл.-Троцк. пав.
175. Каменная сякерка. Знойдзена у в. Гейбулях, Шумскае гм., пав. Віленска-Троцкага
176. Каменнае далато, спад м. Вішнева, ад гр. Юстына Мурашкі.
177. Каменная сякерка з вёскі Ліхасельцы. Ахвяра вуч. Любы Варанец.
178. Жалезная сякера.
179. Жалезны ножык.
180. Наканечнік жалезны ад пікі. На іржаўчыне з пяском — одціск рысунку тканіны.
181. Жалезная засьцёжка ад пояса.
182. Крамнёвая сякерка. Знойдзена ў в. Зані, гм. Груздава, пав. Пастаўскага.
183. Жалезная пацерка, знойдзеная ў зямлі каля в. Сьценка, Докшыцкае гм., Дзісьненск. пав.
184. Каменная сякерка, у в. Бакуны, Сухапольск. гміны, Пружанскага пав.
185. Круглая фібула з медзі. Знойдзена на касьцяку, выкапаным ў гм. Опса Браслаўскага пав.
186. Каменны клін, знойдзены каля в. Малая Вобрына Турэцкае гм. Стаўпецкага пав.
187. Крамнёвы клін, знойдзены у в. Малая Вобрына, Турэцкае гм., Стаўпецкага пав.
188. Палова каменнае сякеркі. Знойдзена ў р. Ушы ў в. Малая Вобрына, Стаўпецкага пав.
189. Далато з чорнага шліфаванага каменя. Знойдзена каля в. Расла. Ад гр. Бабка.
190. Жалезная сякера, абух з выросткамі.
191. Сякерка каменная, нэоліт, з пяшчаніку, абух адламаны.
192. Абух ад каменнае сякеркі, нэоліт, з пяшчаніку.
193. Крэсіва жалезнае.

194. Два кускі дагістарычнае цэрамікі, знойдзеныя каля в. Лосеўшчына, Браслаўск. пав.
195. Шалькі (вага), выкапаныя з кургану к. вёскі Кузьмоўшчына, Едзкае гм. Браслаўск. пав.
196. Жалезнае кап'ё.
197. Сякера жалезная.
198. Сякера жалезная, пры абуху зьнізу па бакох два адросткі.
199. Абушок ад каменнае сякеркі, знойдзены ў в. Асінаўцы, гм. Варнянскае.
200. Жалезны ножык з драўлянай ручкай. З курганоў каля двара Пеўя Дзісьненскага пав.
201. Жалезнае шыла — там-жа.
202. Бронзавая паўкуля з вушкам.
203. Каменны клін (чорны камень) з в. Бобрнікі, Гервяцк. гм., пав. Віл.-Троцкі.
204. Пярэдняя палова каменнае сякеры (лязо). Засьц. Малюта, гм. Гервяцкае, пав. Віл.-Троцкі.
205. З скалкі-крэмені.
206. Красіва.
207. Жалезны нож.
208. Жалезная пражка.
209. 2 кавалкі разьбітага гаршчка.
210. Бронзавы крыжык.
211. Манэта 1566 г.
212. Сякерка каменная неолітычная, знойдзена ў Вільні П. Залескім.
213. Бранзолетка бронзавая. Знойдзена на старых могілках в. Афіндзэвічы.
214. Каменная пацірка, бераг востры, пасярэдзіне дзірка.

<u>М. Мэблі, Хатнія рэчы.</u>

1. Шафка гданскае работы, чорная, з разьбой, дзьверцы выпуклыя.
2. Крэсла ў кшталце княжага пасаду з каронай на версе сьпінкі, чорна маляванае.
3. Крэсла з дрэва, з разьбой, старое.
4.-5. Крэсла сасновае з разьбой, жоўта паліраванае.
6. Крэсла з чырвонага дрэва. На пружынах.
7. Стол сасновы, маляваны зялёнай фарбай.
8. Крэсла - роблены ў Вільні каля 1910 г. Паводле рысункаў белар. поэты і разьбяра К. Каганца.
9. Стол на аднэй грубай пазе, накладаны ясенем.
10. - 11. Пара столікаў, рэзаных у Віленск. мяст. на сталую выстаўку хатняга рамясла.
12. Чачоткавая туалетка з люстэркам.
13. Туалетка з чырвонага дрэва.
14. Люстра з чырвонага дрэва з разьбой (дэпозыт А. Луцкевіча).
15. Да яго столік новае работы пад чырвонае дрэва (таксама дэпозыт А. Л.).
16. Італьянская гравюра 1620 г., робленая ў Фларэнцыі, у старой раме з чырвонага дрэва.
17. Туалетка, накрытая бяростай, прыгожа аздобленая.
18. Туалетка арэхавая.
19. Туалетка чачоткавая з інкрустацыяй з дрэва.
20. Туалетка васьмікутнае формы. Дар Ів. Ігн. Краскоўскага.
21. Гадзіньнік шафкавы, дрэва інкруставанае, блят аздоблены. Вілен. работа. XVIII ст.
22. Гадзіньнік настольны з дрэва маляванага, стыль Люі Філіпп.
23. Гадзіньнік настольны — увесь з жалеза. XVI ст., віленская работа.
24. Драўляная полачка з разьбой.
25. Жалезная скрыня — каса Вільні, каля 1700 г.
26. Жалезная скрыня — каса жаноцкага манастыра на Росе ў Вільні. XVIII ст.
27. Дарожны «паграбец». драўляны, абіты жалезам. XVIII ст.
28. Старасьвецкі «паграбец», акуты жалезам. Віленская работа XV ст.
29. «Паграбец», абіты ажурным жалезам. XVIII ст.
30. Куфар, абіты скурай і жалезам. XIX ст.

31. Куфар дарожны, абіты скураю. XIX ст.
32. Скрыня, абітая скурай і жалезам.
33. Насьценная шафачка з чырвонага дрэва з бронзам і шклом — да мініятур.
34. Люстра з урэцкага шкла, аздобленае навакол рысункам. XVIII ст.

N. Разьба — скульптура.

1.-2. Фігуры Хрыста, рэзаныя з дрэва, маляваныя. Работы селяніна з ваколіц возера Мядлёва.
3. Фігура Хрыста, седзючы, з дрэва, пакрытага жоўтым лякерам. Работа пачатку XX ст.
4. Драўляная фігура Хрыста. Маляваная. Паходзіць з в.Рабунь, Вялейскага пав.
5. Фігура Маткі Божае, стоючы, рэзаная з дрэва I маляваная. З Шумску. XIX ст.
6. Фігура, з дрэва рэзаная. Маляваная.
7. Фігура Хрыста з дрэва і маляваная. З Асінагорскае царквы Дзісьненскага пав. К. XVIII ст.
8. Такая-ж фігура, як № 7. З Вярхнянскае царквы, Дзісьненскага пав.
9. Расьпяты Хрыстос з дрэва. З Галубіч.
10. Фігура расьпятага Хрыста з дрэва. Малявана.
11. Расьпяты Хрыстос (дрэва) на крыжу.
12. Жаночая фігура з дрэва.
13. Драўляная фігура Маці Божае, маляваная белай алейнай фарбай. Віленская работа XVIII ст.
14. Такой-жа работы, як 13, апостал Іоан-плачучы.
15. Драўляная фігура расьпятага Хрыста.
16. Маленькая фігурка расьпятага Хрыста.
17. Бюст Хрыста.
18. Іоан Эвангеліст. Разьба з дрэва, маляваная. З уніяцкае царквы ў Негневічах. XVIII ст.
19.- 22. Адзін з эвангелістаў. Дрэва маляванае. З Негневіч
23. Фігура Хрыста стоючы. Маляваная. З Негневіч.
24—26. Тры анёлчыкі з Негневіцкае царквы.
27—28. Два анёлкі, віленскае работы.
29. Драўляная шата (рыза) да абраза Маці Божае з Дзіцянём на руках.
30. Фігура нейкага сьвятога. маляваная белай кляёвай фарбай. Віленская работа. XVIII ст.
31. Рэльефны абраз М. Б. — копія з касьцёлу сьв. Міхала ў Вільні. Віленская работа XIX ст.
32. «Каплічка», работа Б. Пачопкі. 1910 г.
33. Крыж, выразаны з расьліннымі аздобамі навакол. Віленская работа.
34. Фігура Хрыста з рэпусаванае меднае бляхі, пазалочанае, твар, рукі і ступні поліхромованыя.
35. Рука, зацісьненая ў кулак, рэзаная з дзерава, поліхромованая.
36. Фігура расьпятага Хрыста, рэзаная з дрэва і поліхромованая, з в. Барані, Сьвянцянск. пав.
37. Фігура Хрыста. Куплена ад гр. Ярмоловіча ў Вільні.
38. – 39. Бягучы орнамант з дрэва, шырокі на 22 см.
40. Бягучы орнамант з дрэва.
41. Частка орнаманту з дрэва.
42. Орнамант з дрэва — пасярэдзіне ракавіна, з бакоў расьлінны.
43. Драўляны орнамант, розэтка і расьліны.
44. – 46. Розэткі.
47. Разьба — верх ад люстра.
48. Разьба — гэрб з арматурай.
49. Галоўка ангела з распушчанымі крылцамі. З Верхнянскае царквы, Дзісьненскага пав.
50. Тры кускі вузкага бягучага орнаманту (расьліннага).
51. Фігура, рэзаная з дрэва, поліхромованая, сьв. Яна Нэпомуцэна. З ваколіц Будслава.
52. Драўляная разьба — бюст нэгра ў усходнім завоі. З Дзісьненшчыны.
53. Прылада да цісканьня гарэхаў — у форме ваверкі.
54. Драўляная ножка ад труны. С пад касьцёлу Францішканаў у Вільні.
55. Бюст Івана Луцкевіча.. Работа Рафала Яхімовіча, Вільня (гіпс).

56. Барэльеф Ільлі Ромма, работа Грубэрскага (гіпс).
57. Барэльеф овальны Бр. Тарашкевіча, работа Арлоўскага (гіпс).
58. Барэльеф Фр. Аляхновіча, работа Арлоўскага, овальны.
59. Барэльеф Міхала Фэдэроўскага, этнографа, работа С. Макоўскага 1905 г. (гіпс).
60. Галава Э. Тышкевіча, тварца Віленскага музэю (гіпс чорны).
61. Галава Плятэра, работа Антокольскага (гліна).
62. Бюст Кацярыны ІІ (гіпс). Дар грам. Я. Бэкіша (Вільня).
63. Стюк з ванны. XVII ст. - знойдзены ў скляпох Францішканскага касьцёла ў Вільні.
64. Група: два краўцы. Работа Крэменя (гіпс). Дэпозыт Ант. Луцкевіча.
65. Абразок Маці Божае з Дзіцянём. Барэльеф на мармары. Знойдзены на дне Вяльмі ў Вільні.
66. Галоўка ангела, разьба з дрэва поліхромованая. З Поразава, Ваўкавыск, пав.
67. Выразаная з жалезнае бляхі фігура Хрыста. З м. Шляхотшчына, Браслаўскага пав.
68. Фігура Хрыста пасьля ўскрасеньня — дрэва поліхромованае, з Буйвідзяў п/Вільняй.
69. Алавяная фігура Хрыста ад расьпяцьця. З. Буйвідаў п/Вільняй.
70. – 71. Карыятыда — разьба з дрэва.
72. - 73. Фігура расьпятага Хрыста (з крыжа). Дрэва. На адваротнай старане надпіс: 1696 г.
74. Фігура сьпячага Хрыста — пасьля ўскрасеньня. З дрэва маляванага.
75. Галоўка ангела — разьба з дрэва — пабеленая.
76. Галоўка ангела, як 75, пабеленая разьба з дрэва.
77. Putti з ваколіц Будслава. Разьба з дрэва.
78. Putti, разьба з дрэва. пабеленая. З Ваукавыскага пав., дар Сергіевіча.
79. Фігура ўскросшага Хрыста. Разьба з дрэва, поліхромованая.
80. –81. Фігура ангела. Разьба з дрэва, пабеленая.
82. Putti (стаіць на падстаўцы). Разьба з дрэва, пабеленая.
83. Фігура ў плашчы. Дрэва пабеленае. Ад гр. Сергіевіча з Ваукавыскага пав.
84. Фігура ўкленчаўшая — мужчына ў чырвонай туніцы і бронзавым плашчы. Дрэва маляванае.
85. Фігура ўкленчаўшае жанчыны (М. Б.) у сінім плашчы і бронзавай туніцы. Дрэва маляванае.
86. Жаночая фігура, стаіць. Дрэва немаляванае. З в. Барадзенікі Годзкае гм. Браслаўск. пав.
87. Крыжык з місачкай да сьвятое вады. Разьба з орнамантам расьлінным. Вільня.
88. Рэфлектар да сьвечы - шкло оранжавае. Поразава, Ваўкавыскага пав.
89. Фігура Хрыста з крыжа, дрэва маляванае пакостам цялістага колеру. З магільніку ў Уселюбе.
90. Фігура Хрыста з крыжа. Дрэва немаляванае. З магільніку ў Саколцы.
91. Фігура Хрыста з крыжа. З магільніку ў Сатнікох.

О. Гравэрскія бляхі. На медзі

1. Sigillum Scholae Iaculatoriae Urbis Metropolitanae Cracoviensis — У круглай пячаці.
2. Андрэй Баболя. Подпіс: A- 1789 Romae-Filidoni Sculp.
3. Маці Божая. Подпіс: 1766 — Fosi.
4. Сцэна.
5. Партрэт кн. Язэпа Панятоўскага.
6. Партрэт невядомага вайсковага.
7. Maria inter spinas. Подпіс: TIK.
8. Гравюра. Подпіс: W. Stawecki Sztych. Szko T. Uniwer. Wilenskiego.
9. S. Ioannes Je Deo. Подп.: C. Siarczynski Sculp.
10. S. Ignatius Пад ім — тры каралі: C. M. B.
11. Сцэна: Дзяўчынка з катом.
12. Тып жыдоўскі — у кажуху.
13. S. Pietro d'Alcantara.
14. Sancta Rosa.
15. San. Bonaventura.
16. Падвойная гравюра: сьв. Кастан. Подпіс: I. M. V. Sc. На адвароце: малітвы.

17. Абраз сьвятога. Подпіс: Filipowicz Sc.
18. Prawdziwy wizerunek P. Jezusa Nazaren. W Wilni na Antokolu u XX Trynitarow. 1809.
19. Prawdziwy wizerunek Pana Jezusa Nazaranskiego w Wilni na Antokolu u XX Trynitarow..
20. Падвойная: Этыкета да тытуну. На адвароце тое-ж.
21. Падвойная: Абраз М. Б. Замойскае. Надпіс польскі. Надпіс лацінскі. Подпіс: I. M. V. Sc.
22. S. Caietanus.
23. Падвойная: S. Joannes Nepomuc. Подп.: Fr. Bale. sc. Vilnae. Тое-ж. Надпіс па польску.
24. Падвойная: Хрыстос упадае пад цяжарам крыжа. Подпіс: T. I. K. sc. Kielmis A. 1672.
25. Падвойная: Хрыстос на крыжу. Надпісы лацінскія. На адвароце — S. Bonaventura.
26. Абраз: S. Antoni Pad.
27. Падвойная: S. Rosalia (стоючы). На адвароце — тое-ж (кленчучы). Подпіс: L. K.
28. Mater Amabilissima. Подпіс: Sc. Viln.— in Seminar. Dieces.
29. Хрыстос. Пад ім ініцыялы IHS і надпіс: Vocabis nomen eins. Подпіс: C. H. Nowicki sc. Vilnae.
30. Каранаванне Маці Божае Сьв. Тройцай. Подпіс: I. Z.
31. Падвойная: Wizerunek cudownej Statuy P. Jezusa Chr. W Kosciele WW OO Dominikanow.
32. S. Casimirus (на фоне Замкавае і Крыжовае гары).
33. S. Antonius. На адвароце: Рысунак хаткі, перад ёй – крыж і старое зламанае дрэва.
34. Exlibris: Z ksiag Miecz. Wlad. Niewiarowicza № ...
35. Абраз М. Б., падараваны Пацу папай Клемэнсам VIII у 1598 г.
36. Хрыстос. На волаве.
37. Абраз М. Б. з Дзіцянём. Подпіс: Oto prosi nieqodnny Tomasz Sowinski.
38. Effigies. S. Joannes Nepomuceni. Подпіс: Georgi Wislowski Sc. Leopoli.
39. Тытул да кніжкі: Starozytnosci Polski і гэрб дзяржаўны. Подпіс: Warszawa 1830.
40. Табліца з календарнымі цыфрамі.
41. Маці Божая з Дзіцянём, побач двое сьвятых. Надпіс лацінскі. Подпіс: Pranbil sculps. Romae.
42. Трое сьвятых. 1803.
43. Хрыстос пасьля бічаваньня. 1754.
44. S. Pctrus Regulado Vallitol... ord. S. Franc, obiit 1456. Подпіс: Franc. Bolcewicz Sculp. Vilnae.
45. Абраз Хрыста з Трынітарскага касьцёлу ў Вільні. Подпіс: Sculp. Jacob Perl w Wilnie r. 1778.
46. S. Aloizi Gonzaga S. J. Подпіс: I. Masiecki del. et. sc.
47. Зборны абраз. Подпіс: Jo On Piotrowski Egn. Lithv. 1757.
48. Маці Божая ў Будзкім Бэрнардынскім Касьцеле. Подпіс: Sculpsit Nesvizii.
49. Benedykt Jozef Labre.
50. Хрыстос. Надпіс: зроблены Г. Татурам: „Z kosciola Bernardynow na wiezy w Wilnie".
51. Этыкета на тытун.
52. Этыкета да цыгараў.
53. Штамп: Попечителя Виленскаго главнаго гошпиталя св. Якова.
54. Орнамэнт з гэрбамі. На адвароце: незакончаны абадок да абраза.
55. Мана: Karthago, Pzymi Sycylia.
56. Дзьве жаноцкія галавы. Подпіс: M. Podolinski rysowal w Wilnie r. 1821.
57. - 61. Краскі.
62. Plaski wizerunek okregu ziemskiego. Подпіс: Ignatius de Egger felder fecit Vilnae.
63. Ілюстрацыя да нотаў. Абраз нейкага гмаху.
64. Абраз Маці Божае Будзкае. Подпіс: Gestochen von Franz Heissig Cath. lug. Vind.
65. Орнамэнт да 4 візытн. картак.
66. Зубр. Подпіс: Del. I. H. Munts-Sculp. Karega.
67. Academie de musique.
68. Widok starozytnosci. Подпісы: Isidorus Weiss correxit.- Mauritius Carmelita Sculp. Vilnae.
69. 6 узораў да візытн. картак.
70. Абраз М. Б. Краснаборскае. Подпіс: Anno D-ni 1675. Paulus Floryan Piotrowicz.
71. Jan Nikodem z Lopacina Lopacinski.

72. Галава ў вялікай шапцы (барадаты мужчына).
73. Sancta Mater dei. Подпіс: Lopacinski S. m.
74. 6 узораў да візытных картак.
75. Тытул кніжкі: «O pryjazniach i przyjaciolach». 1817.
76. Сфэра. Подпіс: Pag.-Ign. de Eggerfelder fec. Vilnae.
77. 6 узораў на візытн. карт, і наклейкі (этыкеты).
78. Партрэт невядомага. 1813.
79. Zusammenkunft Napoleons I mit Aleksanders I zu Tilsit am 25 Junij 1807.
80. Партрэт невядомага.
81. Сцэнка з каўбаснае. Надпіс нямецкі вершам (Herr Kulik...)
82. Baron de Bennigsen. Подпіс: Fe: par Isidore Weiss. Vilno.
83. Пропісі: польскія і расейскія літары.
84. Girafa, sprowadzona w lipcu 1827 r do Paryza.
85. Marie Loise, Imperatrice des Franeois Reine d'Italic, Archiduchesse d'Antriche.
86. Le Prince Adam Czartoryski. 1799.
87. Effigies S. Casimiri. Подпіс: Franc. Wencesl. Balc. Sculp. Vilnae.
88. Jozef Xiaze Poniatowski. Подпіс: G. Kizling-sztych. Uniw. Wilen. 1817.
89. Антымінс, рукапалож. і освещ. Ігнатымь Іасафатомъ, Булгакамъ Подпіс: Sculp. Pinsci.
90. Хрыстос на крыжы. Квадратны медзяны штамб. Подп. Barre Paris.
91. Медны штамб да білетаў візытовых.
92. Дзеравянае клішэ. Апотэозы вайны 1741 —1751 г.
93. Падвойнае дзеравяннае клішэ: Маці Божая з Хрыстом. 1663 г., Сьв. Міхал.

<u>Р. Вопратка, тканіны, царкоўныя апараты</u>

1. Уланская шапка (чако) з белай кітай з пер’я.
2. Парадны мундзір (куртка) 19-га уланскага палка з 1812 г.
3. Штодзенны мундзір 19-га уланскага палка 1812 г. паручыка Грэгаровіча.
4. Пояс ад шаблі 19-га уланск. палка 1812 г. паручыка Грэгаровіча.
5. Пояс з бронзавай клямрай (знак — меч) 19-га уланскага палка 1812 г.
6. Эполеты паручыка 19-га уланскага палка, адзін з бульёнамі (1812 г.).
7. Патронташ з пэндэнтам да яго (з пагоняй) 19-га уланск. палка 1812 г.
8. Крыж пачэснага легіёну паручыка 19-га ул. п. Грэга-ровіча (1813 г.)
9. Зімовы каптур 17га уланскага палка 18-12 г. Паходзіць з калекцыі гр. К. Тышкевіча.
10. Ваенны плашч цёмна-бронзавага колеру з малінавым каўняром.
11. Кардонка — шнур ад уланскага чако (сярэбраны), ношаны на шыі, 17-га ул. п. 1812 г.
12. Сярэбраныя аксельбанты 17-га ул. п. 1812 г
13.-14. Уланскія эскадронныя флажкі, бела-чырвоныя, 17-га ул. п. 1812 г.
15. Шабля ў бронзавай аправе І похва афіцэра 19-га ул. п. 1812 г.
16. Пара пісталетаў 19-га ул. п. 1812 г.
17. Пэндэнт да патранташа 17-га уланск. п. 1812 г. з Пагоняй і патранташ без значка.
18. Шляхоцкі кунтуш XVIII ст. пясочнага колеру.
19. Жупан галуб., на атласе - тканы золатам узор (з Радзівілаўскае фабрыкі ў Слуцку). XVIII ст.
20. Пояс да кунтуша. XVIII ст.
21. Шапка з белай кіткай да шляхоцкае вопраткі, колеру кунтуша з сівым бараном. XVIII ст.
22. Боты з чырвонага сафьяну да шляхоцкае вопраткі.
23. Слуцкі пояс, золатам тканы (літы). На канцох выткана: Sluck. XVII ст.
24. Слуцкі пояс, поўліты, на 4 калёра. XVIII ст.
25.-26. З слуцкага пояса, тканага золатам, зробленыя стулы.
27. Край слуцкага пояса, тканага серабром.
28. Край слуцкага пояса, тканага золатам.
29. Частка канцоўкі слуцкага пояса, тканага серабром, з чырвонай гвазьдзікай.

30. Слуцкі пояс шаўковы.
31.-32. Шаўковыя поясы без канцовак.
33.-35. Часткі шауковых поясоў.
36. Частка поўлітага пояса (бела-чырвонага).
37. Гарсэцік, золатам шыты на чырвоным аксаміце з Гомеля. XVII ст.
38. Гарсэцік з чырвонага брокату. нашываны залатымі бляшкамі. XVIII ст.
39. Жаноцкі каптурок з чырвонага брокату, нашываны залатымі бляшкамі. XVIII ст.
40. Гарсэцік, сіні брокат, нашываны залатымі бляшкамі. Слуцак. XVIII ст.
41. Гарсэцік з чырвонага брокату, нашываны залатымі бляшкамі. Слуцкая тканіна. XVIII ст.
42. Гарсэцік, залаты брокат у рыб'ю луску. Слуцак XVIII ст.
43. Гарсэцік, белы брокат у кветачкі. Слуцак. XVIII ст.
44. Гарсэцік з елуцкае тканіны v сінія і чырвоныя палоскі XVIII ст.
45. Дзіцячы каптурок, белы, шыты серабром. Вільня XVII ст.
46. Нагруднік жаноцкі, чырвоны аксаміт нашываны- золатам. XVII ст.
47. Нагруднік жаноцкі, на сінім аксаміце. Менск, XVI ст.
48. Нагруднік жаноцкі, увесь шыты серабром. Менск XVI ст.
49. Нагруднік жаноцкі, чырвоны, тканы золатам.
50. Нагруднік жаноцкі, паясок з слуцкае тканіны, паабапал залатыя карункі. XVIII ст.
51. Белы брокат, шыты серабром і золатам.
52. Сялянскі гарсэцік з залататканае матэрыі ў палоскі. XIX ст. З. Мазыршчыны.
53. Каптурок жаноцкі (сялянскі) з устужкамі, спад Маладэчны.
54. Сялянскі жаноцкі каптурок з устужкамі. Спад Маладэчны.
55. Сялянскі жаноцкі каптурок, чырвоны. З в. Лоск, Забрэзскае гм. Валожынскага пав.
56. Сакос, чорны аксаміт з нашытымі гафтаванымі золатам і серабром фігурамі сьвятых. XV ст.
57. Паліца, гафт. Золатам і серабром. (Маці Божая) на чорн. аксаміце. Вільня.
58. Омофор, гафт. золатам і серабром, на чорным аксаміце.
59. Сакос, на чырвоным аксаміце багата гафтаваны золатам і серабром Хрыстос. XVI ст. Вільня.
60. Паліца да 59.
61. Поручы да 59.
62. Сакос, на чырвоным аксаміце гафтав. золатам і серабром «Двер небесная». XVI ст. Вільня.
63. Поручы да 62.
64. Омофор да 7 на чырвоным шоўку.
65. Эпітрахіль, чырвоны аксаміт, гафтаваны золатам і серабром і М. Б. і пэлікан. Вільня.
66. Паліца, на чырвон аксаміце гафтаван. золат. і серабром М. Б. пасярод 2 ангелаў. Вільня.
67. Паліца, на чырвоным аксаміце гафтав. золатам і серабром і шоўкам. Вільня.
68. Омофор, сярэбраны гафт у рыб'ю луску з залатымі орнамэнтамі. 1730. Вільня.
69. Паліца да 68.
70. Капа касьцельная, з ліонскага шоўку, абрамоўка з круглымі мэдальёнамі з амурамі.
71. Каптур да капы № 70.
72. Орнат з сьветла-галубога шоўку, гафтаваны золатам і серабром.
73. Стула да орнату № 72.
74. Наручнік да орнату № 72.
75. Наручнік з аксаміту, пясочна-карычн. з чорным.
76. Наручнік, як № 75.
77. Наручнік з грубое тканіны, узоры оранжавыя, ператыканыя чырвоным, белым і залатым.
78. Наручнік сьветла-пясочнага шоўку, з ручным гафтам шоўкам.
79. Наручнік з чырвонага аксаміту, затканы залатымі ніткамі.
80. Наручнік з шаўковае тканіны ў рыб'ю луску, ператыканы серабром.
81. Наручнік з сьветла-зялёнага шоўку, канцоўкі выгафтаваныя рукой.
82. Наручнік з узорыстае тканіны, фон сьветлы, орнамант расьлінны зялёны з бурачковым.
83. Стула з зялёнага аксаміту з жоўта-залацістымі ўзорамі ў готыцкім стылю.

84. Стула з шаўковае тканіны ў дробныя кветачкі.
85. Стула з сьветлае тканіны з гафтаванымі рукой расьліннымі ўзорамі.
86. Стула з узорыстае тканіны, затканае золатам і праскамі.
87. Стула з сьветла-пясочнага шоўку, гафтаванага рукой.
88. Стула з галубое тканіны з сьветлым орнамантам (тканіна).
89. Інфула біскупская з двух частак.
90. На белым шоўку выгафтаваны рукой вазонікі з рожавай гвазьдзікай.
91. Накрыўка на келіх касьцельны. Крэмавы шоўк.
92. Накрыўка да касьц. келіха з чырвонага шоўку.
93. Накрыўка да келіха з галубога шоўку з багатым гафтам.
94. Каптур ад капы, шоўкавая ўзорыетая тканіна, фон сьветла-пясочны.
95. Патана, серабрыстая тканіна з выгафтаванымі ініцыяламі, гафтавана золатам.
96. Патэна у прамяністым, груба гафтаваным серабром абадку .
97. Патэна з чырвонага шоўку. На ёй нашыты гафт, аздоблены пэрламі.
98. Дыван - фон у рыб'ю луску. З фабрыкі Тызэнгаўза ў Горадні. 2 пал. XVIII ст.
99. Дыван ручное работы. Пачатак XVIII ст. Адзін край абрэзаны паўкругам.
100. Дыван габэленавае работы, пясочнага колеру.
101.-102. Баярская шапачка, гафтаваная золатам і серабром, на чырвоным аксаміце.
103. Круглая шапачка — «ярмолка» — з слуцкае тканіны, серабро з чырвоным шоўкам.
104. Шапачка круглая — «ярмолка» — на жоўтым шаўку сярэбраная вышыўка (з бляшкамі).
105. Шапачка круглая — «ярмолка» — з тканіны сярэбранай з кветкамі чырв. і зялёнага колеру.
106. Такая-ж — са шклянымі аздобамі, гафт шоўкам ручны.
107. Аксамітная, золатам гафтаваная, калітка на грошы.
108. Мяшэчак на грошы з дробных пацерак («бісер»), работы з паловы XIX ст.
109. Мяшэчак на грошы з дробных пацерак.
110. Вельмі маленькі мяшэчак на грошы з дробных пацерак.
111 Падвойны мяшэчак на грошы з дробных пацерак (жоўтага колеру).
112. Вышыванка дробнымі пацеркамі. Пэйзаж.
113. Ланцужок на шыю з дробных пацерак з засьцёжкай.
114. Мяшэчак насьценны да гадзінніка — вязаны з дробнымі шклянымі пацеркамі.
115. Мяшэчак насьценны да гадзінніка — чырвоны, вязаны з залацістымі пацеркамі.
116. Мяшэчак вязаны (шоўк) на грошы.
117. Торбачка дамская з фіалетавага аксаміту з нашытымі аздобамі з выразанага пер'я і серабра.
118. Дамскія туфелькі з жоўтага шоўку.
119. Дамскія туфелькі з зялёнага шоўку.
120. Сьцяг аднае паўстанчае партыі 1863 — з Ашмяншчыны.
121. Арнат, зроблены з «літага» Слуцкага пояса з подпісам «Лео Мажарскій в городе Слуцке».
122. Стула з шаўковага Слуцкага пояса. Дэпозыт д-ра Б. Трабінскага.
123. Каптурок жаноцкі, чырвоны, з кветкамі на навушніках, спад Дзісны.

R. Судзьдзе (медзь, цына, гліна, шкло, фаянс)

1. Цыновы паўмісак. На абадзе — герб.
2. Куфаль з крышкай, цыновы. Знойдзены ў зямлі ў ваколіцы Каложскае царквы ў Горадні.
3. Цыновы паўмісак. Абадок аздоблены орнамэнтам рытым у тры матывы.
4. Цыновая чарка, без аздоб, простае работы.
5. Цыновая талерка, край аздоблены круглымі пупышкамі-пацяркамі.
6. Падоўжны цыновы паўмісак.
7. Круглы медзяны таз. Знойдзены ў зямлі ля Каложскае царквы ў Горадні.
8. Медзяны «гусак» да мёду ці вады. Знойдзены ў Вільні.
9. Прыбор да мірапамазаньня. Цына.
10. Чатырохкутн. цынов. судзіна, знойдз. ў в. Віляхоўцы, Магілёўскае губ., 1894 г.

11.-12. Цыновыя ампулкі (касьцельныя).
13. Медзяная ампулка (касьцельная) да вады (бяз крышкі).
14. Цыновая вазачка. З надпісам зверху: Vilnia; знізу: JO Meb. Fischer. 1792.
15. Цыновая вазачка XVII ст. На ножцы пады休подам літары: C.M.E.V.
16. – 20. Цыновыя вазачкі XVII ст.
21. Мядзяная мерка да гарэлкі. Кляймо; Вільна, Хаимъ Лавникъ. 1891 г.
22. Цыновы ўмывальнік з крышкай. На крышы галава анёлка «Putti».
23. Мядзяная мерка да гарэлкі. Кляймо: Минскъ. Л. Гарцикер. 1876 г.
24. Шчыпцы да абразаньня нагару на сьвечах і падстаўка. З дв. Пятроўшчына, Вялейскага пав.
25. Ліхтар бронзавы, аздобны. Падстаўка квадратовая. Ампіровы ў форме калонкі.
26. Ліхтар — бронз і сіняе шкло.
27. Падвойны ліхтар з абажурам. Накладное серабро (Фражэтаўскае). З XIX в.
28. Шчыпцы да зьніманьня нагару на сьвечах і падстаўка. У рококовым стылі XIX в.
29. Хрысьцільніца XVIII ст. Фаянс - выраб віленскіх майстроў.
30. – 31. Фаянсавыя кружкі. Віленскі выраб XVIII ст.
32. – 33. Фаянсавыя сольнічкі, паліва белая і зялёная. Вільня. XVIII ст.
34. Фаянсавая пакрыўка ад нейкае судзіны. Паліва зялёная. Вільня, XVIII ст.
35. Міска паліваная, орнамэнт багаты сіні з чорным на белым фоне.
36. Міска паліваная, орнамэнт багаты зялёны з чорным на белым (кремовым) фоне.
37. Міска паліваная, на зялёным фоне чорны багаты орнамэнт.
38. Місачка паліваная, пад мармур (калёры: чырванаваты, цёмна-карычневы, зялёны).
39. Гаршчок паліваны, колер аліўкавы, навакол выцісканы ўзор. Сучкаваты.
40. Глячок гліняны з вузкім горлам, з вушкам. Паліва жоўтая (охра).
41. Паліваны гаршчок, аліўкавага колеру з орнамэнтам жоўта-карычн. маляваным.
42. Гліняны збанок з вухам, верхняя палова паліваная (сьветлая). Колеру натур, гліны.
43. Збанок з вухам. Паліва галубая, орнамэнт паводле ўзораў з слуцкіх паясоў.
44. Збанок гліняны, паліва сьветлая, жоўтаватая, орнамэнт — кветкі зялёна-карычн. 2 шт.
45. Гаршчок аплецены бяростай. З гліны чырвонай пачарнеўшы.
46. Судзіна з чырвонае гліны, формы конуса. Выкапана ў сяле Баўгары, Казанскае губ.
47. Гаршчок з крэмовай гліны непаліваны, з малым вушкам. З пад м. Капыля, Слуцкага пав.
48. Малы паліваны збаночак, аздоблены навакол гірляндай кветак на сьветла-жоўтай ігаліве.
49. Частка глінянае судзіны, пакрытае звонку чорнай палівай.
50. Малы збаночак з вузкім горлам і вушкам з сьветла-шэрага кодеру гліны.
51. Малы глячок з чырвонае гліны.
52. Гліняны сьвісток. Цёмна-карычневая паліва.
53. Гліняная фігурка. Паліва цёмна-карычневая.
54. Гліняная фігурка: пані ў капялюшы. Паліва жоўтая.
55. Гаршчочак з маленькім вушкам. З жоўтае гліны.
56. Гаршчок з цёмна-шэрае гліны.
57. Гліняная чырвоная судзіна кулістае формы з двума малымі вушгамі.
58. Гліняны глячок, высокі, вузкае дно, к верху расшыраецца, з вушкам. Чырвоная гліна.
59. Збанок з войлаку, абмазанага глінай. З 60-х гадоў XIX ст.
60. Частка глінянае судзіны на ножках, з ручкай. Знойдзена каля царквы св. Троіцы ў Вільні.
61. Гліняная плоская, круглае формы, бутэлька-манерка, паліваная, з орнамэнтам.
62. Барэльеф з гліны — конская галава. Жоўтая паліва. Работа івенецкіх ганчароў.
63. Місачка з шэрае гліны, раб. гр. Сіняка ў Пружанах.
64. Гаршчочак з крышкаіі і вушкам.
65. Місачка з вушкам. Алавяны колер — задымка.
66. Гладышок. Алавянага колеру.
67. Гаршчочак з крышкай і вушкам.
68. Збан да вады. Белы фаянс з аздобамі.

69. Шкляны збан, навакол аздоблены сьпіральнай лініяй ад верху да нізу. Шкло зеленаватае.
70. Шкляны ліхтар.
71. Шкляная бутэлечка, з высокім горлам. Адліў апалёвы — белавата-перламутравы.
72. Высокі шкляны келіх да шампанскага. Шкло ўрэцкае (фіалетавы адліў).
73. Шкляная гарбатніца кубічнай формы з коркам шкляным (Урэчча). Шкло белае рэзанае.
74. Шкляная гарбатніца, круглая, шліфаваныя грані. Адценак фіалетавы (Урэчча).
75. Шкляначка з урэцкага шкла, фрагмэнт гравіраваны (абадок). Адценак фіалетавы.
76. Шкляначка з урэцкага шкла. Абадок гравіраваны і матаваны.
77. Шкляная бочачка да сьпірытусу. Шкло зеленаватае,— краёвае.
78. Шкляная лямпачка, шкло грэцкае, верх бронзавы, орнамэнт рэзаны.
79. Шкляны збаночак, шкло цёмна-фіалетавае, аздоблены кветкамі залатымі.
80. Шкляная бутэлечка склокочаная з выразанымі літарамі K.Z. Адліў апалёвы.
81. Бутэлечка з каляровым паяском (фіалетавым, жоўтым і залатым) да сушэньня чарніла.
82. Бутля да гарэлкі. Шкло зеленаватае, краёвае.
83. Бутэлька ад «старкі» з Лагойску. З гербам Тышкевічаў.
84. Вялікі медны збан да вады. Дэпозыт Дэборы Абрамовіч (Вільня). З накрыўкай.
85. Мядзяная судзіна, дно вузкае. Усярэдзіне пабяляная. З Поразава, Ваўкавыскага пав.
86. Сярэбраная ампулка, унізе і ўверсе абадочкі з орнамэнтам. З Ваўкавыскага пав.
87. Алавяная ампулка.

<u>S. Малярства</u>

1. Смуглевіч. Сцэна клясычная: прывоз урны з попелам памершага.
2. Марцэлі Янушэвіч (1759 г.). Партрэт старэйшае жанчыны ў народнай вопратцы.
3. Сьлендзінскі. Жаноцкі партрэт.
4. Партрэт мужчыны.
5. Reichan. Партрэт паўстанца Невяровіча-Тысевіча.
6. Партрэт Кс. Магнушэўскага.
7. Ян Ксавэры Каневскі. Партрэт Адама Міцкевіча.
8. Demetryusz Popoff. Партрэт Яна Чачота — хворага, на падушках.
9. Пэшка. Партрэт віленскага бурмістра Вэйсса. (1798 г.).
10. Партрэт жонкі віл. бурмістра Вэйсса. (1798 г.).
11. Партрэт кампазытара Міхала Огінскага.
12. Партрэт Стэфаніі Вітгенштэйновай, з дому Радзівілоўны. Овальны.
13. Партрэт гэтмана Коссакоўскага, павешанага ў Вільні на ратушовым пляцу ў 1794 г.
14. Партрэт ваяводзіны інфлянцкай Гільзэновай.
15. Апошняя слуцкая княжна Зофія Олелькоўна.
16. Партрэт Самуэля Еленскага, падчашага мозырскага, старасты барысавецкага.
17. Партрэт невядомага шляхціца.
18. Партрэт каноніка.
19. Партрэт Вітгенштэйна Петра (1812 г.) з Вэраа.
20. Партрэт кн. Язэпа Панятоўскага.
21. Партрэт караля польскага Аўгуста Саса.
22. Партрэт жонкі караля Аўгуста Саса.
23. Хруцкі. Партрэт мітрапаліта Язэпа Семашкі.
24. Біскуп Віленскі Ян Завіша. (1656—1661).
25. Піотровскій. Партрэт арх. Дроздова, рэктара Літоўскае сэмінарыі (1887).
26. Партрэт афіцэра расейскіх войск.
27. Партрэт імператара Паўлы I.
28. Партрэт жонкі імп. Паўлы I.
29. Партрэт В. Кн. Вітаўта.
30. Партрэт эміра Жэвускага, у турэцкай вопратцы.

31. Партрэт Домініка Радзівіла.
32. Партрэт няведамага мужчыны.
33. Партрэт хлапца, на картоне.
34. Партрэт няведамага афіцэра гузарскага палка.
35. Fiedler (1845). Партрэт няведамага мужчыны (акварэль).
36. Школа Брюллова. Партрэт зьвязаны з сям'ёю віленск. філянтропа д-ра Лего (2 пал. XIX ст.).
37. Партрэт дамы ў белай сукні (акварэль).
38. Партрэт вясковае дзяўчыны, на дошцы. На адвароце - надпіс алавіком у польскай мове.
39. Партрэт няведамага мужчыны (акварэль).
40. Партрэт расейскага афіцэра (картон).
41. – 42. Партрэт Рабі Элі, с. Салямона, валожынскага рабіна. (на палатне).
43. Фэліцыян Данейка.
44. Karpis, 1859, Nowogrodek. Партрэт Д-ра мэдыцыны Люцыяна Данейкі.
45. Тодар Данейка, Судзьдзя Наваградзкі.
46. Партрэт Марыі з Данейкаў Міхаловае Тукалловай, ж. судзьдзі гродзкага ў Лідзе.
47. Язэп Данейка (на адвароце надпіс: Jozeff Danieyko, Sedzia Ziems: Chorazy pttu Nowogr:).
48. Б. польскі сэнатар Ігнат Мазуркевіч. Овальн.
49. Д-р Мазуркевіч, б. лекар польскіх войск.
50. Мазуркевіч, афіцэр кавалергардзкага палка. Оваль.
51. Язэп Мазуркевіч, камандзір Літоўскага палка лейбгвардыі. Оваль.
52. Рокштуль. Партрэт няведамага мужчыны ў сінім фраку. Акварэль.
53. Кляшторная школа.
54. Лосенко. Абраз сьв. Андрэя (копія — арыгінал у Ленінградзе — у «Рускім Музэі»).
55. Няверны Тамаш кладзе палец у раны ўскросшага Хрыста.
56. Чэховіч. Маці Божая з дзіцём і сьв. Антоні прад ёю на каленях стаіць.
57. Чэховіч. Узьнясеньне М. Б. на неба.
58. Маці Божая, акружаная манашкамі,— усе ў трынітарскіх вопратках.
59. S. Cilianus.
60. Хрыстос у цярнёвай кароне і трысьцінай у руцэ (да пояса).
61. – 66. Маці Божая з дзіцём.
67. Сьв. Алена з вялікім крыжам (на якім быў расьпяты Хрыстос) у руках (стаіць).
68. Хрыстос з палаючым сэрцам, унізе кленчаць жаноцкія фігуры.
69. Расьпяты на крыжу Хрыстос. Табліца над ім: J.N.R.J. Картон.
70. Сьв. Антоні.
71. Узяцьце М. Б. на неба.
72. Маці Божая. Шаўковая шата, з аздобамі з крышталаў і каронай.
73. Хрыстос (да пояса) трымае прамяністае сэрца. Акварэля овальная.
74. Абразок на жалезнай блясе. (Народнае мастацтва).
75. S. Kazimierz Wyznawca. Колеров, гравюра.
76. C. Mellan. Gr. pinx. et. sc. 1647. Хрыстос на крыжу (гравюра), дэдыкована Людовіку XIV.
77. Lucca van Leyden (копія). На дошцы. Копія зроблена ў Вільні Л. Дунін-Баркоўскай.
78. – 79. Галава старога.
80. Nature morte. (Палатно дублёванае).
81. Rossi. Партрэт мужчыны (акварэля).
82. Язэп Лукашэвіч, б. капітан польскіх войск (акварэля, васьмікутная).
83. Партрэт мужчыны ў мундзіры з крыжам на грудзёх (неправ, оваль).
84. Партрэт дамы — pendent да № 84. (неправ, оваль).
85. Галава жанчыны.
86. 1885. Партрэт дзяўчыны.
87. И. Трутнев, Roma 1864. Дзяўчына ў народнай вопратцы.
88. Кануты Русецкі, Вільня. Беларуская дзяўчынка ў нацыянальнай вопратцы.

89. Ів. Трутнев. Дзед беларускі — прадавец венікаў.
90. І. Вэндорф, 1821. Сцэна з жыдоўскага жыцьця (акварэля).
91. De L. Greuse, 1836. Маці з дзяўчынкай. (аквар.).
93. Іконка М. Б. з Дзіцём, на дрэве, тыпу грэка-італьянскага, XIII ст.
94. Рыза сярэбраная, залочаная, да № 93.
95. Складзенне. XVII ст.
96. Складзень, апраўлены ў пазалоч. бронзу з каменьмі. Каля 1600 г. Аправа — з XVIII ст.
97. Складзень, апр. у серабро і ў срэбных рызах.
98. М. Б.— у чэраве Хрыстос. XIV—XV ст.
99. Абразок на дрэве.
100. «Цельнік». Сьв. Радзіон. Маляваны на дрэве, XVI ст. Знойдзены ў Вільні.
101. Круглаватая іконка М. Б. на дрэве, бяз Дзіцяці, з грэцкімі ініцыяламі.
102. Овальная іконка М. Б. з Дзіцём — Жыровіцкая, на камені.
103. Благавешчаньне Марыі, ікона на дрэве Рублёўскае школы (Масква). XVI ст.
104. Ікона на дрэве. Пскоў. XVII ст.
105. Ікона на дрэве, Строганаўскага пісьма.
106. Сьв. Іоан. Малёвана на дошцы.
107. Маці Божая з дзіцём.
108. На дошцы - чатыры абразкі, з в. Тобалы, Дзісьненск. пав.
109. На дошцы — сьв. Мікола Чудатворац, на залатым фоне.
110. Трое сьвятых, на дошцы.
111. На дошцы — сьв. Мікола Чудатворац.
112. Ікона М. Б. з Христом — на дошцы.
113. Сабор архістраціга Міхала. У левым верхнім рагу — сьв. Кузьма і Дземян. На дошцы.
114. Сьв. Васілій Вялікій, Грйгорій Богослов і Іоан Златоуст.
115. Сьв. Мікалай.
116. Усьпеніе Пр-ыя Богородицы. На дошцы.
117. Собор Пр-ыя Богородзіцы. На дошцы.
118. Пяцера сьвятых — у рад. Над імі — Усьпеніе Пр. Богородзицы.
119. Абраз М. Б. з Дзіцём на дошцы.
120. М. Б. на дошцы. У рукох — зьвітак пэргаміну.
121. Хрыстос на крыжу. На дошцы, у раме.
122. Абраз «Ярое око Г-да нашаго Ісуса Хрыста». На дошцы.
123. Маці Божая з Дзіцём. На дошцы.
124. Хрыстос, у адной руцэ трымае Эвангельле, другая зложана, як да жагнаньня. На дошцы.
125. Абраз: «Огненное восхождение пророка Ільі». На дошцы.
126. Абразок на дошцы.
127. Сьв. Мікалай, на дошцы.
128. Абраз: Покров Пр. Богородицы. На дошцы.
129. Абраз «Тихвинскія П. Б-цы». На дошцы.
130. Абраз М. Б. на дошцы, у сярэбр. рызе.
131. Усьпеніе Пр. Богородицы. На дошцы.
132. Абраз М. Б. з Дзіцём. На дошцы. Беларускае школы.
133. Гафтаваная серабром рыза да № 132.
134. Образ «Всех Скорбящих Пр. Б-цы». На дошцы. Белар. школы.
135. Абраз забойства царэвіча Дымітрыя ў Углічы. На дошцы. Пачатак XVII ст.
136. Абраз Хрыста на пасадзе. Фон залочаны з разьбой. На дошцы.
137. Сярэбраная рыза да № 136, з беларускім надпісам — ад лаўніка слуцкага Рэута, 1801 г.
138. Хрыстос (да кален) з паднятай уверх рукой. На палатне. Рамка аздоблена разьбой.
139. Сьв. Мікалай. Угары — Хрыстос і М. Б. На дошцы.
140. Абраз М. Б. з Дзіцём. Фон залочаны, орнаментаваны. На дошцы, Беларуск. школа.

141. Абраз М. Б. Пячэрскае. На дошцы.
142. Хрыстос на крыжу. На фоне Ерасаліму. На дошцы.
143. Сярэбраная рыза да абраза. Слуцк. 1801 г.
144. Маленькі Хрыстос сьпіць на крыжу. На палатне.
145.Тэма, як 144. На палатне.
146.Сьв. Мікалай (стоючы). Угары — Хр. і М. Б. На палатне.
147. Сьв. Язэп трымае малога Хрыста. На палатне.
148. Партрэт У. Ягеллы — копія на люстраваным шкле. Рабіў Ф. Шоломіцкі ў Ольсе 1849 г.
149. М. Б. З дзіцянём, тэмперов. пісьмо, на ліповай дошцы.
150. Хрыстос, алейная ікона на дошцы з 2 папярэчынамі.
151. Дрэварыт: Хрыстос на Крыжу. На крыжу ініцыялы лацінскія.
152. Дрэварыт: Хрыстос зьняты з Крыжа на руках у МБ. Подпіс: ПАВАЛ КОМАР, року 1750.
153. Дрэварыт: МБ з Дзіцянём на руках.
154.Сьв. Марцін. Народны дрэварыт, тэхніка і калёры. Надпісы лацінскія. Г. 1760.
155. Хрыстос упадае пад крыжам. Надпіс: Obraz Pana Jezusa wtreciv vpatku.
156. Народны дрэварыт: сьв. Юры на кані.
157. Народны дрэварыт: Маці Божая Астрабрамская. Навакол яе — сцэны цудаў.
158. Плашчаніца, маляваная на палатне. Рабіў селянін К. Руды Дзісьненск. пав. у 1826 г.
159. А. Піотровскій. Партрэт архім. Анастасія Опоцкага. 1887 г.
160. Абразок М. Б. з Дзіцянём, маляваны на дошцы, у срэбнай шаце з разьбой. 1653 г. Вільня.
161. МБ, маляваная на медзі — рэпусаваная шата з разьбой, пазалоч. і пасярэбраная.
162. Абраз М. Б. з Дзіцянём. Рыза сярэбраная, аздобленая разьбой.
163. Ікона маляваная на палатне. З Жодзішак.— Дар гр. П. Сергіевіча. 21.VIII.37.
164. Ікона Маці Божае з Дзіцянём.
165. Ікона на дрэве. Хрыстос і сьв. Ян. Фон разьбаваны па золату. З Гародна. XVII ст.
166. Абразок на палатне. Народная работа. З Гародна к. Століна. Ад а. Льва Гарошкі (5.1.38).
167. Дрэварыт, які мае 130 абразоў МБ, XVIII ст., усё абведзена рамкай.
168. - 169. Абразы М. Б. на палатне, наклееныя на дошцы. З Нецечы, Лідзкага пав.

Т. Фольклёр

1. Колекцыя вотаў з воску, складаных на ахвяру ў царкву.
2. Фігура коніка гіпсу васкаванага з воску. З Вярхнянскае царквы, Глыбоцкае гм.
3. Фігурка каровы з Вярхнянскае царквы Глыбоцкай гм. Гіпс-воск.
4. Орыгінальны каравай з цеста пшонага белага, прысланы з Ваўкавыскага пав. у 1913 г.
5. 9 яечак-пісанак (крашанак) з Ваўкавыскага пав.
6. 3 яечкі-пісанкі з в. Гарасімовічы Дубоўскае гм. Сакольскага пав. Чорны фон, белая аздоба.
7. Дошка да вырабу «Крашаніны» (адбіваньня ўзораў на палатне).
8. Дошка да вырабу «крашаніны». Склеяна з 2 дасок слаямі на крыж. На дасцэ 120 матываў орн.
9. Цацка з галубамі з дрэва тонкае работы. Выраб вязьняў у Горадзенскім вастрозе.
10. Табакерка бяроставая овальнай формы з в. Кукаўцы, Вялейскага пав. Аздобы выцісканыя.
11. Табакерка бяроставая с ременным хвосцікам овальнай формы.
12. Табакерка бяроставая, без аздоб. Овальнай формы.
13. Табакерка мядзяная, круглая. Каросна, Наваградзкага пав. Багаты арнамент рэзаны геометр.
14. Мядзяная табакерка, аздобленая разьбой. Багаты орн. рэзаны рококовы.
15. Круглая драўляная каробачка, точаная і памалёваная.
16. Круглая драўляная каробачка, крышка аздоблена разьбой.
17.– 18. Коўшыкі драўляныя.
19. Драўляны бязьмен. Маляваны цёмна-карычневы з бронзавай акоўкай.
20. - 22. «Бірка» прыгожа аздобленая разьбой.
23. Капшук скураны с ушкамі. Завязуется шнурком.
24. Капшук скураны на грошы, з мядзяным колцам.

25. Калітка скураная на грошы, зашпіляецца на мядзяны гузік з гэрбам.
26. Пляцёная круглая каробачка з саломы. Рабіў Амбруль Кішка з в. Ваўкалаты ў 1847 годзе.
27. Круглы берасьцень з выцісканымі аздобамі.
28. Круглае вечка ад каробачкі, драўлянае — з разьбой, выразанай на скуре.
29. Драўляная 8-кутная каробачка, аздобленая разьбой (з датай 1895 г.).
30. Выразаная з дрэва цукарніца і шчыпчыкі да цукру.
31. «Лясны дзядок», з моху і шышак. Куплены на «Казюка» на Лукішках у Вільні (да вайны).
32. «Лясны дзядок», з шышак і моху. Шчаплёткі зроблены Ант. Пятр. Грыневічам 1870 г.
33. Драўляны «дзядок» да гарэхаў. З. Фольв. Іванаўка, Нацкай воласьці.
34. Точаная з дрэва чашка на ножцы з м. Вяліжа, Віцебскае губ.
35. Драўляная простакутная каробка, выразаная з аднаго куска чачоткі.
36. Круглая, на ножцы, старасьвецкая цукарніца.
38. Круглая драўляная каробачка да іголак.
39. Жалезнае крэсіва, знойдзена ў зямлі на вуліцы Железная Хатка, каля Росы, у Вільні.
40. Модэль падвойнае драўлянае бараны з жалезнымі зубамі, на пару коней.
41. Модэль драўлянае бараны, з Ашмяншчыны.
42. Модэль драўлянае бараны — «смыка», з Даўгінава, раб. Андрэй Папкевіч.
43. Модэль драўлянае сахі.
44. Драўляны трыног (модэль) дзеля падвешываньня калыскі. З в. Татарушкі.
45. Чаўнок з цэўкай ад кросен. З Сенненскага пав. Магілеўск. губ.
46. Ігліца да вязаньня сецяў з бамбусавага дрэва. З Бакштанскае вол. Валожынскага пав.
47. Модэль драўляных грабляў.
48. Драўляная лыжка, ручка мае кшталт рыбы. Сялянская работа.
49. Модэль катушкі да масла з крышкай (драўляная).
50. Модэль стайні.
51. Лапці з вязавага лыка. В. Навадворцы, Рудніцкае гміны, Пружанскага пав.
52. Лапці з бяросты.
53. Мадэль дзіцячае калыскі (падвеснае).
54. Прылады знахара-канавала.
55. Драўляная падхлебніца, з разьбой (Замкавая гара ў Вільні). Рамесьнік - беларус А. Мундуця.
56. Палачка з зарубкамі — палова ад расшчэпленае надвое.
57. Круглы кусок дрэва.
58. Вірок.
59. – 61. Драўляныя нажы. Работы віленскага рамесьніка беларуса Антона Мундуця.
62. Рэзаныя з дрэва ножка ад труны, з склепу пад сьв. Траецкай царквой у Вільні.
63. Касьцяная чарнільніца да нашэньня пры поясе. Старасьвецкая.
64. Драўляныя дзіцячыя хадакі —«клумпі» — з Вількамірскага павету.
65. Драўляныя хадакі — «клумпі» — з Вількамірскага павету (для дарослых).
66. «Сьветач» да лучыны, з зьменнай вышынёй.
67. Нляцёная карзінка з бяросты. С двума ўшкамі на рагох у нізе.
68. Прасьніца (да падвязываньня кудзелі). Аздоблена выразанай манаграмай.
69. Беларуская ліра. На ёй надпіс: М. 1809. М.
70. – 73. Цымбалы.
74. Драўляная, абкручаная бяростай пастырская труба.
75. Рог драўляны, абкручаны бяростай.
76. Труба берасьцяная. З Могілевск. губ.
77. – 78. Такія-ж ражкі.
79. Жалейка падвойная. Пазычана п. Енджэевічовай на выстаўку ў Парыжу. 13.IV.37.
80. – 81. Дуды, поўныя. Бас адзіночны.
82. Дуда, бас патройны.
83. Фагот з аркестру Супрасьльскага манастыра. Акоўка медная. Нехапае мундштука.

84. Пастырская труба, абкручаная бяростай. Дар п. Зубелёвічовай (Вільня).
85. Орыгінальны каравай з ф. Кабылякі, гм. Ізабэлін, Ваўкавыскага пав., 1936 г.
86. Драўляная дубовая «сьцябачка» з в. Кардон Каловіцкае гм. Вялейскага пав.
87. Самадзельны алавік, зроблены ў гады навукі селянінам в. Іванавічы, Баранавіцкага пав.
88. Саламяны капялюш, саматужнае работы, з чорнай істужкай. Шчорсы, Наваградзкага пав.
89. Жалейка драўляная. З-пад Дзісны. Дар д-ра Ст. Станкевіча. 11.Х.37.
90. Драўляная талерка, выразаная рукой. Ад гр. Я. Шутовіча.
110. Скураныя лапці (хадакі) дзіцячыя с Наваградка. 1935 г.
107. Верацено.

<u>U. Рысункі ручныя — у папках</u>

1. Андрыюльлі: Болеслаў Лопацінскі і Лясварыс (Алав.)
2. Андрыюльлі: Губерскій секретарь Лопатйнскій (алов.)
3. Ян Белазор. Від, (пёркам).
4. М. Бісі. Дама з кніжкай на фоне природы.
5. Т. Бродоўскі. Сцэна арышту (алов.).
6. Бронніков. Сцэна.
7. Яз. Норб. Быхавец, Від на рацэ. (пёркам).
8. Яз. Норб. Быхавец, Масток на ручаю (пёрк.)
9. Вэнэцыянов. Жанчына вяжа на шпіцах (алов.)
10—13. Гэссэ (вучань Дамэля). Чатыры лісткі з зарысоўкамі і эскізамі.
14. Ю. Гюбнэр. Die goldne Zeit.
15. В. Грязное. Пляц Наполеона ў Вільні. (Алов., падмалёванае неба)
16. Альбэрт Жамэт. Зарысоўка статуі (алов.)
17. Альбэрт Жамэт. Від мястовы (алов.)
18. Брон. Залескі. Сцэнка: двое татараў іграюць у карты.
19. Зенкевіч. Маці з дочкай (алав.)
20. Ігнатовіч. Малітва перад прыдарожнай каплічкай (алав.)
21. М. Кулеша. Салдаты іграюць у карты на бівуаку (акварэль).
22. А. Мальчэўскі. Партрэт мужчыны (акварэль).
23. Нэфф. Маці Божая з Дзіцем (алав.)
24. Ф. Прушынскі (1845). Від (алав.)
25. М. Рудніцкі. Карыкатуры алавіком: Katechizm Argusa Cnoty i. dobre uczynki.
26. М. Рудніцкі. Карыкатуры, алавік.: Jedna z wiekszych pijawek bankowych.
27. М. Рудніцкі. Menue для рэстарану Нішкоўскага (алав.)
28. Н. Самокіш. Вайскавыя прылады (пёркам).
29. Н. Самокіш. Партрэт жанчыны (пёрк.)
30. Н. Самокіш. Вулічная сцэна (пёрк.)
31—32. Н. Сверчков. Два рысункі пёркам:. 1) Конь бярэ перашкоду; 2) Конь стаіць.
33. Сестранцэвіч. Бытавая сцэна: жыды-музыканты і сяляне (алав.).
34. Яз. Сівіцкі. Від (пёркам).
35. Ів. Трутнев. Вазак (аквар.).
36. Яз. Швыкоўскі (1778). Від (пёрк.)
37. Шэмэш (1838). Партрэт Рамана Падбярэскага (алав.)
38. Ст. Шыманоўскі. Вясковыя будоўлі (алав.)
39. Ст. Шыманоўскі. Вясковая вуліца (алав.)
40. Ст. Шыманоўскі. Унутры сялянскае хаты (алав.)
41. М. Янушэвіч. Віды м. Вільні. Замкавая гара (аквар.)
42. М. Янушэвіч. «Палац Массальскіх».
43. М. Янушэвіч. «Ваколіцы катэдры».
44. М. Янушэвіч. «Ніжні замак».

45. М. Янушэвіч. «Касьцёл сьв. Мікалая».
46. М. Янушэвіч. «Рагатка».
47. М. Янушэвіч. «Палац Бэнігчэна у Закрэце».
48. Россов. 1864 (Саратаў). Чумакі (аквар.)
49. (Нявед. аўтар) Партрэт кн. Волконской (аквар.)
50. Браніслаў Залескі. Лясная дарога.
51. (н. а.) Від марскога ўзьбярэжжа з высокім берагам (аквар.)
52. Wilno — 1846. Мужчынскі партрэт (алав.)
53. 1846. Партрэт скрыпача Веняўскага (аквар.)
54. Падарожнік на дарозе ў навальніцу (аквар.)
55—56. І. Трутнев. Зарысоўкі алавіком выдатняйшых дэпутатаў І Гас. Думы ў Расеі.
57. І. Трутнев. Вялізарны дуб над Нёмнам (алав.)
58. (Грязное або Трутнев) 1862 г. Гістарычная сцэна ў царскім палацу ў Маскве (алав.)
59. Nagrobowe kamienie z mogil Kolo folwarka Ludwinowa.
60. 1858. Від гораў у Швайцарыі (алавік, падмалёв. аквар.)
61. «Г. Г. Армейскіе офіцеры обращающіе особое вніманіе на прибывающего изъ С.-Петербурга по В. повеленію флигель-адъютанта кн. N» (шарж — пёркам).
62. Дом масонскае лёжы на Пагулянцы (алавік - падмалёваны аквар.)
63-64. Карыкатуры пёркам: 15. Ulatwione paszporta zagranice і 13. Ulatwione paszporta zagranice.
65. І. Бароўскі. 1867. Мужчынскі партрэт (алавік).
66. Архангел (алавік)
67. А. Мальчэўскі. Партрэт мужчыны. Алавік
68. Ваенны табар. Алавік
69. Горны краявід. Алавік
70. Уланы. Алавік
71. Сяляне. Алавік
72. Улен. Алавік
73. Женчына. Пяро.
74. Жаўнер. Алавік
75. Жаночая галава. Алавік
76. Жаўнер. Алавік
77. рыс. да кампазыцыі. Пяро.
78. Блегесл. у дерогу. Пяро.
79. Улан на кані. Алавік.
80. Чалавек з паходняй. Алавік
81. Чалавек з казлом. Алавік
82. Жаўнер у турэцкім строю з другоге боку, рысунак да кампазыцыі.
83. Жаночая фігура. Алавік.
84. Сідзячы чалавек. Алавік.
85. Рыс. дрэў. Алавік.
86. Жаўнер з жанчынай на кані. Алавік.
87. Рыс. караля Яна III. Алавік.
88. Сям'я за сталом. Алавік.
89. Человек з люлькай. Сэпія.
90. Жаўнеры. Акварэль і пярко.
100. Жаўнер. Пяро.
101. Улан. Пяро.
102. Рыс. да кампазыцыі. Пяро.
103. Жан. партрэт, пастэль і з другога боку рыс.
104. Акт жанчыны. Рыс. алав.
105. Рыс. фігур. Алавік.

106. Дзіця і сабака. Алавік.
107. Рыс. жанчыны. Алавік.
108. Рыс. да кампаз. «Магдалена». Пяро.
110. Шапкі кавалерыста. 3 друг. фігуры.
111. Мужск. акт. Алавік.
112. Рыс. пішучага мужчыны. Алавік.
113. Партрэт мужчыны. Рыс.
114. Партрэт няведомага мужчыны ў ваеннае вопратцы кол. сэпіяй рысунак.
117. – 119. 1857 г. Рысункі да кампаз. «Васкрашэньне». Алавік
120. А. Фалецкі. Маці Б. малы Хрыстос і сьв. Ян. 1844 год 10 мая. Акварэль.
121. А. Ольшэўскі самавук 1912 г. Сшытак з 14 рысункамі.
122. Рысунак чалавека ў сярэднявечнай рыцарскай вопратцы. Вугаль і крэйда на паперы.
123. Рыс. мужчыны ў рыцарскай вопратцы-панцыры. Акварэль.
124. Рыс. мужчыны ў рыцарскай вопратцы-панцыры. Акварэль.
125. Рыс. мужчыны ў рыцарскай вопратцы-панцыры. Вугаль і крэйда.
126. Рысункі 2 фігур. З другога боку рыс. I фігура ў памяшканьні. Вугаль і крэйда.
127. Рыс. да кампаз. 2 фігур з другога боку і 1 фігура. Вугаль і крэйда.
128. Чытаючы мужчына. Вугаль і крэйда.
129. Жанчына. Рыс. вугаль і крэйда.
130. Рыс. мужчына да кампаз. у панцыры з другога боку рыс. 2 фігур у панцырах. Пяро.
131. Рыс. 2 фігур да кампазыцыі ў панцырах. Вуг. і крэйда.
132. Жаночы партрэт. Рыс. вугаль і крэйда.
133. Рыс. на шолку ад веера. Акварэль.
134. Ф. Рушчыц. Званіца ў беларускім стылю. 1911 г. Туш і тэмпера.
135. Фэрдынанд Рушчыц. Вінэта. Васількі і каласкі. Туш і тэмпера.
136. Фэрд. Рушчыц. Рыс. да вінэты. Алавік.
137. Фэрд. Рушчыц. Рыс. тушам да званіцы за № 134.
138. Ян Белазор. Від замка над ракой. Рыс. пяром.
139. Ян Белазор. Краявід. Рыс. пяром.
140. Ян Белазор. Від замка і абаронных муроў над ракой. Рыс. пяром.
141. Мікола Шыла. Сшыток з 7 рысункамі беларуск. пісьменікаў. Рыс. пяром.
142. Нявед. аўтар. Прыгатаваўчы рысунак да кампазыцыі мужчыны ў рымскім шаломе. Алавік.
143. Жаночы партрэт. Падзіркаваны рысунак прыгатаваўчы да партрэта.
144. Студыя жаночай фігуры да кампазыцыі.
145. Рыс. мужч. на кані да кампаз. Алавік.
146. Рыс. польскага ўлана на кані прыгат. да кампазыцыі. Алавік
147. Жаночая галава. Рыс. да кампазыцыі. Алавік.
148. У турэцкай вопр. жаўнер вядзе каня. Рыс. алавік.
149. Рыс. каня да кампазыцыі. Алавік.
150. Чытаючы яўрэй.
151. – 157. Янiслаў Валакіта. Рыс. да ілюстр. Пяро.
158. Альбэрт Паўловіч. Загаловак да газ. «Нашай Нівы». 2 экз. лацін. і кірыл. Туш пяро.
159. Янiслаў Валакіта. Рыс. да календара 1909 г. «Наша хата».
160. Янiслаў Валакіта. Загаловак да «Нашай Нівы».
161. Я. Валакіта. Вокладка бел. календар на 1911 г.
162. Я. Валакіта. Вокладка да ж. «Зоркі». Пяро.
163. Я. Валакіта. Загаловак «Зорка». Пяро.
164. Я. Валакіта. Загал. да «Сахі». Пяро.
165. І. Б. Загал. «Саха» — пяро.
166. Францішак Мількевіч — рыс. да вокл. «Дым», туш.
167. Фр. Мількевіч — рыс. да вокладкі — туш.

168. Краявід бераг мора сэпія акв.
169. Краявід бераг мора сэпія акварэль.
170. Міхась Кулеша 1820. Млын — рыс. пярком.
171. Міхась Кулеша. Горны краявід — тэмпера 1820.
172. І. Бычкоўскі. Памятнік — рыс. акварэляй 1828 г.
173. І. Бычкоўскі — рысунак да кампазыцыі алавік 1828 г.
174. І. Бычкоўскі — рысунак сумуючага шляхціца пры гробе. 1828.
175. І. Бычкоўскі. Рыс. дрэў алавік 1828 г.
176. Славэцкі. Партрэт мужчыны. 1829 г. Алавік.
177. А. Мальчэўскі. Партрэт жанчыны алав. і аквар.
178. А. Мальчэўскі — дзяўчына, акварэль.
179. А. Мальчэўскі - конь рыс. пяром.
180. А. Мальчэўскі — развал, замак пяро.
181. Узор парадных фракаў і шапкі 17 палку уланаў 1812—14 год. Туш і акв.
182. Узор: ладаўніца з поясам афіцэрскім 17 палку ул. 1812 — 1814 г. Туш і акв.
183. Зянон Лушчэўскі — галава дзеда рыс. пяром. 1889 г.
184. Два аморкі рыс. пяром.
185. А. Р. 1880. Від старога места ў нізе жанчыны мыюць адзежу — алавік.
186. 1816 г. Інваліда — акварэль.
187. Улан с канем — тэмпера.
188. Вільня 1856 г.— вуліца Пагулянка з фігурай сьв. Яцка (алавік і акварэль).
189. Бераг мора 1851.— алавік.
190. Краявід: дарога і лес — алавік.
191. Падарожнік — алав.
192. 12 партрэтных рысункаў на адным фармаце. Алавік.
193. Коневец. 1893 г. Дом пад лесам — алавік.
194. Рыс. да кампазыц. бітва рускага з туркам. Алавік.
195. Рысунак селяніна.
196. Касьцёл Сьв. Мікалая — алавік.
197. Рыс. галавы, алавік.
198. Рыс. хлапца, алавік.
199. Рыс. селяніна, пяро.
200. Рыс. старушкі, пяро.
201. Рыс. галавы. Ал.
202. Рыс. леса, вугаль.
203. Акадэмічны рыс. галавы, вугаль.
204. Акадэмічны рыс. галавы, акварэль.
205. Сшыток с 21 рысунк. алавік.
206. Трутнев. Рысунак да кампазыцыі. Алавік, 1862 г.
207. Трутнев. Нутро пакою, за сталом сядзіць жонка аўтара. Акварэль.
208. Трутнев. Рыс. да кампазыцыі, алавік.
209. Трутнев. Рыс. стаячага мужчыны, алавік.
212—228. Я. Драздовіч. Галыпанская гарадзішча, 1929 г. Рыс. пяром. Альбом з 16 рысункаў.
229—233. Я. Драздовіч. Тара Варганіха. 1927 г. (Дзісеншчына), пяром. Альбом з 5 рысункаў.
234—247. Я. Драздовіч. Аўто-Біографія. (Дзісеншчына). Альбом з 14 рыс. пяром, туш. 1924 г.
248—261. Я. Драздовіч. Лаўрышава і Незьвішча (Наваградчына). 14 рыс. туш, пяро. 1927 г.
262—272. Я. Драздовіч. Глыбокае. 1925 г. Альбом складаецца з 11 рысункаў вуглем і тэмперай.
273—288. Я. Драздовіч. Вільня. 1930 г. Альбом складаецца з 16 рысункаў пяром і алавіком.
289—297. Я. Драздовіч. Мір. 1927 г. (Наваградчына). Альбом з 9 рысункаў пяром, туш.
298—311. Я. Драздовіч. Трокі. 1929 г. Альбом з 14 рысункаў пяром, туш.
312—341. Я. Драздовіч. Трокі - астравец, 1929 г. Альбом - з 30 рысункаў пяром, туш і алавіком.

342—355. Я. Драздовіч. Ліда. Руіны лідзкага замку. 1929 г. Альбом з 14 рыс. пяром — туш.
356—369. Я. Драздовіч. Крэва. Руіны крэўскага замку. 1929 г. Альбом з 14 рыс. пяро, туш.
370—385. Я. Драздовіч. Меднікі. Руіны медніцкага замку. 1929 г. Альбом з 16 рыс. пяром - туш.
386—393. Я. Драздовіч. Трокі. Руіны троцкага замку. 1929 г. Альбом - з 8 рыс. пяром - туш.
394—405. Я. Драздовіч. Планы замчышч Наваградскага, Троцкага, Медніцкага, Крэўскага і Лідзкага замку. 1929 г. Пяром, туш і акварэль.
406—410. Я. Драздовіч. Наваградак. Планы 1930. Альбом 5 рыс., пяром, туш і акварэль.
411. Я. Драздовіч. Наваградскае замчышчэ. 1930 г.
412—423. Я. Драздовіч. Беларускія тыпы. Альбом 12 рысункаў пяром на кальцы.
424. Я. Драздовіч. План Наваградскага замку. Пяром, туш.
425. Я. Драздовіч. Дэкарацыя да п'есы Ф. Аляхновіча «Бутрым Няміра». 1930 г. акварэль.
426—437. Я. Драздовіч. Краявіды 1927 г. Альбом 14 рысункаў пяром, туш.
438—445. Я. Драздовіч. Альбом зборнага характару. 8 рыс. пяро і вугаль. 1927 г.
446—461. Я. Драздовіч. Альбом зборнага характару. 16 рыс. Пяро і алавік. 1923—27 г.
462—471. Я. Драздовіч. Альбом зборнага характару 10 рыс. алав. і пяро. 1927 г.
427—481. Я. Драздовіч. Тыпы з-пад Галубіцкай пушчы. Дзісеншчына. 1925 г. Альбом 10 рыс.
482—504. Я. Драздовіч. Альбом кахляў. Рысункі алавіком на 23 аркушах.
505—571. Я. Драздовіч. Палесьсе. Піншчына, 1926 г. Альбом з 67 рысункаў.
572—591. Я. Драздовіч. Ашмяншчына. Свірны, хаты і гумны. 1929 г. Альбом 20 рыс. пяром.
592—622. Я. Драздовіч. Альбом 31 рыс. Краявіды, архітэктура, тыпы, гасп. прылады.
623—636. Я. Драздовіч. Альбом 14 рыс. 1926 т. Зарысоўкі тыпаў пяром, туш.
637—643. Я. Драздовіч. Альбом 7 рыс. Акварэль. Гарадольня. Малюнкі, апісы, легэнды. 1924 г.
644—657. Я. Драздовіч. Альбом 14 рыс. Зарысоўкі этнограф. гаспад. прыладаў. Пяро. 1926 г.
658—663. Я. Драздовіч. Альбом 6 партрэтаў беларускіх князёў XI—XIV ст. Пяром, туш. 1920 г.
664. Я. Драздовіч. Ілюстрацыя тыпаў да «Гарадольскай пушчы». Пяро, туш. 1923 г.
665—669. Я. Драздовіч. Старадаўняе будаўніцтва. 5 рыс. пяром. 1920.
670—672. Я. Драздовіч. Віды места Вільні. 3 рыс. туш. пяром. 1924.
673—678. Я. Драздовіч. Вінэты 6 рыс. туш. пяром. 1919 г.
679—690. Я. Драздовіч. Тыпы. 12 рыс. паром, туш. 1929 г.
691—695. Я. Драздовіч. Вучаніцы гімназіі ў Вільні. 1924 г. Рыс. пяром. 4 шт. Туш.
696—701. Я. Драздовіч. Сьвір. 1924 г. Рысункі гары і возера, алавік і туш. 6 штук рысункаў.
702—720. Я. Драздовіч. Краявіды. Зарысоўкі вёсак і палёў пяром. Туш. 19 рысункаў. 1922-24 г.
721—726. Я. Драздовіч. Будаўніцтва. 1927 г. Рыс. сьвятыняў і хатаў пяром, туш. 6 штук.
727—729. Я. Драздовіч. Праекты лятучых машын. 3 рысункі пяром, туш.
730. Я. Драздовіч. «Хаўтуры» 1924 г. Рыс. пяром.
731. Я. Драздовіч. «Дар пушчы». Рыс. пяром, туш. 1926 г.
732. Я. Драздовіч. «Гарадольцы». 1923 г. Рыс. пяром. Туш.
733. Я. Драздовіч. Гальшаны. Від на замкавую капліцу пяром, туш. 1929 г.
734. Я. Драздовіч. Пажар гарадышча. Рыс. вуглем і тушам.
735. Я. Драздовіч. Кушляны. Нутро старой капліцы. Рыс. пяром, туш.
736—766. П. Сергіевіч. Альбом 31 рысункаў (бел. тыпы). Алавік, сангвіна, вугаль.
767—778. П. Сергіевіч. Альбом з 12 розных рысункаў. Алавік, сангвіна, вугаль.
779—797. Альбом узораў народных тканін апрацавных пад кіраўніцтвам Я. Драздовіча.

V. Зброя

1. Зброя — панцыр: перад, зад, наплечнікі і нашыйнік. Аздобы з медзі. К. XVI ст.
2. Панцыр — перад. На грудзёх з меднае бляхі крыж з рэпусованым надпісам. XVI ст.
3. Пара наплечнікаў. XVI ст.
4. Пара наручнікаў, якія пакрываюць рукі навакол, ад пальцаў да пляча. XVI ст.
5. Нашыйнік, работа прыпамінае наручнікі № 4. XVI ст.
6. Шалом з двух часцін закрывав шыю й падбародак.

7. – 9. Кальчугі, беларуская работа XV ст.
10. Нашыйнік — у форме рыб'яе лускі. Наперадзі арматура з мёднае бляхі.
11. Нашыйнік, наперадзе медная бляха з гэрбамі.
12. Нашыйнік з меднай бляхай наперадзі — з арматурай і надпісам: Deus protector meus.
13. Нашыйнік, па краёх абіты меднай бляхай.
14. Панцыр кірасераў з тонкае бляхі фабрычнай работы рымскага тыпу (декорацыйны).
15. Шалом да панцыра № 15 — таго-ж тыпу.
16. Два наплечніка да панцыра № 15.
17. Нашыйнік з малым медным крыжыкам наперадзе.
18. Нашыйнік з меднымі цьвікамі па краёх.
19. – 24. Пара наплечнікаў.
25. Пара турэцкіх наручнікаў інкрустов. медзьдзю.
26. Наручнік з меднымі аздобамі.
27. Пара наручнікаў, нехапае зашчапкі.
28. Зброя на конскі лоб.
29.– 33. Сталёвае вудзіла на каня, прыгожа кованае з ажурнымі аздобамі.
34. Бронзавае стрэмя арабскае.
35. Меч крыжацкі, з папярэчынамі. Кляймо: Гданск.
36. – 40. Шабля простая.
41. – 42. Шабля XVI ст. часоў Сьцяпана Батуры. Гарда сталёвая
43. Кароткая шабля. На лязе золатам гравіраваная манограма АТ з шляхоцкай каронай.
44. Шабля кн. Вітгенштэйна з 1822 году.
45. Шабля дамасскае сталі, з арабскім надпісам. Гарда, похва — медныя.
46. Шабля каўкаская.
47. Шабля ўсходняя, у Смірне каваная (з арабскім надпісам).
48. Шабля дамасская з арабскім надпісам.
49. Шабля простая, французскіх кірасьераў часоў Наполеона.
50. Шпага простая.
51. Кусок клінгі шаблі.
52. Кусок клінгі шпагі.
53. Кінжал у форме полымя (індыйскі).
54. Кінжал шырокі.
55. Кінжал «пэтыгорскі».
56. – 60. Турэцкі ятаган з касьцяной ручкай з сярэбранай устаўкай.
61. Булава ротмістра (шастапёр), вылітая із сталі, з узорамі расьлiннымі па ўсёй паверхні.
62. Дубінка драўляная точаная, набіваная жалезнымі гваздамі («моргенштерн»).
63. Дубінка «гузаватая», драўляная, моцна паточаная чарвякамі.
64. Пояс паляўніцкі з драўлянымі меркамі дзеля набояў.
65. Турэцкі пісталет, крамнёвы, акоўка медная, аздобная, з каралямі.
66. – 68. Пісталеты. Акоўка медная, з разьбой.
68. – 70. Пісталеты пістонныя.
71. Стрэльба «гарлач». Лёнданскай работы.
72. Стрэльба бяз замка, усходняе работы (турэцкая, XVIII ст.).
73. Стрэльба, укрытая ў палцы.
74. Рулька да стрэльбы, вялікага калібру, васьміграннная.
75. Стрэльба крамнёвая.
76. Рулька ад замковае гакаўніцы, вялікага калібру.
77. – 78. Бронзавая гарматка — «віватоўка», да стрельбы на «vivat».
79. Парахоўніца з ласінага рогу, з аздобай і годам (1720).
80. Лук з сыраўцовай цяцівой. Японскі.
81. Страла ад арбалету.

82. Рагатына (алебарда).
83. Штых да стрэльбы.
84. Похва арабскае работы.
85. Вайсковы рог з жалезнае бляхі медзяванай.
86. Чапрак на сядло, аксаміт гафтаваны багата серабром, са сховамі да 2 пісталетаў. XVIII ст.
87. Паходны ручны млынок францускіх войск 1812 году.
88. Сталёвы чаканік (абушок) з разьбой дзеля інкрустацыі, палка яловая, сукаватая.
89. Жалезная паходня (сьветач).
90. Жалезная похва да шаблі бяз канца.
91 —122. Розныя часткі панцыраў, выкапаныя з зямлі, няведама дзе.
123. – 125. Пісталеты пістонныя.
126. Расейскі вайсковы пісталет з літарамі: U. О. З. 1857 (Йжевскій Оружейный Заводъ).

W. Кафлі, цэглы і т. п.

1. Цэлая кафля, зялёная паліва.
2. Кафля цэлая, без палівы.
3. Кафля цэлая з гэрбам, з расьлінным орнамэнтам. Зялёная паліва. З Койданава, пад Менскам.
4. – 6. Кафля, зялёная паліва.
7. Кусок кафлі без палівы.
8. Карніз верхні, паліва сьветла зялёная. Пабіты на тры кускі.
9. Два кускі кафлі з зялёнай палівай, орнамант выціснены ўглыб.
10. Ражок ад кафлі з літарай В, паліва зялёная.
11. - 17. Сем кусочкаў ад кафляў.
18. - 19. Кафля, знойдзеная на тэрэне віленскага Ніжняга замка. Гэрб Пагоня.
20. Карніз, 4-калёрная паліва. Два белыя фантастычныя зьвяры. З Ніжн. Замку.
21. Частка кафлі з орнаментам рознакалёрн.
22—42. Кускі кафляў з Ніжняга Замку ў Вільні.
43—62. Кускі кафляў і судзьдзя з Ніжняга Замку ў Вільні.
63. Частка абрамоў дзьвераў з Ніжняга Замку ў Вільні.
64. Каменная пліта з Ніжняга Замку ў Вільні.
65—86. 22 пліткі гліняныя, паліваныя рознымі калёрамі, з падлогі.
87. – 88. Частка кафлі з зялёнай палівай з тэрэну бэрнардынскага саду у Вільні.
89. – 128. Кафля, з тэрэну бэрнардынскага саду ў Вільні.
129—200. 62 кускоў кафель і рознага судзьдзя, знойдзеных пры вул. Касьцюшкі ў Вільні.
201. – 204. Кускі карнізу, узор выцісканы ўглыб.
205. Кусок кафлі, без палівы. Гэрб прадстаўляе тры трубы Радзівілаў. Унізе літары РР.
204. Кусок кафлі, без палівы, узор выцісьнены ўглыб.
205. Кусочак кафлі з жоўтай палівай.
206. Карніз зялёнай палівай. Знойдзена на Антокалі ў 1934 г.
207. – 210. Карніз, без палівы, зн. на Мастовай в. д. № 23.
211. Кафля з Мастовае вул. 23, без палівы.
212. – 213. Кафля нарожная, гладкая зялёная паліва, каля касьцёлу Францішканаў у Вільні.
214. «Галосьнік» малы, адтуліна квадратная, дно круглае. З грунту каля Францішканаў у Вільні.
215. Гліняная плітка з падлогі няіснуючае цяпер вежы Бэрнардынскага касьцёлу ў Вільні.
216—260. Кускі кафляў з Наваградскага замчышча.
261—390. Кускі ўсялякіх рэчы з гліны з Наваградзкага замчышча.
391—416. Кускі глінянага судзьдзя з Наваградзкага замчышча.
417—422. Фігурная цэгла з старое катэдры ў Вільні.
423. Кафля з выцісьненай фігурай сьвятога. Выкапана на Бэрнардынскім зав. ў Вільні.
424—426. «Голосьнік» із разваленае сьцяны Каложскае царквы ў Горадні (XII ст.).
427—435. Карнізы і блёкі з каралеўскага замку ў Вільні.

ДАДАТАК 3

Архівы Беларускага музею ў Вільні, забраныя НКВД пры ЛССР 15/16 VIII 1944 г.

Скрынка № 16

1. Крэчэўскі П. – пісьмы да фр. прэм’ера Эрыо
2. Луцкевіч І. – пісьмы прадсмяротныя да брата А. Луцкевіча
3. Віл. Рым.-Кат. Эпархія – пісьмы
4. Мітрап. Шэптыцкі – пісьмы да А. Луцкевіча
5. Кс. Герасімовіч (пісьмы)
6. Чыж Вітальд (пісьмы)
7. Кс. Талочка (пісьмы ад яго і да яго)
8. Л. Абрамовіч – карэспандэнцыя
9. Кс. Кулак – карэспандэнцыя

Скрынка № 17-18

1. Архіў Бел. Народ. Рэспублікі
2. Архіў Мін-ва Бел. спраў у Літве

Скрынка № 19

1. Архіў Белар. Раб.-Сял. Грамады
2. Архіў выбараў у Польскі Сойм 1922 г
3. Архіў кнігарні “Пагоня”

Скрынка № 20

1. Архіў Слуцкага паўстання
2. Бел. Пасольскі клуб пры Польскім Сойме
3. Архіў “Straz Kresowa” Вілен. Акругі
4. Белар. З’езд у Горадні 1918 г.
5. Бел. Рада Віленшчыны і Горадзеншчыны
6. Бел. Камітэт у Варшаве
7. Бел. Цэнтр у Літве

Скрынка № 21-22

1. Архіў Т-ва Белар. Школы

Скрынка № 23

1. Белар. Цэнтр Школьная Рада
2. Віленская Белар. Гімназія
3. Бел. Вуч. Семінарыя ў Барунах
4. Бел. Вуч. Курсы 1918 – 1919 гг.
5. Бел. Школьніцтва ў Сярэдняй Літве
6. Бел. Школьніцтва ў Горадзеншчыне
7. Бел. Школьная Рада Ашмяншчыны
8. Бел. Цэнтр: Вучыцельскі саюз 1919 г.
9. Бел. Вуч. Семінарыя ў Вільні
10. Бел. Гімназія ў Навагродку і Музей
11. Бел. Гімназія ў Горадні
12. Бел. Гімназія ў Радашковічы
13. Бел. Скауты ў Вільні
14. Белар. Народ. Творчасць
15. Белар. Рада ў Вільні

Скрынка № 24

1. Архіў Бел. Інст. Гаспадаркі і Кул-ры
2. Бел. Нав. Тав-ва і Музей у Вільні
3. Бел. Нацыянальны Камітэт у Вільні
4. Бел. Клуб у Вільні
5. Бел. Нац. Рада
6. Бел. Землячэства ў Пецярбурзе і Бел. Студэнцкая каса
7. Бел. Цэнтр. Саюз Нац. Арганізацый
8. Бел. Народнае Аб’яднанне
9. Камітэт Нац. Меншасцяў у Польшчы

Скрынка № 25

1. Навуковае Т-ва ім. Фр. Скарыны
2. Працэс 45 беларусаў у Беластоку
3. Камуністычная пасольская фракцыя
4. КПЗБ
5. “T-wo Bialarusinow stojacych na gruncie panstwowosci Polski” у Горадні
6. Канферэнцыя Бел. Народная партыі
7. “Зялены Дуб” – Бел. Сялян. Партыя
8. Польск дэфензыва аб бел. паліт. руху
9. Адозвы белар. Эсэраў
10. Прамова П. Ліятлы на судзе 1928 г.
11. Артыкулы і матэрыялы аб Беларусі
12. Белар. Цэнтрасаюз
13. Бел. Хрысц. Дэмакратыя ў Вільні
14. Бел. Сацыял-Дэмакр. Партыя
15. Бел. Нац. Камітэт у Горадні
16. Бел. Т-ва “Культура” ў Аргентыне
17. Бел фонд у Празе
18. Бел. Рада ў Празе
19. Бел. Рух у Чэхаславакіі
20. Бел. Нац.-Паліт. Нарада ў Празе
21. Бел. “Сокал” у Празе
22. Бел. Архіў у Чэхаславакіі
23. Т-ва “Scorinia”
24. Т-ва прыяцеляў Беларусаведы пры УСБ у Вільні
25. Палітычн. суадносіны ў Зах. Беларусі

26. К-т збудавання помніка на магіле П. Крэчэўскага
27. К-т помачы Зах. Беларусі ў Канадзе
28. Расейскі нац. Камітэт у Вільні
29. Магілёўскі Белар. Камітэт
30. Магістрат м. Ашмяны
31. “Pod znakiem Pogoni”
32. “Kolo Mlodziezy Wiejskiej”
33. Прамова для прэзідэнта Польшчы – прывітанне ў Наваградку
34. Аб’яднанне Бел. Студ. Арганізацыяў
35. Аб’яднанне Бел. Паступовых студэнтаў у Празе
36. Мін-ва Замежных спраў у Польшчы
37. “Сярэдняя Літва”
38. Уставы Беларускіх арганізацыяў
39. Всерос. демократическое совещание
40. Канферэнцыя Бел. Студэнтаў у Празе
41. Стыпендыі бел. студэнтам Чэска-Украінскага К-ту ў Празе
42. Бел. К-т Помачы ахвярам вайны ў Пецярбурзе
43. Бел. Дабрадзейнае таварыства
44. Бел. Тав-ва Чырвонага крыжа, 1921 г.
45. Бел. Нацыянальны камісарыят
46. Бел. Касцельны камітэт у Вільні
47. Бел. Праваслаўн. царква ў Вільні 1920 – 1923 гг.
48. Бел. Свята-Троіцкае праваслаўн. Тав-ва ў Вільні
49. Віленскія меставыя справы
50. Вілен. Міліцыя 1918 г.
51. Віленскі народны універсітэт
52. “Vilniaus Universiteto Statutas”
53. Lietuvos Taryba
54. Літоўскае т-ва “Rytas”
55. Літоўскія справы
56. Літ. Эпархіяльны савет у Вільні 1919
57. Жыдоўскія справы ў Вільні
58. БССР Народ. Комисариат Земледелия
59. Бюллетень внутренней информации
60. Саюз лёкараў м. Вільні
61. Мемарыял Віленскіх Літвіноў да прэзідэнта Польшчы
62. Польска-рас.-літ. справы ў Вільні 1917 – 1918 гг.
63. Эвангеліцкія метрыкі
64. Царкоўныя справы (2)
65. Збурэнне правасл. каплічкі ў Маладзечне 1938 г.
66. Правасл. Дух. Семінарыя ў Вільні
67. Могліцы ім. св. Еўфрасінні ў Вільні
68. Летапіс Вілен. Св.-Троіцкага манастыра ад 1886 г.
69. Рапарты НКВД у Вільні 1940 г.
70. Віл.-Ковенскі Грамадзянскі камітэт
71. Пратакол сабрання ксяндзоў у Германовічах 1918 г.
72. Бел.-Літ. Каталіцкі камітэт у Вільні
73. Менскі батанічны сад
74. Белар. Школьная справа ў 1942 г.
75. Белар. Партызаны “Хмараўцы”
76. Белар. Драматычная майстроўня
77. Беларусы ў Латвіі
78. Вілен. Меставая дума ў 1915 г.
79. Вілен. Ваенна-Рэв. Камітэт у 1919 г.
80. “Wilenski t-wo Popierania Kooperacji”
81. Прадпрыемствы ў Менску ў 1941 г.
82. Anton Trepka – Fizyka
83. “Zwiazek Niezalez. Mlodziezy Socyjalistycznej” пры УСБ
84. “Okregowy Zwiazek Kolek Rolniczych”
85. Выпадкі ў весцы Глаўлі Слон. Пав. у 1921 г.
86. Польск. паліцыя ў Юрацішках 1921 г.
87. Камітэт 1940 г.
88. К-т помачы галодным яўрэям Украіны і Расеі
89. Кватэрн. ўмова А. Грыневіч – А. Дубіцкі
90. Канфлікт Трэпка – Багдановіч
91. Канфлікт Дубейкоўскі – А. Луцкевіч
92. Устав Минского общества науки, лит-ры и искусства
93. Партыйный білеты ППС
94. Данясенні І. Ленскага 1792 г.
95. Тэлеграмы ў Лігу Нацыяў ад Пракулевіча
96. Баранавіцкі Эпідэм. Шпіталь у 1921г.
97. Архіўная рэформа Сев.-зап. Края
98. БССР. Наркомзем. – Борьба с луговым мотыльком
99. Анкета по нац. вопросу 1912 г.
100. Основы времен. Конст. Лит. гос-ва
101. 1863 год
102. Рукапісы і друкі 18 ст.
103. Попечитель Вилен. Учеб. Округа
104. Museum Narodowe w Krakowie 1934
105. Zwiazek Museuw w Polsce

106. Пісьмы савецкіх грамадзян (1939 – 1941 гг.)
107. Chlopska delegacja z Polski do ZSRR
108. “Дзень Бел. культуры” ў Вільні
109. “Голас Ніза” 1911 г.
110. “Вестник Знания” ў Вільні ў 1912 г.
111. Известия Временн. Раб.-Крестьян. Совет. Правит. Белоруссии 1919 г.
112. Керэнскі да Родзянкі
113. Zycie organizacyjne bialorus w Polsce
114. Дэкларацыя паслоў Баліна і Шакуна 1924 г.
115. Магілеў. Меставая Дума
116. Правасл. Эпарх. Рада ў Вільні
117. З’езд (“Белорусских деятелей”)
118. Klub Narodowy Studentow USB
119. З’езд белар. сацыял.-рэв. у 1924 г.
120. Гурток беларускае моладзі

Скрынка № 26

1. Бел. К-т помачы ахвярам вайны ў Вільні
2. Бел. Прытулак для дзяцей у Вільні
3. Бел. Нар. страўня ў Вільні ў 1918 г.
4. Бел. Муз.-драмат. гурток у Вільні
5. Бел. Спартовы сектар “Darbo Sportas”
6. Бел. Радыё ў Вільні 1941 – 1943 гг.
7. Рэдакцыя “Гоман”
8. Рэдакцыя “Крывіч”
9. Рэдакцыя “Наперад”
10. Рэдакцыя “Народная справа”
11. Рэдакцыя “Вечэрняя газета”

Скрынка № 27

1. Студэнцкі саюз (пачкі дакументаў)

Скрынка № 28

1. Татур
2. Душэўскі К.
3. Раманаў
4. Цетка (асабістыя дакументы)
5. Пракулевіч
6. М. Шыла

Скрынка № 29

1. Ластоўскі В. (архіў)
2. Тарашкевіч Б. (архіў)
3. Смоліч А. (архіў)
4. Раманаў (архіў)
5. Дубейкоўскі Л. (архіў)
6. “Сялянская справа”
7. “Беларуская справа”
8. “Грам. Голас”
9. “Жыцце Беларуса”
10. “Калоссе”
11. “Самапомач”
12. “Прамень”
13. “Шлях моладзі”
14. “Chrysc. Dumka”
15. “Камсамольская праўда
16. “Беларускі летапіс”
17. “Wiadomosci Bialoruskie”

Скрынка № 30

1. А. Луцкеівч
2. Балаховіч
3. Борык А.
4. Бядуля З.
5. Баран
6. Быліна Я.
7. Буйла К.
8. Бурбіс
9. Аўдзіевіч
10. Арол
11. Абуховіч
12. Аляксюк
13. Астроўскі Р.
14. Драздовіч Я.
15. Жаўрыд П.
16. Татур з Менску (асабіст. дакументы)
17. Дзешко І.
18. Гадлеўскі В. (чатыры Эвангеллі)
19. Грынкевіч Ст. (пісьмо да Талочкі)
20. Вяршынін (карэсп.)
21. Грыневіч А. (асабістыя дакументы)
22. Гурыновіч А. (літаратурн. рукапісы)
23. Гуцько М. (лісты да Самойлы)
24. Дварчанін І.
25. Пісьмы бел. студэнтаў у рэд. “Бел. Звону”
26. Уласаў А. (асабістыя дакументы)
27. Тарашкевіч Б. (пісьмы)
28. Талочка У. (пісьмы)
29. Трэпка А. (перапіска з Загорская)
30. Тэрэшчанка Кузьма (асаб. дак-ты)
31. Шырма Р. (пісьмы)
32. Прушынскі А. (асабістыя дакументы)
33. Самойла У.
34. Шыпіла-Эпімах Б. (рэдакцыя мемарыялу на 3-ю канферэнцыю нацыяў 1916 г.)
35. Захарка (карэсп.)

36. Шчаглінскі С. (асабістыя дакументы)
37. Ядвігін Ш.
38. Станкевіч А.
39. Няслухоўская А. (асаб. дакументы)
40. Родзевіч А. (асабістыя дакументы)
41. Русак В. (асабістыя дакументы)
42. Сабалеўскі Ю.
43. Іваноўскі В. (нататкі і асаб. дак-ты)
44. Леўчык Г.
45. Мурашка Ю.
46. Масарык Т. (артыкул аб ім)
47. Матач А. (рукапісы)
48. Хлебцэвіч У.
49. Гарун
50. Грыб Т.
51. Краскоўскі І. (асабістыя дакументы)
52. Колас Я. – справа ў Віл. судовай палаце 1916 г.
53. Шафнагель (адозва да краев. інтэлігенцыі)
54. Леў Сапега (дакументы)
55. Сакалова-Лекант
56. Станкевіч Ст. (асабістыя дакументы)
57. Станкевіч Ст. (нататкі, рахункі)
58. Рак-Міхайлоўскі (асаб. дакументы)
59. Славіч (пераклад Сусветнай гісторыі)
60. Цвікевіч А. (пісьмы-машынапісы)
61. “Наша Ніва”
62. “Народны Звон”
63. “Наша Воля”
64. “Беларуская Крыніца”
65. “Беларуская Доля”
66. “Наш Голас”
67. “Голас Беларуса”
68. “Сын Беларуса”
69. “Змаганне”
70. “Беларуская Ніва”
71. “Беларуская Доля”
72. “Сялянская Доля”
73. “Беларуская Думка”
74. “Наша Праўда”
75. “Беларускае Слова” (Горадня)
76. “Сялянская Ніва” (кніга падпісчыкаў)
77. “Наша Думка”
78. “Незалежная Думка”
79. “Беларускі Звон”
80. “Народны Звон”
81. “Маланка”
82. Чыжэўскі (літаратурныя рукапісы)

Скрынка № 31

1. Аляхновіч Ф. – спадчына матэрыялаў
2. Ладноў А. (асабістыя дакументы)
3. Андрушкевіч П. (асаб. ваен. дак-ты)
4. Найдзюк Я. (судовыя справы)
5. Сталь О. (акт абвінавачвання)
6. Кс. І. Шопара (акт абвінавачвання)
7. Дементьев М. (метрыка нарадзінаў)
8. Д-р Морэль (акт абвінавачвання)
9. Клемантыновіч Д. (метрыка нарадзінаў)
10. Парук А. (асабістыя дакументы)
11. Каляда І. (студ. з’езд у Чэхіі 1908 г.)
12. Хотэнько Ф. (выкан. ліст Вілен. суда)
13. Велічка А. (пашпарт)
14. Місун М. (пасведчанне)
15. Домейко В. (пратакол судовага паседжання Віл. пав.)
16. Дементьев М. (паслужны спісак)
17. Багушэвіч Ф. (метрыка)
18. Граф Тышкевіч (архіўн. матэрыялы)

Скрынка № 32

1. Украінская Народная Рэспубліка

Скрынка № 33

1. Кахановіч М.
2. “Наша Ніва”
3. “Наша Хата”
4. “Загляне сонца і ў наша ваконца”
5. Т-ва “Мінчук”
6. Таварыства Бел. асветы “Вільня”
7. Т-ва “Беларусь”
8. Т-ва “Прасвета”
9. Бел. Грамадз. Сабранне (Паўлюкевіч)
10. Віл. спажывецкае таварыства “Сноп”
11. Віленскі саюз каапэратываў “Spolem”
12. Віленскі саюз каапэратываў
13. Т-ва “Spoldzielca” (1924)
14. Т-ва “Аушра”
15. Беларускі банк у Вільні
16. Т-ва “Пчала”
17. Таварыства Бел. Асветы - статут
18. Я. Станкевіч (пахавальнае пісьмо)
19. Вілендзік А. (асабістыя дакументы)

Апрача таго:

Архіў Бел. банку ў Вільні; Архіў Бел. Навуковага Таварыства і разам канцылярскія акты Бел. музею; Друкарня Ф. Скарыны ў Вільні; Бел. выдавецкае таварыства.

LUTSKEVICH BROTHERS AS FOUNDERS AND KEEPERS OF BELARUSIAN MUSEUM IN VILNIUS (1921-1945)
(summary)

The *main purpose* of this bachelor thesis is to characterize the role of each brother in the foundation and development of Belarusian Ivan Lutskevich museum in Vilnius in the context of their activities in the field of Belarusian Renaissance in the beginning of the XXth century.

The work consists of three main parts; the analysis of literature and sources, the characteristic and analysis of political, public, cultural work of Lutskevich brothers, the analytical description of museum collections, research of collections' placement after the arrest of Anton Lutskevich, and conclusion.

Literature and sources analysis reviews the political, public, cultural work of Lutskevich brothers in the field of Belarusian Renaissance, contribution of each brother to the Belarusian museum foundation, the detailed description of the most significant to Belarusian history, culture and art museum objects. Literature and sources analysis shows that not all of the sources have been completely analyzed. The role of Anton Lutskevich in the foundation of the museum hasn't been sufficiently revealed.

After the literature analysis the author has carried out the study about the role of each brother in the foundation and development of Belarusian Ivan Lutskevich museum in Vilnius in the context of their activities in the field of Belarusian Renaissance in the beginning of the XXth century. The author has divided activities of Lutskevich brothers into four periods: the beginning of Belarusian movement, activities during the Revolution 1905-1907 and during the national and cultural Renaissance, the collecting work of Ivan Lutskevich and creation of museum collections, the work of Anton Lutskevich during the interwar time and foundation of the museum. The research shows that exactly Anton Lutskevich founded Belarusian museum as scientific and regulated establishment. But without the collecting work of Ivan Lutskevich such establishment would have been impossible. Anton Lutskevich made an important contribution to collections' research by making up an inventory book of museum. Foundation of the museum was carried out during the Belarusian Renaissance in the beginning of the XXth century and made a significant contribution to it.

The conclusions summarize the main the results of the performed research. The author believes that the results of the study could give useful guidelines to the historians, teachers of Belarusian history and museology, specialists in historical and cultural heritage, curators, and students.

pawet.net